અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==

મોહમ્મદ ઈરફાન

વિ.

કર્ણાટક રાજ્ય

(ફોજદારી અપીલ નં. ૨૦૧-૨૦૨/૨૦૧૮)

જુલાઈ ૧૧, ૨૦૨૨

[ઉદય ઉમેશ લલિત, હેમંત ગુપ્તા અને એસ. રવીન્દ્ર ભટ્ટ, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ.]

દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦: કલમો ૧૨૧ અને ૧૨૧ અ - કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ કરવા માટેનું ષડયંત્ર - ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો કે તપાસ અધિકારી, બેંગલોર સ્થિત ઈન્ડિયન ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ સાયન્સ ખાતે બનેલી ગોળીબારીની ઘટનાની તપાસ કરતા વખતે, ભારતમાં પ્રતિબંધિત સશસ્ત્ર સંગઠન લશ્કર-એ-તોઈબા *(એલઈટી)* સંબંધિત વિશાળ ષડયંત્ર વિશે જાણમાં

આવ્યા – એફ.આઈ.આર.ની નોંધણી એવી કે આરોપી વ્યક્તિઓ એ–૧ થી એ–૬, જે એલઈટીના સક્રિય સભ્યો હતા, તેમણે બોમ્બ વિસ્ફોટો કરાવી, નિર્દોષ લોકો પર હુમલા કરીને, જાહેર સંપત્તિ, બહુરાષ્ટ્રીય કંપનીઓ અને ઉપાસનાસ્થળોનો મોટા પાયે નાશ કરવાનો ગુનાહિત ષડયંત્ર રચ્યું; અને આરોપીઓએ વિસ્ફોટક પદાર્થો તથા અન્ય આવશ્યક હથિયારો અને દારૂગોળો મેળવ્યા અને એકત્રિત કર્યા હોવાની અને ભારત સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ છેડવા માટે ષડયંત્ર રચ્યું હોવાની જાણ થયેલી – નીચલી અદાલતે એ૧ થી એ૬ને કલમ ૧૨૦ બી, ૧૨૧ અને ૧૨૧ અ હેઠળ, તેમજ વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમ, ૧૯૦૮ની કલમો ૫ અને ૬ તથા હથિયાર અધિનિયમ, ૧૯૫૯ની કલમો ૨૫, ૨૬ હેઠળ દોષિત ઠરાવી સજા ફટકારી, જોકે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૭ની કલમો ૧૦ અને ૧૩ તથા ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૫૩અ, ૧૫૩–બી હેઠળના દંડનીય ગુનાઓમાં તેમને નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો, જ્યારે એ–૭ને તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો અપાયો – વડી અદાલતે આરોપીઓની દોષિતતા અને સજામાં ફેરફાર કર્યો – આ અદાલત સમક્ષની અપીલમાં, એ–૧ અને એ–૪ થી એ–૬ અંગે, ઠરાવ્યું: ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૯૬ હેઠળ મેળવવામાં આવેલી મંજૂરીમાં કોઈ ખામી નહોતી – ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓએ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સંપૂર્ણપણે સમર્થન આપ્યું ન હોવા છતાં, તેમની સાક્ષી દ્વારા ફરિયાદ પક્ષના કેસની કેટલીક વિશેષતાઓનું સમર્થન થયું હતું – ઉશ્કેરણીજનક સામગ્રી અને સંદેશાઓ ધરાવતા પુસ્તકો અને સાહિત્યની જપ્તીઓ પંચ સાક્ષીઓ અને પંચનામાઓ દ્વારા સમર્થિત હતી – એ–

૨ પાસેથી મળેલી ડાયરીએ આરોપીઓનો આશય સ્પષ્ટ રીતે સ્થાપિત કર્યો, જેઓ ભેગા થયા હતા, બેઠકો યોજી હતી અને તેમની સહી મૂકી હતી, જે હસ્તલેખ નિષ્ણાત દ્વારા ઓળખવામાં આવી હતી – આરોપીઓ પાસેથી જપ્ત કરાયેલા વિસ્ફોટક પદાર્થોના મોટા જથ્થાથી સંભવિત જોખમ દર્શાય છે – દુર્ભાગ્યપૂર્ણ દિવસે એ–૧ની હાજરી સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત થાય છે અને તે સ્થાનિક વ્યક્તિ ન હતો તેથી તેની હાજરી મહત્ત્વ ધરાવે છે – જે ષડયંત્રનો આશય બેઠકોની નોંધોથી અને તે ષડયંત્રના હેતુ તથા આશયને અમલમાં મૂકવા માટે હથિયારો અને વિસ્ફોટકોની અનુસંગી પ્રાપ્તિથી સ્પષ્ટ થતો હતો, તે કલમ ૧૨૧અમાં આવરી લેવાયેલા ષડયંત્રના ઉત્તરાર્ધમાં સંપૂર્ણપણે આવરી લેવાય છે – કલમ ૧૨૧અની વ્યાખ્યાત્મક સ્પષ્ટીકરણ મુજબ, ષડયંત્રના ગુના માટે તેની અનુસૃતિમાં કોઈ કૃત્ય કે ગેરકાયદેસર ઉપેક્ષા વાસ્તવમાં બને તે આવશ્યક નથી – તેથી, ષડયંત્રના પરિણામે વાસ્તવમાં કોઈ અનિચ્છનીય ઘટના બની ન હોવા છતાં પણ, બાબત હજી કલમ ૧૨૧અની પૂર્ણ પરિધિમાં આવશે – આરોપીઓ વિરુદ્ધ કલમ ૧૨૧અ હેઠળની દોષિતતા અંગે કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવાની જરૂર નથી – હકીકતોને આધારે, વડી અદાલતે સાત વર્ષની સજાને આજીવન કેદમાં યોગ્ય રીતે વધારી હતી – વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમ, ૧૯૦૮ – કલમ ૫ – હથિયાર અધિનિયમ, ૧૯૫૯ – કલમો ૨૫ અને ૨૬ – ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૭ – કલમો ૧૦ અને ૧૩ – ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ – કલમ ૧૯૬.

સજા/દંડનિર્ધારણ: ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧અ હેઠળ દંડનીય

ગુના માટે વડી અદાલતે સાત વર્ષની સજામાં વધારો કરી આજીવન કારાવાસ સુધી પહોંચાડ્યો – તેની યુક્તિસંગતતા – નિર્ધારિત થયું: જો આરોપીગણ, જે એલ.ઈ.ટી.ના સભ્યો હતા, દ્વારા રચાયેલ સાજિશ, બોમ્બ વિસ્ફોટો પેદા કરી, નિર્દોષ લોકોને પર હુમલા કરી, જાહેર મિલકત, બહુરાષ્ટ્રીય કંપનીઓ તથા ઉપાસના સ્થાનોનું વિશાળ પાયે વિનાશ સર્જવા માટે, અમલમાં મુકાઈ હોત, તો તેના પરિણામે સામાન્ય જનતાના સભ્યોના જીવન અને કલ્યાણને ગંભીર નુકસાન અને પ્રતિકૂળ અસર પહોંચતી તેમજ જાહેર મિલકતને પણ નુકસાન થતું – જાહેર મિલકતને જોખમ પહોંચાડવા અથવા સામાન્ય જનતાના સભ્યોની સલામતીને જોખમમાં મુકવા માટેની આવી સાજિશો સાથે કડક રીતે વ્યવહાર થવો જોઈએ – તેથી, વડી અદાલત દ્વારા સજામાં વધારો કરવો ન્યાયસંગત હતો – ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ – કલમ ૧૨૧અ.

ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩: ધારા ૧૯૬ – રાજ્ય વિરુદ્ધના ગુનાઓ તથા એવા ગુના કરવા માટેની ફોજદારી ષડયંત્ર બાબતે ફરિયાદ પક્ષ ચલાવવો – ધારા ૧૯૬ હેઠળની મંજૂરી – એવી દલીલ કે ધારા ૧૯૬ મુજબ, ભારતીય દંડ સંહિતાના ભાગ ૬ હેઠળ અન્ય બાબતો ઉપરાંત દંડનીય ગુનો કર્યા હોવા બદલ આરોપી વિરુદ્ધ ફરિયાદ પક્ષ ચલાવવા માટેની મંજૂરી અનિવાર્ય હતી અને નોંધપોથી પર મૂકવામાં આવેલી મંજૂરી જરૂરી શરતોને પૂર્ણ કરતી નહોતી – ધારા ૧૯૬ હેઠળ અપાયેલી મંજૂરીની યોગ્યતા અને માન્યતા – ઠરાવાયું: બાબત ગૃહમંત્રી અને મુખ્યમંત્રીના કાર્યાલય દ્વારા વિચારવામાં આવી હતી અને નિયમિત કારોબારી પ્રક્રિયા મુજબ રજૂ કરાયેલા પ્રસ્તાવને સંમતિ આપવામાં આવી હતી,

ત્યારબાદ અવર સચિવ દ્વારા સંદેશ મોકલવામાં આવ્યો હતો – તેથી, એવું કહી શકાતું નથી કે મંજૂરી સક્ષમ સત્તાવાળાઓ દ્વારા આપવામાં આવી નહોતી – ધારા ૧૯૬ મુજબની મંજૂરી માન્ય અને યોગ્ય હતી.

અપીલો ફગાવીને, અદાલતે

ઠેરવ્યું : ૧.૧ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૯૬ હેઠળ અપાયેલી મંજૂરીની યોગ્યતા અને માન્યતા અંગે, વડી અદાલતના નિર્ણયમાં નોંધાયેલા અને દર્શાવવામાં આવેલા રેકોર્ડ પરના તથ્યોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ બાબત પર ગૃહ મંત્રીના કાર્યાલય તથા મુખ્ય મંત્રી દ્વારા વિચારણા કરવામાં આવી હતી અને કારોબારની નિયમિત પ્રક્રિયા મુજબ રજૂ કરાયેલા પ્રસ્તાવને સંમતિ આપવામાં આવી હતી, જેના અનુસંધાને અવર સચિવ દ્વારા સંદેશાવ્યવહાર કરવામાં આવ્યો હતો. આ તથ્યો સામે, મંજૂરી સક્ષમ સત્તાવાળાઓ દ્વારા આપવામાં આવી નહોતી એવી રજૂઆત નામંજૂર થવી જ જોઈએ. નીચલી અદાલતો દ્વારા નોંધાયેલા નિષ્કર્ષો સાથે સુસંગત રીતે, સંહિતાની કલમ ૧૯૬ મુજબની મંજૂરી માન્ય અને યોગ્ય હતી. વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમ અને શસ્ત્ર અધિનિયમ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ અંગે અપાયેલી મંજૂરીનો મુદ્દો પણ વડી અદાલત દ્વારા વિસ્તૃત રીતે વિચારવામાં આવ્યો હતો અને તેમાંથી ઉપજેલું નિષ્કર્ષ કોઈ હસ્તક્ષેપની માંગ કરતું નથી.[પેરા ૩૦] [૮૭૯–ઈ–જી]

૧.૨. રેકોર્ડ પરના પુરાવું મુખ્યત્વે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી નં. ૧ થી ૮ અને ૧૩ની મૌખિક સાક્ષી તથા જપ્તી સંબંધિત પુરાવા તરીકે વર્ગીકૃત કરી શકાય છે. એ સાચું છે કે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી નં. ૧ થી ૮ અને ૧૩ હોસ્ટાઇલ બન્યા હતા અને તેમણે ફરિયાદ પક્ષના કેસને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું નહોતું. તેમ છતાં, તેમની સાક્ષીમાંથી એ બહાર આવે છે કે તેમની પૈકી કેટલાક ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટી હતા, જેની મિનિટ્સ બુક નોંધ પર રજૂ કરવામાં આવી હતી. સાક્ષીઓએ એ હકીકત સ્વીકારી હતી કે ટ્રસ્ટની બેઠકો યોજાઈ હતી અને કેટલાક આરોપીઓએ તે બેઠકોમાં હાજરી આપી હતી. પી.ડબલ્યુ.૪ એ એ–૧ સહિત વિવિધ આરોપીઓની બેઠકોમાં હાજરી અને ભાગીદારી અંગે વિગતો આપી હતી અને એ હકીકત અંગે નિવેદન આપ્યું હતું કે ઉક્ત સાક્ષીએ એ–૧ ને પોતાની બાઈક પર રેલવે સ્ટેશન પર ઉતાર્યો હતો. તેથી સ્પષ્ટ છે કે, ભલે આ સાક્ષીઓએ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું ન હોય, છતાં ફરિયાદ પક્ષના કેસના કેટલાક લક્ષણો આ સાક્ષીઓની સાક્ષી દ્વારા સમર્થિત થયા હતા. આ મુદ્દા પરનો કાયદો સ્પષ્ટ છે કે જો કોઈ સાક્ષીને હોસ્ટાઇલ જાહેર કરવામાં આવ્યો હોય, તો પણ એવા સાક્ષીના પુરાવાને સંપૂર્ણપણે નકારી શકાય નહીં, પરંતુ યોગ્ય અભિગમ એ છે કે તેની આવૃત્તિનો જેટલો ભાગ સાવચેત તપાસ પછી વિશ્વસનીય જણાય, તેટલા અંશે તેને સ્વીકારવો. વધુમાં, પુસ્તકો અને સાહિત્યની જપ્તીઓને સંબંધિત પંચ સાક્ષીઓ તથા નોંધ પરનાં પંચનામાં દ્વારા સંપૂર્ણ સમર્થન મળ્યું હતું. પુસ્તકો અને સાહિત્યમાં ઉશ્કેરણીજનક વિષયવસ્તુ અને સંદેશાઓ હતાં. ઉર્દૂમાં રહેલા મૂળ સંસ્કરણોના અનુવાદ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા

નોંધ પર મુકવામાં આવ્યા હતા. આવી જપ્તીઓ તરફ દોરી ગયેલા સ્વૈચ્છિક નિવેદનો તથા જપ્તીઓ પોતે પણ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી હતી. એ–૨ પાસેથી જપ્ત કરાયેલ મહત્વપૂર્ણ સામગ્રીનો એક ભાગ ડાયરી હતો. તેની સામગ્રીનો લહેજો અને લખાણ નીચલી અદાલતે તેના ચુકાદામાં ખૂબ જ યોગ્ય રીતે નોંધ્યા હતા. સંબંધિત આરોપીઓની સહી પી.ડબલ્યુ.૬૭, હસ્તાક્ષર નિષ્ણાતના પુરાવા દ્વારા કોઈપણ શંકાથી પર સાબિત કરવામાં આવી હતી. તેથી એ સ્થાપિત થયું કે ટ્રસ્ટની બેઠકોની મિનિટ્સમાંથી જાહેર થતી મનશા મુજબ આરોપીઓ એકત્ર થયા હતા. જે વિસ્ફોટક પદાર્થોની વિગતો આપવામાં આવી છે, તે એ–૨, એ–૩, એ–૪ અને એ–૬ પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા. ઉક્ત આરોપીઓના સ્વૈચ્છિક નિવેદનો અને પંચોની હાજરીમાં તેના અનુસંધાનમાં થયેલી જપ્તીઓ પણ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા યોગ્ય રીતે સાબિત કરવામાં આવી હતી. [પરા ૩૧][૮૭૯–એચ; ૮૮૦–એ–જી; ૮૮૧–એ]૧.૩. નોંધ પરની હકીકતોમાંથી એ બહાર આવે છે કે ૧૦.૧૨.૨૦૦૩ના રોજ, જ્યારે સ્થળ ‘સી’ ખાતે એફના ઘરમાં એક બેઠક આયોજિત કરવામાં આવી હતી, ત્યારે તેમાં એ–૧, એ–૨, એ–૪ અને એ–૬ અન્ય સભ્યો સાથે, જેમાં ફરિયાદ પક્ષના કેટલાક સાક્ષીઓ પણ સામેલ હતા, હાજર રહ્યા હતા. બેઠકની મિનિટ્સમાંથી એ મનશા અને હેતુ જાહેર થાય છે કે જેના માટે બંદૂકો અને બોમ્બ જેવી સામગ્રી મેળવવાની અથવા એકત્ર કરવાની હતી. મિનિટ્સની નીચે કરાયેલ સહી પી.ડબલ્યુ.–૬૭, હસ્તલેખ નિષ્ણાત દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી હતી. પ્રશ્નસ્થ દિવસે ‘સી’ ખાતે એ–૧ ની હાજરી સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત કરવામાં આવી

હતી. તેની હાજરી મહત્વ ધરાવે છે, કારણ કે તે સ્થાનિક વ્યક્તિ નહોતો. પ્રશ્નસ્થ દિવસે એ–૧ ની હાજરી અંગે ફરિયાદ પક્ષના કેટલાક સાક્ષીઓએ ઉલ્લેખ કર્યો હતો. એ સાચું છે કે આ પુરાવાઓ સિવાય એ–૧ વિરુદ્ધ વધુ કોઈ નોંધપાત્ર બાબત દર્શાવી શકાયી નહોતી, પરંતુ સમગ્ર ષડયંત્રના મુખ્ય પ્રવર્તક તત્વોમાંના એક તરીકે તેની સંડોવણી ખૂબ જ સ્પષ્ટ હતી. બેઠકની મિનિટ્સમાંથી જાહેર થતી મનશા અને હેતુને અનુગામી બેઠકોમાં આગળ ધપાવવામાં આવ્યા હતા. જપ્તીઓ જે ત્યાંથી અને તે સ્થળે કરવામાં આવી હતી

અન્ય આરોપીઓના ઉદાહરણ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રથમ બેઠકમાં જે હેતુ અને ઉદ્દેશ્ય અંગે ચર્ચા કરવામાં આવી હતી, તે જ આ આરોપીઓ દ્વારા હથિયારો અને દારૂગોળાની મેળવણી અને કબજા સાથે આગળ વધારવામાં આવી રહ્યો હતો. તેમની પાસેથી જપ્ત થયેલ સામગ્રીનો પ્રકાર પોતે જ સંભવિત જોખમ દર્શાવે છે. આવી સંભવિત રીતે જોખમી સામગ્રીની મેળવણી અને કબજા માટેનું કારણ કે હેતુ દર્શાવવા માટે નોંધ પર કંઈ રજૂ કરવામાં આવ્યું ન હતું. આ તથ્યો માત્ર એટલું જ દર્શાવતા નથી કે ષડયંત્રના મૂળભૂત તત્ત્વો સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત થયાં હતાં, પરંતુ એ–૧ની સંડોવણી પણ સાબિત કરતાં હતાં. આ અદાલતે પ્રતિપાદિત કરેલા કાનૂન અનુસાર, એ–૧ માત્ર આ આધાર પર જવાબદારીમાંથી બચી શકતો નથી કે તેની પાસેથી કોઈ હથિયારો અને દારૂગોળો અથવા કોઈ ઉશ્કેરણીજનક સામગ્રી કે સાહિત્ય વાસ્તવમાં જપ્ત કરવામાં આવ્યું ન હતું. [પરિચ્છેદ ૩૪][૮૮૬–એ– એચ]

૧.૪. તા. ૧૦.૧૨.૨૦૦૩ની પ્રથમ બેઠકની કાર્યવાહી કન્નડ ભાષામાં લખવામાં આવી હતી, જેના અંતે એ–૧ સહિત સંબંધિત તમામ વ્યક્તિઓએ પોતાની સહી મૂકી હતી. તપાસ અધિકારીએ સ્વીકાર્યા મુજબ, એ–૧ને કન્નડ ભાષા આવડતી ન હતી. તેથી, ઉક્ત દસ્તાવેજના આધારે એ–૧ પર જવાબદારી નિર્ધારિત કરવા તેની વિશ્વસનીયતા અંગે ગંભીર વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો. સંબંધિત દિવસે 'સી' ખાતે એ–૧ની હાજરી સુસ્થાપિત થઈ હતી. તે દિવસે સંબંધિત તમામ આરોપીઓ પી.ડબલ્યુ.–૪ના ઘરમાં એકત્ર થયા હતા, તે હકીકત પણ સ્થાપિત થઈ હતી. બેઠકમાં થયેલી ચર્ચાનો સ્વર અને તે કેટલાક સાક્ષીઓને યોગ્ય લાગ્યો ન હતો, તેનો પણ સાક્ષીઓના સાક્ષ્યમાં ઉલ્લેખ થયો હતો. હસ્તલેખ નિષ્ણાતે સહી એ–૧ની જ હોવાનું નિર્ધારિત કર્યું હતું. આ પરિસ્થિતિમાં, કોઈ આધાર વિના માત્ર એટલી રજૂઆત કે આરોપીઓની સહીઓ પછીથી લેવામાં આવી હતી, સ્વીકારી શકાય નહીં. ફરિયાદ પક્ષે દર્શાવેલી પરિસ્થિતિઓમાં જ આ સહીઓ નિશ્ચિતપણે કરવામાં આવી હતી. [પેરા ૩૫(એ)][૮૮૭–એ–ડી]

૧. ૫ પ્રથમ બેઠક અને કેટલાક આરોપીઓ પાસેથી હથિયારો અને વિસ્ફોટકોની જપ્તી વચ્ચેના અંતર અંગેની રજૂઆત સંદર્ભે, એ બાબત ઉજાગર કરવામાં આવી હતી કે આ બે પરિસ્થિતિઓ વચ્ચે આશરે ત્રણ વર્ષનું અંતર હતું અને એ બાબત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે આ મધ્યવર્તી અવધિ

દરમિયાન, આંક–૧ કોઈપણ આરોપી સાથે સંપર્કમાં હતો અથવા હથિયારો અને વિસ્ફોટકોની ખરીદી–વ્યવસ્થા કરવામાં તેની કોઈ ભૂમિકા હતી, જે અંતે સંબંધિત આરોપીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા ખુલાસાઓના અનુસંધાને જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા, તેવી કોઈ બાબત અભિલેખ પર નહોતી. ષડયંત્ર, જેના મૂળ લક્ષણો ૨૦૦૩ની પ્રથમ બેઠકમાં ઘડાયા હતા, સતત ચાલતું હતું; જેનો પુરાવો અનુવર્તી બેઠકોની નોંધપોથી અને આશયને હથિયારો તથા વિસ્ફોટકોની ખરીદી–વ્યવસ્થામાં રૂપાંતરિત કરવામાંથી મળે છે. એવું ન તો કહી શકાય કે અનુવર્તી ઘટનાઓ અને પરિસ્થિતિઓમાં વ્યાપેલી કડી તૂટી ગઈ હતી અને ન તો એવું કે પ્રથમ બેઠક અને તેના પછીના તબક્કાઓ વચ્ચેની કડી કોઈ રીતે વિચ્છિન્ન થઈ ગઈ હતી. [પરિચ્છેદ ૩૫(બી)][૮૮૭–ઈ–એચ]

૧. ૬ એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ફરિયાદ પક્ષનો એવો કેસ કે એ–૧ એ પ્રથમ બેઠકની કાર્યવાહી પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા, તે બાબત જણાવાયેલા આરોપીને સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેની પૂછપરછ દરમિયાન પૂછવામાં આવી નહોતી. નોંધપોથી દર્શાવે છે કે પી ડબ્લ્યુ– ૬૭, હસ્તલેખ નિષ્ણાત,ના અહેવાલ અંગે તથા ‘સી’ ખાતેની બેઠક અંગે અને એ–૧ ‘સી’ ખાતે ગયો હતો તે અંગેના પ્રશ્નો સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેની પૂછપરછ દરમિયાન આરોપીને પૂછવામાં આવ્યા હતા. આ પ્રશ્નોએ નિશ્ચિતપણે એ–૧નું ધ્યાન તેની વિરુદ્ધ રહેલી પરિસ્થિતિઓ તરફ દોર્યું હતું. પ્રથમ બેઠકની કાર્યવાહી નીચે એ–૧ના હસ્તાક્ષર હોવાનું જાણવા આવેલા હસ્તલેખ નિષ્ણાતના મત અંગેનો મુખ્ય પુરાવો તેમજ ‘સી’ ખાતેની બેઠક અંગેની પરિસ્થિતિઓ અને એ–૧ ‘સી’ ખાતે

ગયો હતો તે બાબતો આમ આરોપીને રજૂ કરવામાં આવી હતી. તેથી, હાલની રજૂઆત સ્વીકાર્ય ગણવા યોગ્ય નથી. [ફકરો ૩૫(સી)][૮૮૮–એ–ડી]

૧. ૭ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ હેઠળ ગુનો શું બને છે તે ભારત સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ ચલાવવું અથવા યુદ્ધ ચલાવવાનો પ્રયાસ કરવો અથવા આવા યુદ્ધના સંચાલનમાં દુરુપેરણા આપવી, તે છે. પરંતુ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧–એ, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ કરવા માટેના ષડયંત્ર તેમજ બળ દ્વારા કેન્દ્રીય સરકાર અથવા કોઈપણ રાજ્ય સરકારને ભયભીત કરવા માટેના ષડયંત્ર સાથે સંબંધિત છે. તેથી, તેની લાગુ પડતાની દ્રષ્ટિએ, કલમ ૧૨૧–એની વ્યાપકતા માત્ર ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ કરવા માટેના ષડયંત્ર સુધી સીમિત નથી. [પરિછેદ ૩૮, ૩૯][૮૯૮–સી–જી]

૧.૮. કલમ ૧૨૧અના લખાણથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જે વ્યક્તિઓ ગુનાહિત બળ દ્વારા અથવા ગુનાહિત બળના પ્રદર્શન દ્વારા કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય સરકારને ધાકધમકી હેઠળ લાવવાની યોજના બનાવે છે, તેઓ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧અના અથ માં ષડયંત્રમાં પ્રવેશ કરવાનો ગુનો કરનાર ગણાશે. “ઓવરઓ” અભિવ્યક્તિનો શબ્દકોશીય અર્થ ભયભક્તિની ભાવના પેદા કરીને દબાવી દેવાનો અથવા રોકી દેવાનો થાય છે. તેથી “ઓવરઓ” અભિવ્યક્તિનો અર્થ ભયની આશંકા અથવા ગભરાટની પરિસ્થિતિ ઊભી કરવો એવો થશે અને વિભાગીય ખંડપીઠે યોગ્ય રીતે ધાર્યું છે તેમ, આવું જોખમ

સરકારની યંત્રણા અથવા માળખાના સભ્યોની હત્યા અથવા શારીરિક ઈજા સુધી મર્યાદિત હોવું આવશ્યક નથી, પરંતુ એવું જોખમ જાહેર સંપત્તિ અથવા સામાન્ય જનતાના સભ્યોની સુરક્ષાને પણ હોઈ શકે છે. [પરા ૪૦][૯૦૦– જી; ૯૦૧– અ–બ]

૧.૯. હાલના કેસમાંની સાજિશ, જેના આશય બેઠકઓની કાર્યવાહી નોંધમાંથી તેમજ ઉક્ત સાજિશના હેતુ અને આશયને કાર્યાન્વિત કરવા માટે ત્યારબાદ કરવામાં આવેલ હથિયારો અને વિસ્ફોટકોના સંગ્રહણ પરથી સ્પષ્ટ થતો હતો, તેથી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧એમાં આવરી લેવાયેલ સાજિશના ઉત્તરાર્ધમાં સ્પષ્ટપણે આવરી લેવામાં આવે છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧એની વ્યાખ્યા મુજબ, સાજિશના ગુનામાં તે અનુસંધાને કોઈ કૃત્ય કે ગેરકાયદેસર ચૂક અવશ્ય બને તે જરૂરી નથી. તેથી, સાજિશના પરિણામે વાસ્તવમાં કોઈ અનિચ્છનીય ઘટના बनी ન હોવા છતાં, મામલો હજી પણ ભારતીય દંડ સંર્હિતાની કલમ ૧૨૧એની મયા દાઓમાં આવે છે. તેથી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧એ હેઠળ આરોપી વિરુદ્ધ નોંધાયેલ દોષિત ઠેરવણમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવાની આવશ્યકતા ઉપસ્થિત થતી નથી. [ફકરો ૪૧][૯૦૧–બી–ડી]

૧.૧૦. કલમ ૧૨૦–બી ભારતીય દંડ સંહિતા સાથે કલમ ૧૧૬ ભારતીય દંડ સંહિતા વાંચીને આધારિત રજૂઆત અંગે, કલમ ૧૨૦–બી ભારતીય દંડ સંહિતા માત્ર ત્યારે જ લાગુ પડશે જ્યારે "આ સંદર્ભમાં આવી સાજિશના દંડ માટે

કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય", અને કારણ કે નિશ્ચિત પ્રકારની સાજિશ માટેની સ્પષ્ટ જોગવાઈનો વિશેષતાપૂર્વક કલમ ૧૨૧એ ભારતીય દંડ સંહિતામાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, તેથી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦–બીમાં સમાયેલ જોગવાઈનો કોઈ અમલ થતો નથી. તેથી, આ રજૂઆત નામંજૂર થવા યોગ્ય છે. [પરિચ્છેદ ૪૨][૯૦૧–ઈ]

૧. ૧૧ આ રજૂઆત કે વડી અદાલતને નીચલી અદાલતે આપેલી સાત વર્ષની સજાની માત્રા વધારીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧–એ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં આજીવન કારાવાસ કરવાની કોઈ પ્રસંગોચિતતા નહોતી, તે સ્વીકાર્ય નથી; હાલના મામલામાં પ્રગટ થતું ષડયંત્ર જો અમલમાં મૂકાયું હોત, તો તેનાથી સામાન્ય જનતાના સભ્યોના જીવન અને કલ્યાણને ભારે નુકસાન તથા હાનિ પહોંચતાં, તેમજ જાહેર સંપત્તિને પણ નુકસાન થાત. જાહેર સંપત્તિને જોખમ પહોંચાડવા અથવા સામાન્ય જનતાના સભ્યોની સુરક્ષાને ભંગ કરવાની દિશામાં રહેલા આવા ષડયંત્રોનો કડક રીતે સામનો થવો જોઈએ. નોંધપાત્ર માત્રામાં હથિયારો અને વિસ્ફોટકોના સંપાદનને, તેમજ ડાયરી અને નોંધપત્રક પર રહેલી અન્ય સામગ્રીથી પ્રગટ થતા ઈરાદાને ધ્યાનમાં લેતાં, વડી અદાલતે સજા વધારી તે યોગ્ય હતું. [પેરા ૪૩][૯૦૧–એફ–એચ;૯૦૨–એ]

એ.આઈ.આર. ૧૯૮૮ એસ.સી. ૧૮૮૩ : ૧૯૮૮ એસ.સી.આર. સપ્લ. (૨) ૨૪; નઝીર ખાન અને અન્ય વિ. દિલ્હી રાજ્ય એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૪૪૨૭ : (૨૦૦૩) ૮ એસ.સી.સી. ૪૬૧ : [૨૦૦૩] (૨) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૮૮૪; રાજ્ય (દિલ્હીનું એન.સી.ટી.) વિ. નવજોત સંધુ @ અફસાન ગુરુ (૨૦૦૫) ૧૧ એસ.સી.સી. ૬૦૦ : [૨૦૦૫] (૨) સપ્લ. એસ.સી.આર. ૭૯; યોમેશભાઈ પ્રાણશંકર ભટ્ટ વિ. ગુજરાત રાજ્ય (૨૦૧૧) ૬ એસ.સી.સી. ૩૧૨ : [૨૦૧૧] (૬) એસ.સી.આર. ૯૫૮; સી. મુનિયપ્પન અને અન્ય વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય (૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૫૬૭ : [૨૦૧૦] (૧૦) એસ.સી.આર. ૨૬૨; રાધા મોહન સિંહ અને અન્ય વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય (૨૦૦૬) ૨ એસસીસી ૪૫૦ : [૨૦૦૬] (૧) એસસીઆર ૫૧૯; લાલ સિંહ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૧) ૩ એસસીસી ૨૨૧ : [૨૦૦૧] (૧) એસસીઆર ૧૧૧; અજય અગ્રવાલ વિ. ભારત સંઘ અને અન્ય ૧૯૯૩ (૩) એસસીસી ૬૦૯ : [૧૯૯૩] (૩) એસસીઆર ૫૪૩; મીર હસન ખાન વિરુદ્ધ રાજ્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ પટના ૬૦ : ૧૯૫૧ ક્રિ.એલ.જે. ૪૬૨; રામાનંદ વિ. રાજ્ય ૧૯૫૧ સી.આર.એલજે. ૪૬૨ – નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

<u>કેસ લો રેફરેન્સ</u>

[૧૯૮૮] એસ.સી.આર. સપ્લિ. (૨) ૨૪ પેરા ૨૧ નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો.

[૧૯૮]૮ એસ.સી.આર. સપ્લિ. (૨) ૨૪ પેરા ૨૧ નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો.

[૨૦૦૩] (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૮૮૪ પેરા ૨૧ નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો.

[૨૦૦૫] (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૭૯ પેરા ૨૩ (એચ) નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો.

[૨૦૧૧] (૬) એસ.સી.આર. ૯૫૮પેરા ૨૭ નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો.

[૨૦૧૦] (૧૦) એસ.સી.આર. ૨૬૨ પેરા ૩૧(૧) નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો.

[૨૦૦૬] (૧) એસ.સી.આર. ૫૧૯ પેરા ૩૧(૧) નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો.

[૨૦૦૧] (૧) એસ.સી.આર. ૧૧૧ પેરા ૩૨ નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો.

[૧૯૯૩] (૩) એસ.સી.આર. ૫૪૩ પેરા ૩૩ નો સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો.

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં

ફોજદારી અપીલીય અધિકારક્ષેત્ર: ફોજદારી અપીલ નં. ૨૦૧–૨૦૨/૨૦૧૮.

બેંગલોર સ્થિત કર્ણાટક વડી અદાલતના ફોજદારી અપીલ નં. ૨૨૦ અને ૫૩૦/૨૦૧૨ માં તા. ૧૦.૦૫.૨૦૧૬ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી. સાથે

ફોજદારી અપીલ નં. ૨૦૩–૨૦૪, ૨૦૫–૨૦૭ અને ૨૦૧૮ ની ૨૦૮–૨૦૯.

તુષાર મહેતા, એસજી, સુશ્રી ઐશ્વર્યા ભાટી, એએસજી, નિખિલ ગોયલ, એએજી, રત્નાકર દાશ, સિદ્ધાર્થ દવે, વરિષ્ઠ વકીલો, મોહદ. ઈર્શાદ હનીફ, આરિફ અલી ખાન, રિઝવાન અહમદ, મુજાહિદ અહમદ, ફરુખ રશીદ, અબુ બકર સબ્બાક, સુશ્રી સીમા બેંગાણી, સુશ્રી સુહાસિની સેન, કાનુ અગ્રવાલ, સુશ્રી અર્ચના પાઠક દવે, બી. વી. બલરામ દાસ, સુશ્રી નિત્યા રામકૃષ્ણન, શાદાન ફરાસત, ભારત ગુપ્તા, એમ. કાર્તિક મુરુકુટલા, વી. એન. રઘુપથી, હાજર રહેલ પક્ષકારો તરફથી વકીલો.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો

ઉદય ઉમેશ લલિત, ન્યાયાધીશ.

૧. ફોજદારી અપીલ નં. ૨૦૧–૨૦૨/૨૦૧૮ (એસએલપી (ક્રિ.) નં. ૭૩૪૭–૭૩૪૮/૨૦૧૬ માંથી ઉદ્ભવેલી); ફોજદારી અપીલ નં. ૨૦૩–

૨૦૪/૨૦૧૮ (એસએલપી (ક્રિ.) નં. ૮૨૪૬-૮૨૪૭/૨૦૧૬ માંથી ઉદ્ભવેલી); ફોજદારી અપીલ નં. ૨૦૫-૨૦૭/૨૦૧૮ (એસએલપી (ક્રિ.) નં. ૮૨૪૩-૮૨૪૫/૨૦૧૬ માંથી ઉદ્ભવેલી) અને ફોજદારી અપીલ નં. ૨૦૮-૨૦૯/૨૦૧૮ (એસએલપી (ક્રિ.) નં. ૧૩૮-૧૩૯/૨૦૧૭ માંથી ઉદ્ભવેલી) અનુક્રમે મૂળ આરોપી નં. ૫, ૬, ૧ અને ૪ દ્વારા, ફોજદારી અપીલ નં. ૨૨૦/૨૦૧૨, ૫૩૦/૨૦૧૨, ૫૩૧/ ૨૦૧૨ અને ૧૧૨૩/૨૦૧૩ માં વડી અદાલત[1] દ્વારા તા. ૧૦.૦૫.૨૦૧૬ના રોજ પસાર કરાયેલા સામાન્ય ચુકાદા અને અંતિમ આદેશ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવી છે.

૨. હાલના કેસમાં, ચાર્જશીટમાં આઠ વ્યક્તિઓને આરોપી તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ એ-૮ ને ફરાર હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. એ-૧ થી એ-૭, અનુક્રમે, મોહમ્મદ રાજુર રહેમાન @ અબ્દુલ રહેમાન, અફસર પાશા @ બશીરુદ્દીન, મહેબૂબ ઇબ્રાહિમ સબ ચોપદાર, નૂરુલ્લાહ ખાન @ નૂરુલ્લાહ, મોહમ્મદ ઇરફાન, નઝમુદ્દીન @ મુન્ના, ચાંદ બાશા અને અહેમદ બાશા, સામે એફ.આઈ.આર. નં. ૩/૨૦૦૬ અનુસંધાને નોંધાયેલા ગુનામાંથી ઉત્પન્ન થયેલા સેશન્સ કેસ નં. ૫૩૯ ઓફ ૨૦૦૬ માં ચલાવવામાં આવી હતી. તા. ૧૭.૧૨.૨૦૧૧ના તેના ચુકાદા દ્વારા નીચલી અદાલત[2] એ એ-૭ ને નિર્દોષ

---

1 કર્ણાટકની બેંગલોર સ્થિત ન્યાયિક વડી અદાલત.

2 બેંગલોર શહેરની શહેર ફાસ્ટ ટ્રેક (સેશન્સ) જજ અદાલત (એફટીસી ૨).

છૂટકારો આપ્યો, પરંતુ એ–૧ થી એ–૬ ને

દોષિત ઠરાવી અને તા. ૧૯.૧૨.૨૦૧૧નો સજાનો આદેશ પસાર કર્યો, જેના લક્ષણો નીચે મુજબ કોષ્ટકબદ્ધ કરી શકાય છે: –

	ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦[3]			વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમ, ૧૯૦૮[4]		આર્મ્સ એક્ટ, ૧૯૫૯[5]		અનલૉફુલ એક્ટિવિટીઝ (પ્રિવેન્શન) એક્ટ, ૧૯૬૭[6]	
આરોપી	IPC કલમ 120B	IPC કલમ 121A	IPC કલમ 121	કલમ 5	કલમ 6	કલમ 25	કલમ 26	કલમ 10	કલમ 13
A–1	આજીવન	7+1	આજીવન		7+1				
A–2	આજીવન	7+1	આજીવન	7+1		5+1	3		
A–3	આજીવન	7+1	આજીવન	7+1					
A–4	આજીવન	7+1	આજીવન	7+1					
A–5	આજીવન	7+1	આજીવન		7+1				
A–6	આજીવન	7+1	આજીવન	7+1		5+1	3		
A–7	તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ મુક્ત								

૩. તે પછી નીચે મુજબની ચાર અપીલો વડી અદાલતમાં દાખલ કરવામાં

3 ટૂંકમાં ભારતીય દંડ સંહિતા.

4 ટૂંકમાં, ૧૯૦૮નો અધિનિયમ.

5 ટૂંકમાં, ૧૯૫૯ નો અધિનિયમ

6 ટૂંકમાં ૧૯૬૭નો અધિનિયમ.

આવી હતી. ફોજદારી અપીલ નં. ૨૨૦ ની ૨૦૧૨ પાંચ આરોપીઓ એટલે કે એ–૧, એ–૨, એ–૪, એ–૫ અને એ–૬ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી. ફોજદારી અપીલ નં. ૧૧૨૩ ની ૨૦૧૩ એ–૩ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હતી. ફોજદારી અપીલ નં. ૫૩૦–૫૩૧ ની ૨૦૧૨ રાજ્ય દ્વારા, ચોક્કસ જોગવાઈઓ હેઠળ એ–૭ સહિતના આરોપીઓના નિર્દોષ છૂટકારાના વિરોધમાં તથા જેમા દોષિત ઠરાવ નોંધાયો હતો તે ગુનાઓ બાબતે ઓછી સજા ફટકારવામાં આવી હોવાના વિરોધમાં, રજૂ કરવામાં આવી હતી.

૪. ઉક્ત ચાર અપીલો વડી અદાલત દ્વારા સાથે સાંભળવામાં આવી હતી. હાલમાં પડકાર હેઠળ રહેલા તેના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા, વડી અદાલતે આરોપીની દોષિત ઠરાવટ અને સજામાં નીચે મુજબ ફેરફાર કર્યો: –

	ભારતીય દંડ સંહિતા			૧૯૦૮નો અધિનિયમ		૧૯૫૯નો અધિનિયમ		૧૯૬૭નો અધિનિયમ	
	IPC કલમ	IPC કલમ	IPC કલમ			કલમ	કલમ	કલમ	કલમ
આરોપી	120B	121A	121	કલમ 5	કલમ 6	25	26	10	13
		આજીવન							

A–1

A–2	આજીવન	7+1		
A–3		7+1		
A–4	આજીવન	7+1		
A–5	આજીવન			
A–6	આજીવન	7+1	5+1	3
A–7		તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ મુક્ત		

૫. વ્યથિત થઈને, આ અદાલત સમક્ષ હાલની ચાર અપીલો એ–૫, ૬, ૧ અને ૪ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે. રાજ્યએ સામે પણ કોઈ અપીલ દાખલ કરી નથી. બધા આરોપોના સંબંધમાં એ–૭ના નિર્દોષ છૂટકારાના વિરુદ્ધ અથવા કેટલાક આરોપોમાં નિર્દોષ છૂટકારો મેળવેલ અન્ય આરોપીઓના વિરુદ્ધ. વધુમાં, એ–૨ અને ૩ દ્વારા કોઈ અપીલો કરવામાં આવી નથી.

૬. ભારતીય વિજ્ઞાન સંસ્થાન, બેંગલોર ખાતે થયેલી ગોળીબારની ઘટનાસંબંધિત ગુનો નં. ૧૧૦/૨૦૦૫ની તપાસ દરમિયાન, પી.ડબલ્યુ.–૬૮ શ્રી વી.એસ.ડી. સૌઝાને ભારતમાં પ્રતિબંધિત સંસ્થા લશ્કર–એ–તોયબા (એલઈટી) સંબંધિત વધુ વ્યાપક સાજિશ અંગે જાણ થઈ, જેના પરિણામે તા. ૧૪.૦૧.૨૦૦૬ના રોજ એફ.આઈ.આર. નં. ૩/૨૦૦૬ નોંધાઈ. ઉક્ત એફ.આઈ.આર. નં. ૩/૨૦૦૬માં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો નીચે મુજબ હતા:

"૧. બેંગલુરુ શહેરના પોલીસ કમિશનરે મેમો નં.

સીઆરએમ/૪/૧૮૬/૨૦૦૬ તા. ૨૯.૧૨.૨૦૦૫ દ્વારા મને સદાશિવનગર પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ ગુનો નં. ૧૧૦/૨૦૦૫ બાબતે તપાસ કરવા નિર્દેશ કર્યો હતો. મેં તા. ૩૧.૧૨.૨૦૦૫ના રોજ સદાશિવનગર પોલીસ સ્ટેશન, બેંગલુરુ શહેરનો ગુનો નં. ૧૧૦/૨૦૦૫, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૭, આર્મ્સ એક્ટની કલમ ૧૮૦૬૦ તથા ૨૫, ૨૭, ૨૮ અને એક્સપ્લોસિવ સબસ્ટન્સ એક્ટ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૪ તથા ૫ હેઠળનો, ટી. અજ્જપ્પા, એ.સી.પી., સેશાદ્રિપુરમ સબ–ડિવિઝન, બેંગલુરુ પાસેથી વધુ તપાસ માટે સંભાળ્યો.

૨. મારી ૦૨.૦૧.૨૦૦૬ના રોજ સવારે ૬.૩૦ વાગ્યાના સૂચનો અનુસાર શ્રી સુબ્બન્ના, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર અને તેમની ટીમે આરોપી મોહમ્મદ રાજુર રહેમાન @ અબ્દુલ રહેમાન @ ઉમેશ, પુત્ર સમ્સુદ્દીન, ઉંમર ૩૫ વર્ષ, રહેવાસી નં. ૫–૧૦–૮૨, બી.ટી.એસ., નાઈગોન્ડા, આંધ્ર પ્રદેશને, ઉપરોક્ત કેસની તપાસ દરમિયાન જપ્ત કરવામાં આવેલ અહેવાલ, જપ્તી મહાજર અને ટેલિફોન નંબરો ધરાવતી એક ખિસ્સા ડાયરી સાથે, મારી સમક્ષ હાજર કર્યો.

૩. તપાસ દરમિયાન, ઉપરોક્ત કેસ સંદર્ભે મને નીચે મુજબની વિશ્વસનીય માહિતી જાણવા મળી છે. લશ્કર–એ–તોઇબા (એલઇટી), જે ભારતમાં પ્રતિબંધિત સંસ્થા છે, તે સક્રિય છે અને ભારતમાં તેમજ અન્યત્ર તેની આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ ફેલાવવાનો પ્રયાસ કરી રહી છે.

૪. એલ.ઈ.ટી.નો મુખ્ય ઉદ્દેશ ભારતને અસ્થિર બનાવવાનો છે, અને તે માટે મહત્વપૂર્ણ સંવેદનશીલ સ્થાનો પર આતંકવાદી હુમલા કરવી, મહત્વના જાહેર વ્યક્તિત્વોની હત્યા કરવી, જાહેર સ્થળોએ બોમ્બ વિસ્ફોટો કરાવવી અને ગોળીબારની ઘટનાઓ અંજામ આપવી,[7] શાંતિ અને સુવ્યવસ્થા ભંગ કરવી, સામ્પ્રદાયિક અસહમતિ ઊભી કરવી, ***૭** આર્થિક હિતોને નુકસાન પહોંચાડીને તે દ્વારા જાહેર વ્યવસ્થામાં ભંગ પાડવો વગેરે જેવી આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવામાં આવે છે.

૫. અબુ મહમદ @ મહમદ ઈરશાદ સાઉદી અરેબિયામાં એલઈટીનો મુખ્ય છે. અબુ મહમદ પાકિસ્તાની નાગરિક છે. અબુ–અબ્દુલ્લા, અબ્દુલ મન્નેર અને ઝક્રિયા, સર્વે પાકિસ્તાની નાગરિકો, એલઈટીની પ્રવૃત્તિઓમાં અબુ મહમદ @ મહમદ ઈરશાદને સહાય કરતા હતા.

૬. અબ્દુલ રહેમાન, આંધ્ર પ્રદેશના નાલગોન્ડાનો વતની, ડિપ્લોમામાં અધૂરો અભ્યાસ કરનાર, વિવિધ વ્યવસાયોમાં પ્રવેશ્યો, પરંતુ નિષ્ફળ ગયો. ઈ.સ. ૧૯૯૩માં તેણે હૈદરાબાદ ખાતે પાસપોર્ટ મેળવ્યો અને ઈ.સ. ૧૯૯૪માં તેના ભાઈ હબીર–ઉર–રહેમાને તેને સાઉદી વિઝા મેળવવામાં મદદ કરી અને અબ્દુલ રહેમાન સાઉદી અરેબિયા ગયો અને ડ્રાઇવર તરીકે, શાકભાજીની દુકાનમાં વેચાણકર્તા તરીકે, લૉન્ડ્રીમાં, પાણી પુરવઠાની વાનના ડ્રાઈવર તરીકે કામ કર્યું અને હાલમાં તે ઓનાઇઝા ખાતે એક કોસ્મેટિક્સ વેપારી હેઠળ વેચાણ

---

7 * – અસ્પષ્ટ.

પ્રતિનિધિ તરીકે કાર્યરત છે.

૭. તે સનાગા મસ્જિદમાં એલઈટીના નેતા શેખ મહેબૂબ અહમદ મૌલાનાના સંપર્કમાં આવ્યો.

૮. શેખ મહેબૂબે અબ્દુલ રહેમાનને ૧૯૯૮ માં એલઈટીમાં જોડાવા માટે પ્રેરિત કર્યો. ઉક્ત અબ્દુલ રહેમાને એલઈટીની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓમાં હાજરી આપવાનું શરૂ કર્યું અને એલઈટી દ્વારા આયોજિત તેની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓમાં નિયમિત રીતે હાજરી આપતો રહ્યો, જે મૂળભૂત રીતે લોકોને જેહાદી પ્રવૃત્તિઓ માટે પ્રેરિત કરતી હતી. અબુ–હન્ઝા, અબુ–ઉમ્મેર, અબુ–નિદાલ, અબુ–બુક્કા, અબ્દુલ રહેમાન મક્કી, હાફિઝુલ્લાહ, જે એલઈટીના વરિષ્ઠ નેતાઓ છે, તેઓ ૧૯૯૯ દરમિયાન સક્રિય રીતે ભાગ લેતા હતા અને તેમના ઉશ્કેરણીજનક ભાષણો દ્વારા લોકોને જેહાદી પ્રવૃત્તિઓ માટે પ્રેરિત કરતા હતા. અબુ રહેમાને લગ્ન કર્યા અને સાઉદી અરેબિયા પરત ગયો.

૯. ૨૦૦૦માં બેંગલોરના અફસાર અને બાગલકોટ જિલ્લાનાં મહબૂબ ઈબ્રાઈમ, ઓનાઈઝા (સાઉદી અરેબિયા) સ્થિત ઈસ્લામિક સેન્ટરમાં યોજાયેલા તેના એક સેમિનાર દરમિયાન અબ્દુલ રહમાનના સંપર્કમાં આવ્યા અને તેઓ એલઈટીના કેડરમાં મિત્ર તથા અગત્યના વ્યક્તિઓ બન્યા.

૧૦. અબ્દુલ રહેમાનના સંરક્ષણ હેઠળ, બેંગલોરના અફસર પાશા જેહાદી અને આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ માટે વિસ્ફોટકો અને હથિયારો અંગે તાલીમ મેળવવા

પાકિસ્તાન જવા માંગતા હતા. જોકે, આ યોજના અમલમાં આવી નહોતી.

૧૧. વર્ષ ૨૦૦૧માં, ફૈસલ, અબુ હઝા, શરીફ, અલ્તાફ, અનવર, ઝકારિયા, અબ્દુલ રહેમાન તથા અન્ય લોકો, જેઓ બધા ભારતીય નાગરિકો હતા અને સાઉદી અરેબિયામાં કામ કરતા હતા, તેમણે ભારતમાં જેહાદી પ્રવૃત્તિઓ માટે નાણાં અને આવક એકત્ર કરવાનો નિર્ણય કર્યો.

૧૨. વલી–ઉર–રહેમાન, બાંગ્લાદેશના રહેવાસી, જે જમાત–ઉલ–મુદાઉદ્દીનના પ્રમુખ છે (બાંગ્લાદેશમાં જે.એમ.યુ.), તેમણે અફસર પાશાની બાંગ્લાદેશ મુલાકાતનું આયોજન કર્યું.

૧૩. બેંગલોરના અફસર પાશા, ઇસવીસન ૨૦૦૨ ની શરૂઆતમાં બાંગ્લાદેશ ગયા હતા, જ્યાં તેઓ ૮ મહિના સુધી રહ્યા હતા અને ત્યાં તેમણે હથિયારો અને વિસ્ફોટકોના સંચાલન તેમજ બોમ્બ બનાવવાની વગેરે તાલીમ પણ લીધી હતી. ત્યારબાદ તેઓ પશ્ચિમ બંગાળ મારફતે ગેરકાયદેસર રીતે ભારતમાં પ્રવેશ્યા હતા. આ અવધિ દરમિયાન અબ્દુલ રહમાને અફસર પાશાને હથિયારોની ખરીદી અને તાલીમના ખર્ચ માટે રકમ મોકલી હતી.

૧૪. ઈ.સ. ૨૦૦૨ માં, ચેન્નાઈના ઈરફાન ઉમરીને અલ–ઘાસીનો મસૂદ બનાવવામાં આવ્યો અને અબ્દુલ રહેમાનને તેના નાયબ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યો. તે બંનેએ મુસ્લિમોને એલ.ઈ.ટી.ના કેડરમાં આકર્ષવા માટે વિવિધ ધાર્મિક કાર્યક્રમો યોજ્યા હતા.

૧૫. ૨૦૦૩ દરમિયાન, ઝકારિયા ભારત પરત આવ્યો અને તેને ચેન્નાઈમાં વિધ્વંસક પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવાના ષડયંત્ર બાબતે તમિલનાડુ પોલીસ દ્વારા ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ સાઉદી અરેબિયામાં ઈરફાન ઉમરીના સ્થાને અબ્દુલ રહમાનને મસૂદ બનાવવામાં આવ્યો.

૧૬. અબ્દુલ રહેમાન રજાઓ વિતાવવાના બહાને વારંવાર આંધ્ર પ્રદેશના નલગોંડાની મુલાકાત લેતો હતો, પરંતુ તે મહબૂબ ઈબ્રાહિમ અને અફસર પાશા સાથે સંપર્કમાં રહી કર્ણાટકમાં જેહાદી અને આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ આચરવા અંગે ચર્ચા કરતો હતો. અબ્દુલ રહેમાને ઉત્તર કર્ણાટકમાં આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ આચરવા માટે બાગલકોટ જિલ્લાના મહબૂબ ઈબ્રાહિમને અને દક્ષિણ કર્ણાટક માટે બેંગલોરના અફસર પાશાને નિયુક્ત કર્યો હતો.

૧૭. નવેમ્બર ૨૦૦૩ દરમિયાન એવી મુલાકાતો વખતે, અબ્દુલ રહેમાને ચિંતામણિની મુલાકાત લીધી અને પોતાના સહયોગી અફસર પાશાને મળ્યો અને ચિંતાકાણી ખાતે અહલે–હદીસની મસ્જિદ સ્થાપવાની બાબતે નિર્ણય કર્યો તથા નાણાકીય સંપત્તિ માટે પણ વચન આપ્યું . અફસર પાશા અને અબ્દુલ રહેમાને કર્ણાટકમાં પોતાના સમુદાયના યુવાનોની ભરતી કરીને એલઈટીનું કરવાનો પણ નિર્ણય કર્યો. અફસર પાશાએ નૂર, ઈરફાન, મુન્ના તથા અન્ય લોકોને અબ્દુલ રહેમાન સાથે પરિચિત કરાવ્યા, અબ્દુલ રહેમાન એલઈટી દક્ષિણ ભારતનો પ્રમુખ તરીકે. *** તેમણે બધા લોકોને જેહાદી અને આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓમાં પોતાને જોડવા માટે પ્રેરિત કર્યા.

૧૮. અબ્દુલ રહેમાન ચેન્નાઈ ગયો અને ઇરફાનને મળ્યો તથા એલ.ઇ.ટી.ની પ્રવૃત્તિઓ માટે "અલ–ફેતાહ" નામે ટ્રસ્ટ સ્થાપવા નક્કી કર્યું અને તે માટે નાણાં આપવાનું વચન આપ્યું.

૧૯. વર્ષ ૨૦૦૪ દરમિયાન, અબ્દુલ રહેમાને બેંગલોરના અફસર પાશા તથા બાગલકોટના મહબૂબ ઇબ્રાહિમને બેંગલોરના એક ચાંદ પાશા મારફતે હવાલા વ્યવહાર દ્વારા રકમ મોકલી હતી.

૨૦. બેંગલોરના ઉક્ત અફસર પાશા અને બાગલકોટ જિલ્લાના મહેબૂબ ઇબ્રાહિમ, સાઉદી અરેબિયામાં સ્થિત અબ્દુલ રહેમાન સાથે સતત સંપર્કમાં હતા અને તેનાથી પણ વિપરીત રીતે સતત સંપર્ક થતો હતો, તેમજ તેઓ એલઇટીની પ્રવૃત્તિઓની પ્રગતિ અંગે તેને અહેવાલ આપતા હતા.

૨૧. અબ્દુલ રહેમાને અફસર પાશા અને મહેબૂબ ઇબ્રાહિમને કર્ણાટકમાં તોડફોડ દ્વારા જેહાદી અને આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા માટે સૂચના આપી હતી. અબ્દુલ રહેમાન ઑક્ટોબર ૨૦૦૫ દરમિયાન નાલગોંડા આવ્યો હતો અને અફસર પાશા તથા ઇબ્રાહિમને બેંગલુરુ અને કર્ણાટકના અન્ય સ્થળોએ મહત્વપૂર્ણ સ્થાપનાઓ, બહુરાષ્ટ્રીય કંપનીઓ વગેરેમાં વિસ્ફોટ કરવો અને નુકસાન પહોંચાડવું તે માટે સૂચના આપી હતી.

૨૨. ૨૦03 થી ૨૦૦૫ના ડિસેમ્બર વચ્ચે, અબ્દુલ રહેમાને બેંગલોરના અફસર પાશા અને બાગલકોટના મહેબૂબ ઇબ્રાહિમને એલ.ઈ.ટી.ના કેડરમાં

ભરતી કર્યા હતા. દક્ષિણ કર્ણાટકની દેખરેખ રાખવા માટે અફસર પાશાને એલ.ઈ.ટી.ના ઇન્ચાર્જ તરીકે મૂકવામાં આવ્યો હતો અને ધ્વંસક પ્રવૃત્તિઓ કરાવવા માટે ઉત્તર કર્ણાટકની દેખરેખ રાખવા માટે બાગલકોટ જિલ્લાના ઈબ્રાહિમને એલ.ઈ.ટી.ના ઇન્ચાર્જ તરીકે મૂકવામાં આવ્યો હતો. અફસર પાશાએ ૪–૫ વ્યક્તિઓની ભરતી કરી, તેમને એલ.ઈ.ટી.ની પ્રવૃત્તિઓમાં તાલીમ આપી અને તેમને જેહાદના ખ્યાલ વિષે પણ સમજાવ્યું હતું, (અર્થાત્ ગૈર–મુસ્લિમો વિરુદ્ધ કહેવાતું પવિત્ર યુદ્ધ). આ હેતુસર ડિસેમ્બર, ૨૦૦૫ના ૨મા અને ૩મા અઠવાડિયા દરમિયાન તેમણે બેંગલોરના તમિલ સંગમ, કબ્બન પાર્ક અને અફસર પાશાના નિવાસસ્થાને તેમજ કર્ણાટકના અન્ય સ્થળોએ ગુપ્ત ષડયંત્રસભાઓ યોજી હતી અને બેંગલોરમાં બોમ્બ વિસ્ફોટો કરવાનું નક્કી કર્યું હતું. આ હેતુસર તેમણે વિસ્ફોટક સામગ્રી, બોમ્બ વગેરે મેળવ્યા હતા અને પોતાની આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા નાગરિકોમાં ભય પેદા કરવા તથા રાજ્યમાં ભયજન્ય માનસિકતા ફેલાવવા માટે તેનો ઉપયોગ કરવા પોતાની તૈયારી કરી હતી.

૨૩. ઉપરોક્ત હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતાં, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે ઉપરોક્ત આરોપી વ્યક્તિઓ, એટલે કે, (૧) મહંમદ રઝહુર રહેમાન @ અબ્દુલ રહેમાન (૨) બેંગલોરના અફસર પાશા (૩) બાગલકોટ જિલ્લાનાં ઈબ્રાહિમ (૪) નૂર (૫) ઈરફાન (૬) મુન્ના અને કર્ણાટકના અન્ય લોકો, જે પ્રતિબંધિત સશસ્ત્ર ઉગ્રવાદી સંગઠન એલઈટીના સક્રિય સભ્યો છે, તેમણે બોમ્બ વિસ્ફોટો કરાવી, નિર્દોષ લોકો પર હુમલા કરાવી, ઉપાસનાસ્થળોના વિશાળ પાયે વિનાશ દ્વારા

અને ધર્મ, જાતિ વગેરેના આધારે વિવિધ જૂથો વચ્ચે વૈરભાવ પ્રસરાવી, જાહેર સંપત્તિ, બહુ–રાષ્ટ્રીય કંપનીઓ વગેરેનો વિશાળ પાયે વિનાશ કરવા માટે આપરાધિક કાવતરામાં પ્રવેશ કર્યો હતો અને સામ્પ્રદાયિક સૌહાર્દ જળવાઈ રહે તે માટે હાનિકારક એવા કૃત્યો આચર્યા હતા, તેમજ ઉપાસનાસ્થળોના અપમાન દ્વારા, આવા કૃત્યોથી જાહેર વ્યવસ્થા ભંગ થશે તે જાણતાં હોવા છતાં, કાયદાથી સ્થાપિત સરકાર પ્રત્યે દ્વેષ, તિરસ્કાર અને અસંતોષ ઉભો કરવાનો સમગ્ર હેતુ રાખી અસંતોષ ફેલાવ્યો હતો; અને આરોપીઓએ વિસ્ફોટક પદાર્થો તથા અન્ય જરૂરી શસ્ત્રો અને દારૂગોળો પ્રાપ્ત કર્યા અને એકત્રિત કર્યા હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે તથા ભારતના સંઘ સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ ચલાવવા માટે કાવતરું રચ્યું હતું.

૨૪. મને પ્રાપ્ત થયેલી માહિતી ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ ની ધારા ૧૨૦(બી), ૧૨૧, ૧૨૧(એ), ૧૨૨, ૧૨૪(એ), ૧૫૩(એ) અને (બી) તથા વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૫ અને ૬ અને હથિયાર અધિનિયમ, ૧૯૫૯ ની કલમો ૨૫, ૨૬ અને ૨૮ તથા ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૬૭ ની કલમો ૧૦, ૧૧, ૧૩, ૧૬, ૧૮, ૧૯, ૨૦ અને ૨૩ હેઠળ સંજ્ઞેય ગુનો બને છે."

૭. આ ગુનાની તપાસ પી.ડબ્લ્યુ.૭૨ (પ્રદીપ સિંહ, સહાયક પોલીસ

કમિશનર) ના નેતૃત્વ હેઠળની ટીમ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવી હતી અને તપાસ દરમિયાન લેવામાં આવેલા પગલાં સહિતના મામલાના મુખ્ય લક્ષણો નીચે મુજબ કોષ્ટકબદ્ધ કરી શકાય:

ક્રમ નં.	તારીખ અને સમય	હકીકતો
1	28.12.2005	ઈન્ડિયન ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ સાયન્સ, બેંગ્લોરના JN ટાટા ઓડિટોરિયમમાં શૂટ-આઉટની એક ઘટના બની, જેના કારણે સદાશિવનગર પોલીસ સ્ટેશન, બેંગ્લોરમાં ક્રાઈમ નં. 110/2005 (આઈપીસી કલમ 307 હેઠળ) નોંધવામાં આવ્યો. મોહમ્મદ રેઝુર રહેમાન ઉર્ફે અબ્દુલ રહેમાન (A1) આ ગુનામાં સંડોવાયેલ હોવાની શંકા હતી, તેની નલગોંડામાં હોવાની માહિતી મળતા (PW50) પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર સુબન્નાને તેની ધરપકડ કરવા માટે સૂચના આપવામાં આવી.
2	01.01.2006 સવારે 5:30 થી 6:00	PW50 અને તેમની ટીમે નલગોંડામાં એક મસ્જિદ સામે A1 ની ધરપકડ કરી. PW50 એ તરત જ A1 ની શારીરિક તપાસ કરી અને એક પોકેટ નોટબુક (MO1) જપ્ત કરી. પંચ સાક્ષી તરીકે PW14 (સૂર્ય પ્રકાશ) ની હાજરીમાં Ex. P32 હેઠળ પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું.
3	02.01.2006	A1 ને PW68 (ક્રાઈમ નં. 110/2005 ના IO V.S. ડિસોઝા) સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો અને A1 નું સ્વૈચ્છિક નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું. આ નિવેદનમાં ભારતમાં આતંકવાદી હુમલાઓ કરવાના કાવતરાનો સંકેત મળ્યો.
4	05.01.2006	A1 ના સ્વૈચ્છિક નિવેદનના આધારે, PW68 નલગોંડા ગયા. A1 ના બેડરૂમમાંથી એક મોબાઈલ (MO10), એક પાસપોર્ટ (Ex. P40), છ સ્લિપ (Ex.P41-46), અને ત્રણ પાસપોર્ટ સાઈઝના ફોટા (Ex. P47-49) જપ્ત કરવામાં આવ્યા. પંચ સાક્ષી તરીકે PW18 (એસ. મોતીલાલ) અને PW57 (આર. વિજય પાલ) ની હાજરીમાં Ex. P39 હેઠળ પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું.
5	14.01.2006 બપોરે 3:30	PW68 એ આતંકવાદી હુમલા કરવાના કાવતરાના સંબંધમાં ફરિયાદ નોંધાવી. પરિણામે, ક્રાઈમ નં. 3/2006 તરીકે FIR (આઈપીસી કલમ 120B, 121, 122, 124A, 153A અને 153B; 1908 એક્ટની કલમ 5 અને 6; 1959 એક્ટની કલમ 25, 26 અને 28 અને 1967 એક્ટની કલમ 10, 11, 13, 16, 18, 19, 20 અને

		23 હેઠળ) નોંધવામાં આવી.
6	14.01.2006	PW35 (ચલપતિ) એ ગુલેદગુડ્ડા ખાતેથી મહેબૂબ ઈબ્રાહીમ સાબ ચોપદાર (A3) ની ધરપકડ કરી.
7	15.01.2006	A3 ના સ્વૈચ્છિક નિવેદન (Ex.P–272) ના આધારે, Ex.P–50 પંચનામા હેઠળ એક પોકેટ ટેલિફોન ડાયરી, 3 ટેલિફોન ચિઠ્ઠીઓ, 10 જિલેટીન સ્ટીક્સ અને 02 ડિટોનેટર જપ્ત કરવામાં આવ્યા. પંચોની હાજરીમાં, A3 એ 4 પુસ્તકો (Ex.P–64 થી Ex.P–67) પણ કાઢીને આપ્યા.
8	19.01.2006	અફસર પાશા ઉર્ફે બશીરુદ્દીન (A2) અને મોહમ્મદ ઈરફાન (A5) ની પુનગનુર નજીક PW41 (શ્રીનિવાસ મૂર્તિ) અને PW52 (A.G. કૈસર) દ્વારા ધરપકડ કરવામાં આવી. PW52 એ તરત જ શારીરિક તપાસ કરી અને (i) A2 પાસેથી એક મોબાઈલ (MO17), 50/– ની બે ચલણી નોટો (MO18), મોટરબાઈક (MO19), ડાયરી (Ex. P13), ડ્રાઈવિંગ લાયસન્સ (Ex. P131), STD સ્લિપ (Ex. P132), વિઝિટીંગ કાર્ડ (Ex. P133), અને એક અંદાજ પત્ર (Ex. P134) જપ્ત કર્યા; અને (ii) A5 પાસેથી એક મોબાઈલ (MO20), અને એક ડાયરી (Ex. P135) મળી આવ્યા. પંચ સાક્ષી તરીકે PW30 (K.M. વિજય કુમાર) અને PW35 ની હાજરીમાં Ex. P129 હેઠળ પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું.
9	20.01.2006	સવારે 8:30 વાગ્યે A2 અને A5 ને PW72 સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા.. A2 ના સ્વૈચ્છિક નિવેદનના આધારે, 17 ડિટોનેટર, 20 જિલેટીન સ્ટીક્સ, 114 લોખંડના પેલેટ્સ, 3 હેન્ડ ગ્રેનેડ પંચનામા Ex.P–138 મુજબ જપ્ત કરવામાં આવ્યા.
10	22.01.2006 રાત્રે 8:30	A5 દ્વારા આપવામાં આવેલા સ્વૈચ્છિક નિવેદનના આધારે, બે ઉર્દૂ પુસ્તકો (Ex. P76–77) અને બે લેટરહેડ્સ (Ex. P78–79) જપ્ત કરવામાં આવ્યા. પંચ સાક્ષી તરીકે PW22 (શક્તિ) અને PW24 (પ્રકાશ) ની હાજરીમાં Ex. P75 હેઠળ પંચનામું દોરવામાં આવ્યું. A2 ના સ્વૈચ્છિક નિવેદન મુજબ, કેટલાક પુસ્તકો અને પત્રિકાઓ (Ex.P–81 થી Ex.P–92) અને છ વિડિયો કેસેટ્સ (MO–15) અને અન્ય વસ્તુઓ Ex.P–93 થી Ex.P–104 પંચનામા Ex.P–105 દ્વારા જપ્ત કરવામાં આવી. નૂરુલ્લાહ ખાન ઉર્ફે નૂરુલ્લાહ (A4) અને નઝમુદ્દીન ઉર્ફે મુન્ના (A6) ની PW54 (બાબુ નરોન્હા) અને PW61 (વેંકટસ્વામી) દ્વારા

		હેસરઘટ્ટા બસ સ્ટોપ પરથી ધરપકડ કરવામાં આવી. શારીરિક તપાસ પર, PW54 ને (i) A4 પાસેથી એક નોટબુક (Ex. P113), એક ચિઠ્ઠી (Ex. P114), વિઝિટિંગ કાર્ડ્સ (Ex. P115), એક ચામડાનું પર્સ (Ex. P116) મળ્યા; અને (ii) A6 પાસેથી એક નાની ડાયરી (Ex. P116) મળી. પંચ સાક્ષી તરીકે PW32 (એજાઝ) ની હાજરીમાં Ex. P112 હેઠળ પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું.
11	23.01.2006	PW72 દ્વારા Ex. P276-277 હેઠળ A4 અને A6 ના સ્વૈચ્છિક નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા.
12	24.01.2006	તેમના સ્વૈચ્છિક નિવેદનોના આધારે, A4 અને A6 એ PW72 અને તેમની ટીમ તથા પંચ સાક્ષીઓને નીલગીરી પ્લાન્ટેશન અને સેન્ટ્રલ પોલ્ટ્રી ફાર્મમાં દોરી ગયા, જેના પરિણામે (i) A4 ની સૂચના પર એક ટીન-ટાઈપ બોમ્બ, બે વાયર અને બે કેપ; અને (ii) A6 ની સૂચના પર એક ટિફિન-કેરિયર બોમ્બ, એક ટીન-ટાઈપ બોમ્બ, એક ફ્યુઝ વાયર, બે ઈલેક્ટ્રિક ડિટોનેટર, એક રિવોલ્વર (MO23) અને પાંચ કારતૂસ (MO24-25) જપ્ત થયા. પંચ સાક્ષી તરીકે PW40 (G.S. રવિકુમાર) અને PW45 (H.K. પરમેશ) ની હાજરીમાં Ex. P169-170 હેઠળ પંચનામા દોરવામાં આવ્યા.
13	28.01.2006	ચાંદ પાશા (A7) ની ધરપકડ કરવામાં આવી.
14	30.01.2006	PW72 એ A4 અને A6 ની સૂચના પર વધુ જપ્તી કરી, એટલે કે કેટલાક પુસ્તકો (Ex. P155-156), એક ઉર્દૂ પુસ્તક (Ex. P167) અને કેટલાક દસ્તાવેજો (Ex. P157-165). પંચ સાક્ષી તરીકે PW39 (S. રાજેન્દ્ર) ની હાજરીમાં Ex. P134 અને Ex. P152 હેઠળ પંચનામા દોરવામાં આવ્યા.
15	12.04.2006	IO એ આ કેસમાં (એટલે કે FIR નં. 3/2006 મુજબના ગુનામાં) ચાર્જશીટ રજૂ કરી.
16	14.02.2007	પૂરક (સપ્લિમેન્ટરી) ચાર્જશીટ રજૂ કરવામાં આવી.

૮. ટ્રાયલ દરમિયાન, ફરિયાદ પક્ષે તેના કેસના સમર્થનમાં ૭૩

સાક્ષીઓની તપાસ કરી અને ૨૭૮ આંકો તથા ૩૮ મુદ્દામાલ વસ્તુઓ પર આધાર રાખ્યો હતો. ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓની જિરહ દરમ્યાન આરોપીના અનુરોધે આંક ડી૧ થી ડી૭ પણ નોંધવામાં આવ્યા હતા. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ પુરાવાને, વડી અદાલતે ૮ મુજબ નોંધ્યા પ્રમાણે, ત્રણ વિભાગોમાં વર્ગીકૃત કરી શકાય:[8]

"(૧) આરોપી વ્યક્તિઓના ઈશારે દોષારોપક વસ્તુઓની જપ્તી;

(૨) તે વસ્તુઓનો આરોપિત વ્યક્તિઓ વચ્ચેની સાજિશ સાથેનો સંબંધ;

(૩) આવી સાજિશના સંદર્ભમાં આરોપી વ્યક્તિઓનું વર્તન તેમના વિરુદ્ધ આક્ષેપિત ગુનો રચવા માટે."

૯. પ્રથમ ખંડમાં, ફરિયાદ પક્ષે જે મહત્વપૂર્ણ કબજાઓનો આધાર લીધો હતો, તે આરોપી પાસેથી નીચે મુજબ પ્રાપ્ત થયા હતા:

(એ) એ–૧ પાસેથી: ખિસ્સામાં રાખવાની એક નોંધપોથી, ટેલિફોન નંબરો ધરાવતી કેટલીક કાગળની ચિઠ્ઠીઓ, પાસપોર્ટ અને પાસપોર્ટ કદના ફોટોગ્રાફ્સ.

(બી) એ–૨ પાસેથી: ૧૭ ડેટોનેટર્સ, ૨૦ જેલેટિનની સ્ટિક્સ, ૧૧૪

8 અપીલાધીન ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૪૪

લોખંડના પેલેટ્સ, ૩ હેન્ડ ગ્રેનેડ્સ, અમુક ઉશ્કેરણીજનક સાહિત્ય, એ–૧ ના સંરક્ષણ હેઠળ રચાયેલ ટ્રસ્ટની બેઠકની કાર્યવાહીનો નોંધવહી (આંક પી.૯૨) અને કેટલીક વિડિયો કેસેટ્સ.

(સી) એ–૩ પાસેથી : પાસપોર્ટો, ટેલિફોન ડાયરી, ટેલિફોન ચિઠ્ઠીઓ, ફોટોગ્રાફો, ૧૦ જિલેટિન સ્ટિક્સ, ૨ ડેટોનેટરો અને ઉશ્કેરણીજનક સાહિત્ય.

(ડી) એ–૪ પાસેથી: બોક્સમાં ટીન પ્રકારનો બોમ્બ, તાર અને ટેપ; દસ્તાવેજો અને પુસ્તકો.

(ઈ) એ–૫ પાસેથી: લેટરહેડ્સ અને ઉશ્કેરણીજનક સાહિત્ય.

(એફ) એ–૬ પાસેથી: એક બોક્સમાં ટીન પ્રકારનો બોમ્બ, તાર અને ટેપો; રિવોલ્વર અને જીવંત દારૂગોળો.

(જી) એ–૭ પાસેથી: મોબાઈલ ફોન, ફોન નંબરવાળી ચિઠ્ઠી, મુલાકાત કાર્ડ, ડાયરી અને એક નોંધપોથી.

૧૦. અત્રે ઉપરોક્ત ફકરા ૭ ના ચાર્ટમાં નં. ૭, ૮ અને ૧૨ પર દર્શાવ્યા મુજબ એ–૨, એ–૩, એ–૪ અને એ–૬ દ્વારા કરાયેલા નિવેદનોના અનુસંધાને જપ્ત કરવામાં આવેલા કેટલાક વિસ્ફોટક પદાર્થો, શસ્ત્રો અને દારૂગોળા પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો.

૧૧. ફરિયાદ પક્ષે પી.ડબલ્યુ. ૧ થી ૮ અને ૧૩ની તપાસ કરી, જેમને ફરિયાદ પક્ષના કહેવા મુજબ આરોપીઓની રચના અને યોજનામાં ખેંચી લાવવા તથા તેમનો મગજ ફેરવવા માટે પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યા હતા. આ તમામ સાક્ષીઓએ ફરિયાદ પક્ષને ટેકો આપ્યો નહોતો અને તેમને હોસ્ટાઈલ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા. છતાં, ફરિયાદ પક્ષના કહેવા મુજબ, તેમની સાક્ષી પર હજુ પણ એ હકીકત સ્થાપિત કરવા માટે ભરોસો મૂકી શકાય કે તમામ આરોપીઓ એક જ હેતુભાવના સાથે મળીને કામ કરતા હતા અને તેઓ સાક્ષીઓના સંપર્કમાં હતા. ઉદાહરણરૂપે, પી.ડબલ્યુ. ૧ અને ૪ના જુબાનીમાંથી નીચેના ભાગો નોંધવા યોગ્ય છે:– (એ) પી.ડબલ્યુ.–૧ (જાવીલ રઝા)

"હું આરોપી–૨ અફઝલ પાશા અને આરોપી–૬ નઝામુદ્દીનને ઓળખું છું. આ દિવસે તેઓ બન્ને આ અદાલતમાં હાજર છે. સાક્ષીએ આરોપી–૨ અને ૬ને ઓળખ્યા, જેઓ અનુક્રમે ૪થી અને ૬ઠ્ઠી સ્થિતિએ બેઠેલા છે.

એક દિવસ, અંદાજે ૪ વર્ષ પહેલાં, જ્યારે હું પરવીદ સાથે મારી દુકાનમાં હતો, ત્યારે આરોપી–૨ અને ૬ મારી દુકાને આવ્યા અને જણાવ્યું કે તેઓ કોલારથી આવ્યા છે. મને એમ લાગ્યું કે કદાચ તેઓ મારા મિત્ર મુખ્તિયારના મિત્રો હશે, જે કોલારમાં રહે છે, તેથી મેં મુખ્તિયારને ફોન પર બોલાવ્યો. ઉક્ત મુખ્તિયાર મૂળ કોલારનો હતો અને બેંગલોરમાં રહેતો હતો. મેં તેના બેંગલોર નંબર પર ફોન કર્યો હતો. મુખ્તિયાર મારી દુકાને આવ્યો. આરોપી–૨ અને ૬ એ અમને ઇસ્લામ ધર્મ વિશે વાત કરી, અમને નમાઝ પાડવા જણાવ્યું અને ગરીબ

લોકોને મદદ કરવા કહ્યું. તેમણે અમને એક મદરસા સ્થાપિત કરવા પણ કહ્યું. અમે બંનેને ચાનો એક–એક કપ આપ્યો અને તેમને વિદાય આપી.

છ–સાત દિવસ પછી, તેઓ બન્ને ફરી એકવાર મારી દુકાને આવ્યા. હું, પરવીઝ, મુખ્તિયાર અને ઝાહીદ દુકાને હાજર હતા. તેમણે અમને કહ્યું કે, અમે દુકાનમાં વાત નહીં કરીએ, ચાલો બગીચામાં જઈને વાત કરીએ. અમે ચારેય તેમની સાથે બગીચામાં ગયા. તેઓ બન્નેએ કુરાન વિશે વાત કરી અને કહ્યું કે, આપણે લોકોનું એક સંગઠન સ્થાપિત કરવું છે, અને અમને જણાવ્યું કે લોકો માટે મસ્જિદો અથવા દરગાહમાં જઈને પ્રાર્થના કરવી શક્ય નથી, તેથી તે તોડી પાડવાની છે. આ કામ માટે ૧૫–૨૦ વ્યક્તિઓને એકત્રિત કરવાની છે અને તે માટેનો ખર્ચ પણ તે જ સંગઠન દ્વારા ઉપાડવામાં આવશે. તેઓ જે વાતો કરી રહ્યા હતા તે યોગ્ય ન હોવાથી, મેં તેમને કહ્યું કે મને ફોન આવ્યો છે અને હું પાછો દુકાને આવી ગયો. મારા પાછળ મારા મિત્રો પણ પાછા આવી ગયા. આરોપી–૨ અને ૬ ફક્ત બગીચામાંથી જ પાછા ગયા. અમે ચારેયે આપસમાં વાત કરી, અને અમે નક્કી કર્યું કે આરોપી–૨ અને ૬નું વર્તન સારું નથી, જો તેઓ ફરી પાછા આવશે, તો અમે તેમને આવકારશું નહીં. થોડા દિવસ પછી, જાવિદને ઉક્ત વ્યક્તિઓનો ફોન આવ્યો હતો, જાવિદે જાણ કરી કે તેણે તેમને આવવા નહીં જણાવ્યું છે અને અમે ઉપલબ્ધ રહીશું નહીં.

સાક્ષીને હોસ્ટાઈલ જાહેર કરવામાં આવ્યા બાદ, તેની વિશેષ સરકારી વકીલ દ્વારા પ્રતિક્ષ પૂછપરછ કરવામાં આવી, ત્યારે સાક્ષીએ જણાવ્યું:– જો એવું

કહેવાય કે, મારા નિવેદનમાં મેં જણાવ્યું હતું કે આરોપી વ્યક્તિઓએ મને માહિતી આપી હતી કે મદરેસાઓ શરૂ કરવાના છે, મુસ્લિમોને તાલીમ આપવાની છે, અને તે માટે નાણાંની વ્યવસ્થા કરવી જરૂરી છે, તો તે સાચું છે. જો એવું કહેવાય કે, મેં એવું જણાવ્યું હતું કે ગુજરાતમાં હિંદુઓ દ્વારા મુસ્લિમોની હત્યાઓના વિરોધમાં જેહાદ જાહેર કરવો છે, તો તે સાચું નથી. ઉક્ત નિવેદનને ઈપી–૧ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું હતું. જો એવું કહેવાય કે, તેમણે મને કહ્યું હતું કે લોકોને દરગાહોમાં જતાં અટકાવવા છે અને આપણે દરગાહોને અસ્તિત્વવિહોણી બનાવવી જોઈએ, તો તે સાચું છે. જો એવું કહેવાય કે, દરગાહોને અપવિત્ર બનાવીને સામ્પ્રદાયિક સૌહાર્દ ભંગ કરવાનું અને કાયદો તથા વ્યવસ્થાની પરિસ્થિતિ ઊભી કરવી તથા સરકારને નબળી બનાવવી, તેવી તેમણે માહિતી આપી હતી, તો તે સાચું નથી. ઉક્ત નિવેદનને ઈપી–૨ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું હતું. જો એવું કહેવાય કે, આરોપી અફઝલ પાશાને ઢાકામાં જેહાદ અંગે તાલીમ આપવામાં આવી હતી અને તે સાઉદી અરેબિયાના લશ્કર–એ–તોઈબાના પ્રમુખ અબુ હમજા, વાલી ઉર રહમાન અને નેલાગોંડાના અબ્દુલ રહમાન સાથે પરિચિત હતો, તેમજ તેને કર્ણાટકમાં ગુપ્ત રીતે લશ્કર–એ–તોઈબા સ્થાપવું છે, અને તેણે એવું જણાવ્યું હતું કે તમે સૌએ સહકાર આપવો પડશે, તો તે સાચું નથી. ઉક્ત નિવેદનને ઈપી–૩ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું હતું.

તદનુસાર, એવું કહેવાય કે તે સાચું નથી કે, જ્યારે અમે બગીચામાં બેઠા હતા ત્યારે મેં જણાવ્યું હતું કે, ઉક્ત આરોપીએ કહ્યું હતું કે, અમે બધા મળીને બેંગલોરમાં એલ.ઈ.ટી. નું સંગઠન કરીશું, કાશ્મીરમાં તથા ભારતના તમામ

ભાગોમાં હિન્દુઓ મુસ્લિમોને મારી રહ્યા છે, કુરાનમાં જણાવ્યા મુજબ અમે જેહાદ જાહેર કરીશું, અમે ક્રાંતિ દ્વારા ભારતનો વિનાશ કરીશું, અમે એલ.ઈ.ટી. માટે નાણાં એકત્રિત કરીશું, અમે રસ ધરાવતા વ્યક્તિઓને તાલીમ માટે લાવીશું, તમામ ખર્ચ અબ્દુલ રહમાન ઉઠાવશે, અને હું પણ જોડાતા વ્યક્તિઓને તાત્કાલિક રીતે તાલીમ આપીશ. નિવેદનનો ઉક્ત ભાગને ઈ.પી.–૪ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યો હતો."

પીડબ્લ્યુ–૪ (ફિરોઝ @ ફિરોઝ પાશા)

આરોપી–૬, મુન્નાની મને ઓળખ ચિંતામણી વોચ શોપના અબ્દુલ રહમાન દ્વારા કરાવવામાં આવી હતી. ઉક્ત મુન્ના આજે અદાલતમાં હાજર છે અને તેની ઓળખ કરવામાં આવી હતી. હું સમાચારપત્ર વાંચવા માટે ચાની લારી પર જતો હતો. ત્યારબાદ મારી ઓળખ આરોપી–૪, નૂરુલ્લા સાથે થઈ. તે પણ આજે અદાલતમાં હાજર બેઠો છે. જ્યારે હું ઈસ્લામ ધર્મના પ્રચાર માટે મુલબાગિલુ ગયો હતો, ત્યારે મારી ઓળખ આરોપી–૫, ઈરફાન સાથે થઈ. તે આજે અદાલતમાં બેઠો છે અને સાક્ષીએ તેની ઓળખ કરી છે. હું આરોપી–૨ ને ઓળખું છું, તે પણ આજે અદાલતમાં હાજર છે.... ...ચિંતામણીમાં બે મસ્જિદો છે, તે મસ્જિદોમાં જ્યારે અમે નમાજ માટે જતા, ત્યારે ત્યાંના સંચાલકોએ એમ કહીને અમને બહાર કાઢી મૂક્યા હતા કે, તે મસ્જિદોમાં અલગ રીતરિવાજ છે. તેથી, અમે એક ઓરડો લીધો અને અમે ત્યાં જ નમાજ પડતા હતા. અમે એક ટ્રસ્ટ બનાવ્યું હતું અને ટ્રસ્ટ માટે જમીન ખરીદી હતી. અબ્દુલ રહમાન તે ટ્રસ્ટના અધ્યક્ષ હતા, દ્વિતીય

આરોપી અફઝલ પાશા ઉપાધ્યક્ષ હતા, આરોપી–૬ મુન્ના તે ટ્રસ્ટના સચિવ હતા, આરોપી–૪ નૂરુલ્લા સંયુક્ત સચિવ હતા, અને હું તે ટ્રસ્ટનો ખજાનચી હતો. આરોપી અબ્દુલ પાશાના હાથની હાડકી ભાંગી ગઈ હતી, ત્યારે આરોપી–૧ રાજુ રહમાન તેને મળવા આવ્યો હતો, ત્યારબાદ અબ્દુલ પાશાએ તેની મારી સાથે એવી ઓળખાણ કરાવી હતી કે તે સાઉદીમાં તેનો મિત્ર હતો.

અબ્દુલ રહેમાને એક દિવસ અમારા ઘરમાં ચા–મિલનનું આયોજન કર્યું હતું. તે દિવસે, આરોપી–૧ રહેમાને અમને કહ્યું હતું કે આપણે સૌએ એકતાબદ્ધ રહેવું જોઈએ અને આપણા પાડોશીઓ સાથે સહકારપૂર્ણ રહેવું જોઈએ. ... . સાંજે ૭ વાગ્યે નમાઝ પછી તે નીકળી ગયો હતો. ત્યારબાદ, મેં અબ્દુલ રહેમાનને મારી બાઈક પર બાંગારપેટ રેલ્વે સ્ટેશન સુધી મૂક્યો હતો."

સાક્ષીને વિરુદ્ધ વલણ ધરાવતો જાહેર કર્યા પછી, વિશેષ સરકારી વકીલે પૂછેલા પ્રશ્નોના જવાબમાં, સાક્ષીએ આ મુજબ જણાવ્યું:–

"જો એવું કહેવામાં આવે કે, મેં પોલીસને આપેલા નિવેદનમાં મેં એવું જણાવ્યું હતું કે, આરોપી અફઝલ પાશા લશ્કર–એ–તોઈબામાં મુખ્ય વ્યક્તિ છે, તે જેહાદ અંગે વાત કરે છે, તેણે મને જાણ કરી હતી કે અમે સાંજે ૫ વાગ્યે અમારા ઘરે બેઠક યોજીશું અને તેની વિનંતિ મુજબ જ્યારે અમે મારા ઘરે ભેગા થયા, ત્યારે અફઝલ પાશા દક્ષિણ ભારતના લશ્કર–એ–તોઈબાનો કમાન્ડર છે એવી ઓળખાણ કરાવી, ત્યારબાદ અબ્દુલ રહમાને ભાષણ કરીને કહ્યું હતું કે, ભારત

દેશના ટુકડા કરી દેવો જોઈએ, અમે જેહાદ અંગે તાલીમ યોજીશું, હું બંદૂક, બોમ્બ અને અન્ય જરૂરી સામગ્રી પૂરી પાડીશ, તમે બધા પોતાને સંગઠિત કરો, જેહાદ જાહેર કરો અને દરગાહો તોડી પાડો, સામ્પ્રદાયિક અથડામણો ઊભી કરો અને સરકારમાં અસ્થિરતા પેદા કરો એમ કહ્યું હતું, તો તે સાચું નથી. આ બધી વાતો સાંભળી અમે કહ્યું હતું કે અહીં આ બધું કરવું શક્ય નથી, અને અમે સહકાર આપ્યો ન હતો. હું, જમિર અને અમીર હસ્તાક્ષર કર્યા વગર બેઠકમાંથી પાછા આવ્યા હતા, અને મેં એવું જણાવ્યું હતું કે, અમે બેઠકમાં હાજર હતા, મુન્ના, નૂરુલ્લા ખાન અને અબ્દુલ પાશાએ હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. આ નિવેદનને ઈપી-૧૧ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું હતું." ત્યારબાદ સાક્ષીને ફરી બોલાવી વિશેષ સરકારી વકીલ દ્વારા વધુ પ્રતિક્ષેપમાં પૂછપરછ કરવામાં આવી, જ્યારે સાક્ષીએ નીચે મુજબ જણાવ્યું:-

"અમારે નોંધાયેલો ટ્રસ્ટ મસ્જિદ ઓ મહંમદ યા અહલે અદીસ ટ્રસ્ટ છે. એ સાચું છે કે પી.ડબલ્યુ.-૫ જમીર, પી.ડબલ્યુ.-૬ અમીર અને સી.ડબલ્યુ.-૧૧ મિયામ્મદ પણ ટ્રસ્ટના સભ્યો હતા. જ્યારે આરોપી-૧ મારા ઘરે આવ્યો હતો, ત્યારે અફઝલ પાશા, નૂરુલ્લા ખાન, મુન્ના, જમીર અને અમીર ત્યાં આવ્યા હતા. જ્યારે આરોપી-૧ એ અમને કહ્યું કે આપણે બધા એકતાબદ્ધ રહેવું જોઈએ, ત્યારે તેણે આવું કેમ કહ્યું તે અંગે મેં કોઈ પ્રશ્ન કર્યો નહોતો. અફઝલ પાશા મારો બાળપણનો મિત્ર છે.

હું જાણતો નથી કે આરોપી-૧ લશ્કર-એ-તોઇબાનો દક્ષિણ ભારતનો

કમાન્ડર છે અને અમને ઉપદેશ આપવા આવ્યો છે. તે દિવસે આરોપી–૧ મારા ઘરે અંદાજે દોઢ કલાક માટે હતો, તેણે માત્ર એટલું જ કહ્યું હતું કે આપણે બધા એકતાબદ્ધ રહેવું જોઈએ. એવું કહેવામાં આવે તો તે ખોટું છે કે અબ્દુલ રહેમાને પોતાના ભાષણમાં કહ્યું હતું કે ભારતમાં મુસ્લિમો પર અત્યાચાર થઈ રહ્યો છે, આપણે સૌએ એકતાપૂર્વક જેહાદ જાહેર કરવો જોઈએ, હું જરૂરી તાલીમ અને જરૂરી હથિયારો વગેરે પૂરા પાડીશ. એવું કહેવામાં આવે તો તે સાચું નથી કે અબ્દુલ રહેમાને આ રીતે કહ્યું હતું, અમે આ બાબતે સંમત નહોતાં. અબ્દુલ રહેમાન વૂડલેન્ડ હોટેલમાં રહેતો હતો. અફઝલ પાશા મારો સગો છે."

૧૨. પી.ડબ્લ્યુ.૪ ની જુબાનીમાં ઉલ્લેખિત ટ્રસ્ટની રચના ૧૦.૧૨.૨૦૦૩ના રોજ ટ્રસ્ટ ડીડ (આંક–પી૨૭) ના અમલીકરણને અનુસરીને કરવામાં આવી હતી, જેના અનુસાર ટ્રસ્ટીઓ આ મુજબ હતા:–

"(૧) અબ્દુલ રહેમાન પુત્ર વૉચ મેકર મોહન રોડ;

(૨) અફસર પાશા પુત્ર નૂર અહેમદ;

(૩) નિઝામુદ્દીન પુત્ર તાજુદ્દીન;

(૪) નૂરુલ્લા પુત્ર મહેબૂબ ખાન;

(૫) સી.એમ. ફિરોઝ પાશા;

(૬) અમ્મેર ખાન પુત્ર કારપેન્ટર વાલી ખાન;

(૭) રોશન જમીર પુત્ર સૈયદ નૂરુલ્લાહ;

(૮) સૈયદ નયામત, સૈયદ અમાનુલ્લાના પુત્ર; અને

(૯) તાજુદ્દીન પુત્ર સ્વર્ગસ્થ અબ્દુલ રઝાક"

આથી, આરોપી નં. ૨, ૪ અને ૬ તેમજ પી.ડબલ્યુઝ. ૪, ૫, ૬, ૭ અને ૮ ઉક્ત ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ હતા।

૧૩. એવું સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે આંક પી–૯૨ ઉક્ત આંક પી–૨૭ ટ્રસ્ટનું કાર્યવૃત્ત પુસ્તક છે. જપ્ત કરાયેલા શસ્ત્રો, દારૂગોળો અને વિસ્ફોટક સામગ્રી ઉપરાંત, આંક પી–૯૨ માં નોંધાયેલા બેઠકના કાર્યવૃત્તો, જે એ–૨ પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા, કેટલાંક મહત્વ ધરાવે છે. આંક પી–૯૨ ની સામગ્રી પરથી જણાય છે કે બેઠકમાં કેટલાક આરોપીઓ હાજર હતા અને તેમણે કાર્યવૃત્ત પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા.

તે બાબતની વિગતો નીચલી અદાલતના ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૭૦ માં નોંધવામાં આવી હતી, જે પરિચ્છેદ સુવિધા માટે નીચે ઉતારવામાં આવે છે:–"૭૦. મેં આંક પી૯૨ નું અવલોકન કર્યું છે અને પ્રથમ બેઠકનું સંબંધિત પાનું આંક પી૯૨ (સી) અને (ડી) તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું છે. ઉક્ત બેઠક ચિંતામણી ખાતે ફૈરોઝના મકાનમાં ૧૦.૧૨.૨૦૦૩ ના રોજ યોજાઈ હતી, જેમાં

આરોપી નં. ૧, ૨, ૪ અને ૬ કેટલાક અન્ય સભ્યો સાથે હાજર રહ્યા હતા. તેમાં કરાયેલ નોંધ મુજબ, તે દર્શાવે છે કે જિહાદની બેઠક સાંજે ૫:૦૦ વાગ્યે યોજાઈ હતી અને તે બેઠકમાં આરોપી નં. ૧ નો અન્ય તમામને પરિચય કરાવવામાં આવ્યો હતો. વધુમાં, તે દર્શાવે છે કે આરોપી નં. ૧ એ એવું કહીને બેઠકને સંબોધી હતી કે ભારતમાં મુસ્લિમો સાથે ખરાબ વર્તન કરવામાં આવે છે, બાબરી મસ્જિદ તોડી પાડવામાં આવી છે, ગુજરાતમાં મુસ્લિમોની હત્યા કરવામાં આવી હતી અને આ બધાની સામે લડવા માટે આપણે સૌએ તૈયાર રહેવું જોઈએ. વધુમાં, તે દર્શાવે છે કે આરોપી નં. ૧ એ જિહાદ તાલીમની તૈયારી માટે બંદૂકો, બોમ્બો તેમજ આર્થિક સહાય વગેરે પૂરી પાડવાનો વિશ્વાસ આપ્યો હતો. વધુમાં, તે દર્શાવે છે કે બેઠકમાં હાજર રહેલા સભ્યો, એટલે કે ફૈરોઝ, ઝમીર અને અમીર, આરોપી નં. ૧ સાથે અસહમત હતા કારણ કે તેઓ એમ કરે તો મુસ્લિમોને નુકસાન પહોંચશે, અને એવું કહી તેઓ બેઠકમાંથી બહાર નીકળી ગયા હતા. ઉક્ત બેઠકમાંથી એ પણ પ્રગટ થાય છે કે અન્ય સભ્યો આરોપી નં. ૧ સાથે સંમત હતા અને બેઠક રાત્રે ૮:૦૦ વાગ્યે પૂર્ણ થઈ હતી. આંક પી૯૨(ડી) પરથી દર્શાય છે કે આરોપી નં. ૧, ૨, ૪ અને ૬ એ મિનિટ્સ બુકમાં હસ્તાક્ષર કર્યા છે. આંક પી૯૨ (ડી) માં આરોપી નં. ૨ ના હસ્તાક્ષર પછી એક ખાલી જગ્યા છે અને એવું જણાય છે કે કંઈક મીટાવી દેવામાં આવ્યું છે. વિદ્વાન વિશેષ સરકારી વકીલે દલીલ કરી છે કે બેઠકમાં હાજર રહેલા એક સભ્યે આરોપી નં. ૨ પછી હસ્તાક્ષર કર્યા હોઈ શકે, પરંતુ પરિણામોની જાણ થતાં તેણે પોતાનો હસ્તાક્ષર મીટાવી નાખ્યો હોઈ શકે. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી કે બેઠકમાં હાજર રહેલા વ્યક્તિઓ

આરોપીઓના નિર્ણય સાથે અસહમત હોવાથી તપાસ અધિકારીએ તેમને સાક્ષી તરીકે દર્શાવ્યા છે. તેમની દલીલોમાં મને પૂરતું બળ જણાય છે, કારણ કે આંક પી૯૨ (સી) અને (ડી) પરથી જણાય છે કે સાક્ષીઓ, એટલે કે ફૈરોઝ, ઝમીર અને અમીર, આરોપી નં. ૧ ના મતોથી અસહમત હતા. આંક પી૯૨ (એફ) પરથી જણાય છે કે બીજી બેઠક ૧૯.૦૮.૨૦૦૬ થી આરોપી નં. ૬ ના મકાનમાં યોજાઈ હતી અને તેમાં આરોપી નં. ૨, ૪, ૫ અને ૬ હાજર રહ્યા હતા. આંક પી૯૨ (એફ) પરથી જણાય છે કે ઉક્ત બેઠકમાં જમાથ–ઉલ–મુજાહિદ્દીન નામે એક સંસ્થા રચવામાં આવી હતી અને બેઠકમાં જિહાદ તાલીમને સહકાર આપવા સંમતિ આપવામાં આવી હતી. આંક પી૯૨(એ) અને (એચ) પરથી જણાય છે કે ત્રીજી બેઠક ૧૮.૧૨.૨૦૦૫ ના રોજ બેંગલોરના લક્કાસંદ્રા ખાતે આરોપી નં. ૨ ના મકાનમાં યોજાઈ હતી, અને તેમાં આરોપી નં. ૨, ૪ અને ૬ હાજર રહ્યા હતા. આંક પી૯૨(જી) અને (એચ) પરથી એ પણ જણાય છે કે આરોપી નં. ૫ એ એવું કહીને બેઠકને સંબોધી હતી કે ઇસ્લામ અન્ય ધર્મ કરતાં શ્રેષ્ઠ રહે તે માટે પૈગંબરના હસ્તે મોકલવામાં આવ્યો હતો અને જો કોઈ ઈસ્લામને નુકસાન પહોંચાડે તો જિહાદ જાહેર કરવો પડે. આંક પી૯૨ (જી) અને (એચ) પરથી એ પણ જણાય છે કે આરોપી નં. ૪ એ એવું કહીને બેઠકને સંબોધી હતી કે જિહાદની શરૂઆત જમણ (દાવત) આપીને કરવી જોઈએ અને જો કોઈ જિહાદનો વિરોધ કરે તો કોઈપણ સમયે જિહાદ જાહેર કરવો જોઈએ. આંક પી૯૨ (જી) અને (એચ) પરથી એ પણ જણાય છે કે આરોપી નં. ૨ એ એવું કહીને બેઠકને સંબોધી હતી કે ભગવાનના નામે જિહાદ જાહેર કરવો જોઈએ; જો તે માર્યો જાય

તો તે 'શહીદ' ગણાશે અને જો જીવિત રહી જાય તો તે 'બહાદુર' બનશે. વધુમાં, તે દર્શાવે છે કે આરોપી નં. ૨ એ એવી અસરથી સંબોધન કર્યું હતું કે કુવ્વતનો અર્થ 'શક્તિ' થાય છે અને બાંગ્લાદેશના તારિક સહની દ્વારા આપવામાં આવેલી પુસ્તકની હસ્તલિપિઓનો ઉલ્લેખ કરીને તેણે જણાવ્યું હતું કે શક્તિ બોમ્બ, બંદૂક અને એ.કે.–૪૭ માં રહેલી છે. આંક પી૯૨ (જી) અને (એચ) પરથી એ પણ જણાય છે કે આરોપી નં. ૨ એ આરોપી નં. ૪ અને આરોપી નં. ૬ ને દરગાહ તથા અન્ય મહત્વના સ્થળોની ઓળખ કરવાની સૂચના આપી હતી, અને તે માટે તેઓ સંમત થયા હતા. આંક પી૯૨ (જી) અને (એચ) પરથી એ પણ જણાય છે કે આગામી બેઠક ૩૧.૧૨.૨૦૦૫ ના રોજ નક્કી કરવામાં આવી હતી અને ત્રીજી બેઠક રાત્રે ૮:૦૦ વાગ્યે પૂર્ણ થઈ હતી. આરોપીઓ તરફના વકીલે દલીલ કરી કે આંક પી૯૨ માં ઉપરલેખન છે. એ સાચું છે કે કેટલીક જગ્યાએ ઉપરલેખન જોઈ શકાય છે. આંક પી૯૨ (સી) માં ઉપર તરફ તારીખમાં દિવસ અંગે ઉપરલેખન છે, પરંતુ મહિનો અને વર્ષ અંગે નથી. તેવી જ રીતે, આંક પી૯૨ (જી) માં પણ તારીખનું ઉપરલેખન છે. પરંતુ, ત્રીજી બેઠકના અંતે આગામી બેઠકની તારીખ કોઈપણ ઉપરલેખન વિના સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં આવી છે. તેવી જ રીતે, નોંધોમાં પણ કેટલાક શબ્દો કાપી નાખવામાં આવ્યા છે, પરંતુ તેનાથી વાક્યનો અર્થ નષ્ટ થતો નથી. તેથી, હું એ મતનો છું કે ઉપરલેખનો સ્વાભાવિક છે."

૧૪. પી ડબ્લ્યુ ૨૫ – અનિલ કુમાર દુબે, સ્વતંત્ર પંચ સાક્ષીએ, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, ડાયરી આંક પી–૯૨ ની પુનઃપ્રાપ્તિ અંગે નિવેદન આપ્યું. તેણે જમા કરાવ્યું કે ૨૨.૦૧.૨૦૦૬ ના રોજ તે પોલીસ તથા એ–૨ સાથે ગયો હતો;

કે જ્યારે તેઓ એ–૨ ના ઘરે પહોંચ્યા ત્યારે બારણું તેની પત્નીએ ખોલ્યું હતું; કે એ–૨ એ પોલીસને એક ઓરડામાં લઈ જઈ, પોતાના પાસે રહેલી ચાવી વડે શયનખંડમાં ખાટલાની નીચે પડેલો સુટકેસ ખોલ્યો, ત્યારબાદ આંક પી–૮૧, પી–૯૨, છ વિડિયો કેસેટો (એમ–૧૫) તેમજ અન્ય વસ્તુઓ આંક પી–૯૩ થી પી–૧૦૪ સુધી પંચનામું આંક પી–૧૦૫ મુજબ જપ્ત કરવામાં આવી હતી. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જપ્તીની કાર્યવાહી તેની હાજરીમાં પૂર્ણ થયા પછી પંચનામું, આંક પી–૧૦૫ તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું અને તેના પર તેણે સહી કરી હતી. તેણે વધુમાં જણાવ્યું કે પોલીસે પાડોશની મસ્જિદમાંથી એક મૌલવીને બોલાવ્યો હતો, જેણે લખિત સામગ્રી અને પુસ્તકોના નામો તથા કેટલાક અંશો વાંચી સંભળાવ્યા હતા. સાક્ષીની જિરહમાં, મુખ્ય પરીક્ષણમાં કરાયેલા નિવેદનોની વિશ્વસનીયતા દૂર થાય એવું કોઈ મહત્ત્વપૂર્ણ તત્વ બહાર આવ્યું નહોતું.

પીડબ્લ્યુ૨૯ શહનવાઝ અહમદે પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું કે તેમને ઉર્દૂ પુસ્તકો અને અન્ય સામગ્રીનું ભાષાંતર કરવા માટે પોલીસ દ્વારા બોલાવવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ તેમણે એ વાત નકારી કે પંચનામું તેમની હાજરીમાં તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું. સાક્ષીના મુજબ, પંચનામા આંક પી–૧૦૫ પર ચાર જગ્યાએ તેમની સહી પાછળથી લેવાઈ હતી અને ઉક્ત પંચનામા આંક પી–૧૦૫ની વિગતો તેમને વાંચી સંભળાવવામાં આવી નહોતી. સાક્ષીને હોસ્ટાઇલ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો અને ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તેમની જિરહ કરવામાં આવી હતી, જેમાં તેમણે સ્વીકાર્યું હતું કે તેઓએ તેની વિગતો જાણ્યા વગર કોઈપણ દસ્તાવેજ પર ક્યારેય સહી કરી નહોતી.

૧૫. આંક પી–૯૨, અન્ય દસ્તાવેજો સાથે, પીડબ્લ્યુ–૬૭, સૈયદ અસગર ઇમામ, હસ્તલેખ નિષ્ણાતને, આરોપીના નમૂનાત્મક હસ્તાક્ષરો સાથે સોંપવામાં આવ્યો હતો. આ સાક્ષી અનુસાર, આંક પી–૯૨ની શીટ્સ પરના હસ્તાક્ષરોને ક્યૂ૩૯ થી ક્યૂ૪૪ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા હતા અને જ્યારે ઉક્ત નિષ્ણાતે આરોપીના નમૂનાત્મક હસ્તાક્ષરોની ક્યૂ૩૯ થી ક્યૂ૪૪ સાથે તુલના કરી, ત્યારે પરિણામે દર્શાવ્યું:– (એ) ક્યૂ૩૯ અને ક્યૂ૪૦ એ–૨ના નમૂનાત્મક હસ્તાક્ષર સાથે મેળ ખાતા હતા.

(બી) પ્રશ્ન ૪૧ એ એ–૫ ના નમૂના હસ્તાક્ષર સાથે મેળ ખાધો.

(સી) ક્યુ ૪૨ એ એ–૬ ના નમૂનાકીય હસ્તાક્ષર સાથે મેળ ખાતું હતું.

(ડી) ક્યૂ૪૩ એ એ–૪ ના નમૂના હસ્તાક્ષર સાથે મેળ ખાતું હતું.

(ઈ) ક્યૂ૪૪ એ એ–૧ ના નમૂના હસ્તાક્ષર સાથે મેળ ખાતું હતું.

પીડબ્લ્યુ–૬૭, સૈયદ અસગર ઇમામની સાક્ષીમાંથી સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ હતો:–

"૧૯૮૧ થી, હું બેંગલુરુની એફ.એસ.એલ.માં હસ્તલેખ અને દસ્તાવેજ નિષ્ણાત તરીકે કાર્યરત છું. હું વિજ્ઞાન સ્નાતક છું અને મેં નવી દિલ્હી સ્થિત ભારત સરકારના ગૃહ મંત્રાલયના ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઑફ ક્રિમિનોલોજી એન્ડ ફોરેન્સિક સાયન્સમાંથી હસ્તલેખ અને દસ્તાવેજ પરીક્ષણ વિષયક વિશેષ ડિપ્લોમા

અભ્યાસક્રમ પણ પ્રાપ્ત કર્યો છે.

મારા કાર્યકાળ દરમિયાન મેં પ્રશ્નાધીન દસ્તાવેજોની સંખ્યાનું પરીક્ષણ કર્યું છે અને મેં મારું અભિપ્રાય આપ્યું છે.

તા. ૧૪/૩/૨૦૦૬ના રોજ, મેં સદાશિવનગર પી.એસ.ના ક્ર. નં. ૩/૦૬માં મારી તપાસ તથા મારા અભિપ્રાય માટે એ.સી.પી. યશવંતપુરા સબ–ડિવ્ન. બેંગલુરુ સિટી પાસેથી નીચેના દસ્તાવેજો પ્રાપ્ત કર્યા છે.

આઈ.ઓ. દ્વારા ક્યૂ૧ થી ક્યૂ૨૪ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ વિવાદાસ્પદ લખાણો ધરાવતી એક નાની ખિસ્સા ડાયરી. હવે હું જોઉં છું કે ઉક્ત ખિસ્સા ડાયરી પહેલેથી જ આંક પી.૫૪ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે. તેના પર મારી સહી છે.

૨. આઈ.ઓ. દ્વારા ક્યૂ૨૫ થી ક્યૂ૩૦ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલી વિવાદિત લખાણ ધરાવતી ત્રણ છૂટક ચિઠ્ઠીઓ. હવે હું ઉક્ત ત્રણ ચિઠ્ઠીઓ જોઉં છું, જે પહેલેથી જ આંક પી.૫૧ થી ૫૩ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે. તેના ઉપર મારી સહી છે.

૩. એક નાની ખિસ્સા નોંધપોથી (નવી), જેમાં તપાસ અધિકારી દ્વારા પ્રશ્નાસ્પદ લખાણને ક્યૂ૩૧ થી ક્યૂ૩૮ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું હતું. હવે હું જોઉં છું કે જણાવેલ એક નાની ખિસ્સા નોંધપોથીને પહેલેથી જ આંક પી૧૩૦

તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે. તેના પર મારી સહી છે.

૪. એક ૨૦૦૩–ડાયરી, જેમાં છ પાનાઓ પર પ્રશ્નિત લખાણ અને હસ્તાક્ષર સમાવિષ્ટ છે, જેને તપાસ અધિકારીએ [ક્યુ૩૯ થી ક્યુ૪૪] તરીકે ચિહ્નિત કર્યા હતા. હવે હું જોઉં છું કે ઉક્ત ૨૦૦૩ ડાયરી પહેલેથી જ આંક પી.૯૨ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે. તેમાં પ્રશ્નિત લખાણ ધરાવતા સંબંધિત પાનાઓને હવે આંક પી.૯૨ (સી) થી (એચ) તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે. તેના પર મારા હસ્તાક્ષર છે.

૫. એક નાની ટેલિફોન ખિસ્સા ડાયરી (નવી) જે ક્યૂ૪૫ થી ક્યૂ૫૦ સુધી તપાસ અધિકારી દ્વારા દર્શાવવામાં આવી હતી. હવે હું જોઉં છું કે ઉપરોક્ત એક ટેલિફોન ખિસ્સા ડાયરીને પહેલેથી જ આંક પી.૧૩૫ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે. તેના પર મારી સહી છે.

૬. તપાસ અધિકારી દ્વારા ક્યુ ૫૧ થી ક્યુ ૫૫ તરીકે ચિહ્નિત કરાયેલ પ્રશ્નાધીન લખાણ ધરાવતું એક નાનું ખિસ્સા કદનું પુસ્તક. હવે હું જોઉં છું કે તે જ પહેલેથી જ આંક પી. ૧૧૩ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું છે. તેના પર મારી સહી છે.

૭. પૂછપરછ હેઠળનું લેખન ધરાવતું નોંધપોથીનું એક છૂટું પાનું, જે તપાસ અધિકારીએ ક્યુ–૫૬, ક્યુ–૫૭ તરીકે ચિહ્નિત કર્યું હતું. હવે હું જોઉં છું કે તે જ પહેલેથી જ આંક પી.૧૧૪ તરીકે ચિહ્નિત છે. તેના પર મારી સહી છે.

૮. આઈ.ઓ. દ્વારા ક્યુ૫૮ થી ક્યુ૬૦ તરીકે ચિહ્નિત પ્રશ્નાસ્પદ લેખન ધરાવતી એક નાની ખિસ્સામાં રાખવાની નોંધપોથી. હવે હું જોઉં છું કે તેને પહેલેથી જ આંક પી.૧૧૬ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે. તે પર મારી સહી છે.

૯. તપાસ અધિકારી દ્વારા ક્યૂ૬૧ થી ક્યૂ૭૯ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ પ્રશ્નિત લેખન ધરાવતું એક નાનું ખિસ્સા–પુસ્તક. હવે હું એ જને આંક પી.૧૪૮ તરીકે પહેલેથી જ ચિહ્નિત થયેલું જોઈ રહ્યો છું. તે પર મારી સહી છે.

૧૦. તપાસ અધિકારી દ્વારા પ્રશ્નિત લખાણ ધરાવતી આઠ ચિઠ્ઠીઓ ક્યૂ૮૦ થી ક્યૂ૯૧ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી હતી. હવે હું જોઉં છું કે તે જ ચિઠ્ઠીઓ પહેલેથી જ આંક પી.૧૪૯, ૧૫૦, ૧૫૧, ૧૩૮, ૧૪૧, ૧૩૯, ૧૪૦ અને ૧૪૨ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવી છે. તેના પર મારી સહી છે.

૧૧. તપાસ અધિકારી દ્વારા છ પાનાં પર મહેબૂબ ઈબ્રાહિમનું હોવાનું કહેવાતું નમૂનાત્મક લખાણ, જેને ઈડબ્લ્યુ૧, ઈડબ્લ્યુ૨, એસડબ્લ્યુ૧ થી એસડબ્લ્યુ૪ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું હતું. હવે હું જોઉં છું કે તે જ પહેલેથી જ આંક પી.૧૯૦ થી આંક પી.૧૯૫ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું છે. તેના પર મારી સહી છે.

૧૨. દસ શીટો પરનું નમૂના લેખન અને સહી અફસર પાશાની હોવી જોઈએ, જેને આઈ.ઓ. દ્વારા ઈ.ડબ્લ્યુ.૩, ઈ.ડબ્લ્યુ.૪, એસ.ડબ્લ્યુ.૫ અને એસ.ડબ્લ્યુ.૮, એસ.૧ અને એસ.૪ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે. હવે હું

જોઉં છું કે એ જ દસ્તાવેજો પહેલેથી જ આંક પી. ૧૯૬ થી ૨૦૫ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે. તેમાં મારી સહી છે.

૧૩. તપાસ અધિકારીએ ઈડબ્લ્યુ૫, ઈડબ્લ્યુ૬, એસડબ્લ્યુ૯, એસડબ્લ્યુ૧૦, એસ૫ અને એસ૬ તરીકે ચિહ્નિત છ પત્રકો પર મહંમદ ઈરફાનના હોવાનું કહેવાતા નમૂનાત્મક લખાણ અને સહી લેવામાં આવ્યા હતા. હવે હું જોઉં છું કે તે જ પહેલેથી જ આંક પી.૨૦૬ થી આંક પી.૨૧૧ તરીકે ચિહ્નિત થયેલ છે. તેના પર મારી સહી છે.

૧૪. તપાસ અધિકારી દ્વારા ઈ.ડબ્લ્યુ.૭, ઈ.ડબ્લ્યુ.૮, એસ.૭, એસ.૮ તરીકે ચિહ્નિત કરાયેલ ચાર પાનાં પર નૂરુલ ખાનના હોવાનું કહેવાતું નમૂનાત્મક લખાણ અને હસ્તાક્ષર. હવે હું તે જ, જે પહેલેથી જ આંક પી.૧૮૧ થી ૧૮૪ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે, જોઈ રહ્યો છું. તેના પર મારા હસ્તાક્ષર છે.

૧૫. ચાર શીટો પર નજમુદ્દીનના હોવાનું જણાવાયેલ નમૂનાત્મક લખાણ અને હસ્તાક્ષર, જે તપાસ અધિકારી દ્વારા નજમુદ્દીનના તરીકે નિશાનિત કરવામાં આવી ઇ.ડબલ્યુ.૯, ઇ.ડબલ્યુ.૧૦, એસ.૯ અને એસ.૧૦ તરીકે આંકવામાં આવ્યા હતા. હવે હું જોઉં છું કે તે જ અગાઉથી આંક પી.૧૮૫ થી ૧૮૮ તરીકે આંકવામાં આવેલ છે. તેના પર મારા હસ્તાક્ષર છે.

૧૬. તપાસ અધિકારી દ્વારા ઈ.ડબલ્યુ.૧૧, ઈ.ડબલ્યુ.૧૨, એસ.ડબલ્યુ.૧૧ અને એસ.ડબલ્યુ.૧૨, એસ.૧૧ અને એસ.૧૨ તરીકે ચિહ્નિત

કરાયેલ છ પાનાં પર ચાંદપાશાના હોવાનું કહેવાતું નમૂનાત્મક લખાણ અને સહી. હવે હું તે જ દસ્તાવેજો આંક પી.૨૨૭ થી આંક પી.૨૩૨ તરીકે ચિહ્નિત થયેલાં જોઈ રહ્યો છું. તેના પર મારી સહી છે.

૧૭. આઈ.ઓ. દ્વારા એસ૧૩ અને એસ૧૪ તરીકે ચિહ્નિત કરાયેલા બે પત્રકો પર મોહમ્મદ રઝહુર રહેમાનની હોવાનું કહેવાતું નમૂનાત્મક હસ્તાક્ષર. હવે હું તે જને આંક પી.૨૨૩ અને આંક પી.૨૩૪ તરીકે ચિહ્નિત થયેલાં જોઈ રહ્યો છું. તે પર મારું હસ્તાક્ષર છે.

ઉપરોક્ત પ્રશ્ન અને નમૂનારૂપ લખાણો તથા હસ્તાક્ષરોનું સવિસ્તર અને વૈજ્ઞાનિક પરીક્ષણ કર્યા પછી હું નીચેના અભિપ્રાયે આવ્યો છું:–

૧. આંક ઈડબ્લ્યુ૧, ઈડબ્લ્યુ૨, એસડબ્લ્યુ૧ થી એસડબ્લ્યુ૪ તરીકે ચિહ્નિત નમૂનાત્મક લખાણ અને ક્યુ૨, ક્યુ૩, ક્યુ૪ તરીકે ચિહ્નિત શંકાસ્પદ લખાણો એક જ અને તે જ વ્યક્તિ દ્વારા લખવામાં આવ્યા છે.

એસ.ડબલ્યુ.૭, એસ.ડબલ્યુ.૮, ઈ.ડબલ્યુ.૩, ઈ.ડબલ્યુ.૪, એસ.૧, એસ.૨ તરીકે ચિહ્નિત નમૂનાના લખાણો તથા ક્યુ.૩૧ થી ક્યુ.૪૦ તરીકે ચિહ્નિત વિવાદિત લખાણનું પુનઃપરીક્ષણ કરતાં, તે એક જ વ્યક્તિ દ્વારા લખાયેલ હોવાનું જણાય છે.

૩. આંક ઇડબ્લ્યુ૫, ઇડબ્લ્યુ૬, એસડબ્લ્યુ૯, એસડબ્લ્યુ૧૦ અને

એસ૫, એસ૬ તરીકે ચિહ્નિત નમૂનારૂપ લખાણો અને સહીઓ તથા ક્યૂ૪૭ થી ક્યૂ૫૦ અને ક્યૂ૪૧ તરીકે ચિહ્નિત વિવાદિત લખાણો અને સહીઓ એક જ અને એ જ વ્યક્તિ દ્વારા લખાયેલા છે.

૪. આંક ઈડબ્લ્યુ૭, ઈડબ્લ્યુ૮, એસ૭ અને એસ૮ તરીકે ચિહ્નિત નમૂનાત્મક હસ્તલેખો અને હસ્તાક્ષરો તથા ક્યૂ૫૩, ક્યૂ૫૪ અને ક્યૂ૪૩ તરીકે ચિહ્નિત વિવાદિત હસ્તલેખો અને હસ્તાક્ષરો એક જ વ્યક્તિ દ્વારા લખાયેલા છે.

૫. આંક ઇડબ્લ્યુ૯, ઇડબ્લ્યુ૧૦ તથા એસ૯ અને એસ૧૦ તરીકે ચિહ્નિત નમૂના લેખન અને હસ્તાક્ષર, તેમજ ક્યુ૫૬ થી ક્યુ૬૦ અને ક્યુ૪૨ તરીકે ચિહ્નિત વિવાદિત લેખન અને હસ્તાક્ષર, એક જ વ્યક્તિ દ્વારા લખવામાં આવેલ છે.

૬. આંક ઈડબલ્યુ૧૧, ઈડબલ્યુ૧૨, એસડબલ્યુ૧૧, એસડબલ્યુ૧૨ તરીકે ચિહ્નિત નમૂનાત્મક લખાણો તથા ક્યુ૮૬ તરીકે ચિહ્નિત વિવાદિત લખાણ એક જ વ્યક્તિ દ્વારા લખાયેલા છે.

૭. એસ૧૩, એસ૧૪ તરીકે ચિહ્નિત નમૂનારૂપ હસ્તાક્ષરો અને ક્યૂ૪૪ તરીકે ચિહ્નિત વિવાદિત હસ્તાક્ષર એક જ વ્યક્તિ દ્વારા લખવામાં આવ્યા છે.

૮. હાથવગી નમૂનાત્મક લખાણોના આધારે પ્રશ્નિત લખાણો, જે ક્યુ૧, ક્યુ૫ થી ક્યુ૩૦, ક્યુ૪૫, ક્યુ૪૬, ક્યુ૫૧, ક્યુ૫૨, ક્યુ૫૫, ક્યુ૬૧ થી ક્યુ૮૫,

ક્યુ૮૭ થી ક્યુ૯૧ તરીકે ચિહ્નિત છે, અંગે અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવો શક્ય બન્યો નથી.

તદનુસાર, મેં હવે આ સંદર્ભે પ્રમાણપત્ર જારી કર્યું છે. હું તે જને આંક પી–૨૩૫ તરીકે ચિહ્નિત થયેલું જોઉં છું અને મારી સહીઓ આંક પી–૨૩૫(એ) થી (સી) તરીકે ચિહ્નિત થયેલી છે. ઉક્ત પ્રમાણપત્ર પર સહાયક નિયામક, એફ.એસ.એલ. દ્વારા પ્રત્યસહી કરવામાં આવી છે અને નિયામક દ્વારા તપાસ અધિકારીને મોકલવામાં આવ્યું છે." આંક પી–૯૨ અંગે આરોપીની તરફેથી કરવામાં આવેલી જિરહમાં કોઈ નોંધપાત્ર બાબત બહાર આવી નહોતી. ફરિયાદ પક્ષના કહેવા મુજબ, આમ કેટલાક કાર્યવાહી નોંધોમાં એ–૧, એ–૨, એ–૪, એ–૫ અને એ–૬ ની સહીઓ કોઈપણ સંશયથી પરે રીતે સાબિત કરવામાં આવી હતી.

૧૬. આરોપી પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવેલ પુસ્તકો અને સાહિત્યની, જે ફરિયાદ પક્ષના જણાવ્યા મુજબ ઉશ્કેરણીજનક સામગ્રી હતી, હવે ચર્ચા કરી શકાય:–

(એ) ૨૨.૦૧.૨૦૧૬ના રોજ, એ–૨ એ પીડબ્લ્યુ૭૨ ને તેના ઘરે લઈ જઈ, જેના પરિણામે કેટલાક સાહિત્ય અને પુસ્તકોની પુનઃપ્રાપ્તિ થઈ, જેને ફરિયાદ પક્ષ મુજબ ઉશ્કેરણીજનક માનવામાં આવ્યા હતા. ઉક્ત સાહિત્યમાં ' તાકબીર' નામનું પુસ્તક (આંક પી–૮૧), 'જિહાદ' નામનું ૬૬ પાનાં ધરાવતું

પુસ્તક (આંક પી–૮૨), ‘ જામાત–એ–મુજાહિદ્દીન’ શીર્ષક હેઠળનું સાહિત્ય (આંક પી૮૩), ‘ હજરથ મહંમદ કાજીકાર’ નામનું પુસ્તક (આંક પી– ૮૪), ‘વોર્નિંગ’ નામનું પુસ્તક (આંક પી૮૫), ‘અલબલાક’ નામનું પુસ્તક (આંક પી–૮૭ અને આંક પી–૮૮), ‘યહૂદિયોનકી તરાહિમ’ નામનું પુસ્તક (આંક પી–૯૦) અને ૪૦ પેમ્ફલેટ્સનો સંગ્રહ (આંક પી–૯૧), ઉપરોક્ત ડાયરી (આંક પી–૯૨) સિવાય, સમાવેશ પામતો હતો.

(બી) એ–૩ દ્વારા કરવામાં આવેલ સ્વૈચ્છિક નિવેદનના અનુસંધાને, અનુક્રમે જાદુલ મુજાહિદ્દીન, અલબાલક, તકબીર અને બિદ્દત નામનાં ચાર પુસ્તકો આંક પી–૬૪ થી પી–૬૭ મુજબ, પંચનામા આંક પી–૬૮ અનુસાર કબજે કરવામાં આવ્યા હતા.

(સી) એ–૫ના સ્વૈચ્છિક નિવેદનના પરિણામે દસ્તાની મુજાહિદ અને જિહાદ નામનાં પુસ્તકો (આંક પી–૭૬ અને પી–૭૭) તથા કેટલાક લેટરહેડોની પુનઃપ્રાપ્તિ થઈ.

૧૭. ફરિયાદ પક્ષે આરોપી નં. ૪, ૬ અને ૭નાં કબૂલાતનામાંઓ પર પણ આધાર રાખ્યો હતો, જે ૯મા એડિશનલ ચીફ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ, બેંગલોર સિટી દ્વારા નોંધવામાં આવ્યા હતા અને અનુક્રમે આંક પી–૨૬૮, પી–૨૬૯ અને પી–૨૭૦ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા હતા.

૧૮. નોંધ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રીનો વિચાર કર્યા બાદ, નીચલી અદાલતે

તેના દિ. ૧૭.૧૨.૨૦૧૧ના ચુકાદામાં એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે ૧૯૬૭ના અધિનિયમની કલમ ૧૦ અને ૧૩ની જોગવાઈઓ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ અંગે અંડર સેક્રેટરી દ્વારા અપાયેલી મંજૂરી ખામીયુક્ત હતી.

૧૯. ઉપર ઉલ્લેખિત દસ્તાવેજો, પુસ્તકો અને સાહિત્ય અંગે નીચલી અદાલતે તેના ચુકાદાના ફકરા ૫૩–૫૬ માં નીચે મુજબ વિચાર કર્યો હતો: –

" ૫૩. અગાઉના તબક્કે મેં નોંધ કરી છે કે આઈ.ઓ. દ્વારા દરેક આરોપી પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવેલી બધી ઉર્દૂ પુસ્તકોનો એકત્રિત રીતે વિચાર કરવામાં આવશે. આરોપી નં.૨ પાસેથી આઈ.ઓ. દ્વારા આંક પી૧૦૫ હેઠળ પુસ્તકો અને અન્ય દસ્તાવેજોની જપ્તી અંગે મેં અવલોકન કર્યું છે. આરોપી નં.૨ પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવેલા પુસ્તકો અને દસ્તાવેજોને આંક પી૮૧ થી ૯૦ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે. 'તકબીર' નામનું પુસ્તક આંક પી૮૧ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું છે. 'જેહાદ' પુસ્તક આંક પી૮૨ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું છે. 'જમાલ–એ મુજાહિદ્દીન' પુસ્તક

આંક પી–૮૩ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે. 'હઝરથ મોહમ્મદ ઝકીકાર' નામનું પુસ્તક આંક પી–૮૪ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે. 'વોર્નિંગ' નામનું પુસ્તક આંક પી–૮૬ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે. 'અલબલાક' નામનું સાપ્તાહિક સામયિક આંક પી–૮૭ થી ૮૮ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે. રૈથુલ્લાહ ફારુકી દ્વારા લખાયેલું એક પુસ્તક આંક પી–૮૯

તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે અને ૪૦ પત્રિકાઓ આંક પી–૯૦ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવેલ છે. પી.ડબલ્યુ.–૭૨ એ પોતાની સાક્ષીમાં જણાવ્યું છે કે, ઉક્ત પુસ્તકની સામગ્રી જાણવા માટે તેણે ઉર્દૂ જાણતા પડોશી સાક્ષી શાહનવાઝ અહમદને પંચ તરીકે સુરક્ષિત કર્યો હતો. ઉક્ત સાક્ષીની તપાસ પી.ડબલ્યુ.–૨૯ તરીકે કરવામાં આવી હતી. આ સાક્ષી હોસ્ટાઇલ થઈ ગયો હતો અને તેણે ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નહોતું. કેટલાક અંશે તેણે એવું જણાવ્યું હતું કે એક મોહમ્મદ અનવર અને લક્કાસંદ્રાના મકાનમાલિકે તેને ઉર્દૂ પુસ્તકોનું ભાષાંતર કરવા બોલાવ્યો હતો. વધુમાં, પી.ડબલ્યુ.–૨૯ એ જણાવ્યું હતું કે તે ઘેર ગયો હતો અને અનવરના ઘરમાં પોલીસ હાજર હતી. તેણે એવું પણ જણાવ્યું હતું કે પોલીસે તેને ઉર્દૂ પુસ્તકનું ભાષાંતર કરવા કહ્યું હતું અને તેને આપવામાં આવેલા પુસ્તકોનું તેણે ભાષાંતર કર્યું હતું. જોકે આ સાક્ષી પંચનામું, અર્થાત્ આંક પી–૧૦૫, હાથ ધરવા અંગે હોસ્ટાઇલ થઈ ગયો હતો, તેમ છતાં અમુક હદ સુધી અમે એ નિષ્કર્ષે આવી શકીએ છીએ કે તેણે ઉર્દૂ પુસ્તકોનું પોલીસ માટે ભાષાંતર કર્યું હતું. પી.ડબલ્યુ.–૭૨ એ જણાવ્યું હતું કે પુસ્તકોમાં, અર્થાત્ આંક પી–૮૧ (તકબીર) પર આડા પડેલા રાઇફલ અને તલવારનું પ્રતીક છે. પી.ડબલ્યુ.–૭૨ એ જણાવ્યું હતું કે શાહનવાઝ અહમદ નામના સાક્ષીએ પુસ્તક ચકાસી જણાવ્યું હતું કે ૯મા અધ્યાયમાં "ભારત મિટ જાનેવાલા હૈ", ૧૦મા અધ્યાયમાં "હાથ મેં ગન ઉઠાઓ", અને ૧૪મા અધ્યાયમાં "લશ્કર–એ–તૈયબા" એવો વાક્યપ્રયોગ છે. પી.ડબલ્યુ.–૭૨ એ જણાવ્યું હતું કે સંબંધિત અધ્યાયો લાલ શાહીમાં ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા હતા અને પી.ડબલ્યુ.–૨૯ એ

સંબંધિત અધ્યાયોના અર્થની વ્યાખ્યા કરી હતી. પી.ડબલ્યુ.–૭૨ એ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે ઉક્ત શાહનવાઝે કહ્યું હતું કે તે લેખો રાષ્ટ્રવિરોધી અને ઉશ્કેરણીજનક છે. પી.ડબલ્યુ.–૭૨ એ એવું પણ જણાવ્યું હતું કે ઉક્ત સાક્ષી શાહનવાઝે અન્ય પુસ્તકોના અર્થ પણ સમજાવ્યા હતા. પી.ડબલ્યુ.–૭૨ એ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે સાક્ષી શાહનવાઝે જણાવ્યું હતું કે 'વોર્નિંગ' નામના પુસ્તકમાં બાબરી મસ્જિદના ધ્વંસ વિશે અને અન્ય સમુદાયો દ્વારા દરગાહો પર કરાયેલા ખોટા કૃત્યો વિશે પણ લખવામાં આવ્યું છે.

૫૭. અગાઉના તબક્કામાં જેમ મેં આરોપી નં. ૩ પાસેથી જપ્ત કરાયેલ આંક પી–૬૪ થી ૬૭ પુસ્તકો અંગે ચર્ચા કરી હતી તેમ, આંક પી–૬૪ 'જાદુલ મજાહિદ્દીન' છે, આંક પી–૬૫ 'અલબલાઆક' છે, આંક પી–૬૬ 'તાકબીર' છે અને આંક પી–૬૭ 'બિદ્દથ' છે. પી.ડબલ્યુ.–૫૦ તે પોલીસ અધિકારી છે, જેમણે આરોપી નં. ૩ પાસેથી આંક પી–૬૪ જપ્ત કર્યું હતું. પી.ડબલ્યુ.–૫૦ એ પોતાની સાક્ષીમાં જણાવ્યું છે કે, ઉક્ત પુસ્તકોની સામગ્રીનું સ્પષ્ટીકરણ ઉર્દૂ જાણતા રુકમાન અહમદ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત સાક્ષીની તપાસ પી.ડબલ્યુ.–૨૭ તરીકે કરવામાં આવી હતી. તે વિમુખ થયો હતો અને ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નહોતું. પરંતુ, આ સાક્ષીએ આંક પી–૬૬ એટલે કે 'તાકબીર' જોઈને સમજાવ્યું હતું કે 'તાકબીર' નો અર્થ 'અલ્લાહનો અવાજ' થાય છે. આ સાક્ષીએ વધુમાં એવું પણ જણાવ્યું છે કે એક ભાગમાં પાનું નં. ૧૬૬ પર 'ઇન્ડિયા વિલ ડિસ્ટ્રોય' એવું ઉલ્લેખિત છે અને તેમ જ 'ટુ હોલ્ડ ધ ગન' એવું પણ લખાયેલ છે, તેમજ ઉક્ત પુસ્તક પાકિસ્તાનમાં છપાયેલ છે. તેણે એવું પણ

જણાવ્યું છે કે પાનું નં. ૬૪ પર જિહાદમાં ઘાયલ થયેલા વ્યક્તિઓના ગૌરવીકરણ અંગેનો ઉલ્લેખ છે. પી.ડબલ્યુ.–૫૦ એ પોતાની સાક્ષીમાં એમ પણ જણાવ્યું છે કે, પી.ડબલ્યુ.–૨૭ એ 'તાકબીર' પુસ્તકની તપાસ કરી હતી અને જણાવ્યું હતું કે ૯મા અધ્યાયમાં 'ભારથ મિત જાનેવાલા હૈ' એવું લખાયેલ છે અને ઉક્ત પુસ્તકના ૧૦મા અધ્યાયમાં 'હાથ મે ગન ઉઠાઓ' એવું લખાયેલ છે. પી.ડબલ્યુ.–૫૦ એ આગળ જણાવ્યું હતું કે, સાક્ષી એટલે કે પી.ડબલ્યુ.–૨૭ એ તેના દ્વારા જપ્ત કરાયેલ પુસ્તકોની સામગ્રીની તપાસ કરી હતી. આરોપી નં. ૨ અને ૩ તરફથી હાજર વકીલે જોરશોરથી દલીલ કરી હતી કે ટૂંકા ગાળામાં તમામ પુસ્તકોની સામગ્રી જાણવી અને તેનો અનુવાદ કરવો વ્યવહારિક રીતે અશક્ય છે. તેમણે એવી પણ દલીલ કરી હતી કે થોડાં વાક્યો અલગ કરીને પુસ્તકનો અર્થ સમજી શકાય નહીં અને સંપૂર્ણ પુસ્તક વાંચ્યા પછી જ પુસ્તકનો વાસ્તવિક અર્થ બહાર કાઢી શકાય. પી.ડબલ્યુ.–૫૦ અને પી.ડબલ્યુ.–૭૨ ની સાક્ષીની પરખ કરતાં એવું જણાય છે કે તેમની દ્વારા માત્ર કેટલાક મહત્વના અધ્યાયોના જ અર્થ સમજાવવામાં આવ્યા હતા. આ સ્વીકારેલી હકીકત છે કે સમગ્ર પુસ્તકનો સાચો અનુવાદ રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી. તપાસ અધિકારીએ તમામ પુસ્તકોનો અનુવાદ કરાવવા માટે ઉર્દૂ અકાદમીના અધ્યક્ષને મોકલ્યા હતા. તે સમયના ઉર્દૂ અકાદમીના અધ્યક્ષ, નામે એમ. નૂરુદ્દીન,ની તપાસ પી.ડબલ્યુ.–૬૫ તરીકે કરવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું છે કે વર્ષ ૨૦૦૬ દરમિયાન તેઓ ઉર્દૂ અકાદમીમાં અધ્યક્ષ તરીકે કાર્યરત હતા અને તેમણે એવું પણ જણાવ્યું છે કે તેમણે ઉર્દૂ ભાષામાં એમ.એ., પી.એચ.ડી. પ્રાપ્ત કર્યું છે. તેમણે એવું પણ

જણાવ્યું છે કે જુલાઈ અથવા ઑગસ્ટ ૨૦૦૬ મહિનામાં, એ.સી.પી., યશવંતપુરા ઉપવિભાગે કેટલાક અરબી અને ઉર્દૂ પુસ્તકો અંગ્રેજીમાં અનુવાદ માટે તેમની પાસે મોકલ્યા હતા. તેમણે એવું પણ જણાવ્યું છે કે તેમને અંદાજે ૧૫ પુસ્તકો સોંપવામાં આવ્યા હતા, જેમ કે સનફ્લાવર નોટબુક, 'અલબલ્લાક' સાપ્તાહિક સામયિકો, 'બિદ્દત', 'જાદુલ મુજાહિદ્દીન', 'તગબીર', 'જમાલે–મુજાહિદ્દીન', 'વોર્નિંગ', 'ક્યા ઔરથ મસ્જિદ યા ઇદગા નહિ જા સક્તી', 'અલબલાઆક કે જેરાયુમ' ના બે સાપ્તાહિક સામયિકો, 'જાદુલ મુજાહિદ્દીન' ના ૪૦ પેમ્ફ્લેટ્સ અને 'વેદોં કી દુનિયાન મેં'. પી.ડબલ્યુ.–૬૫ એ આગળ જણાવ્યું હતું કે સમયના અભાવને કારણે તેમણે પોતાના સહકર્મચારીની મદદ લીધી હતી. જિરહ દરમિયાન તેમણે સ્વીકાર્યું હતું કે તમામ ૧૫ પુસ્તકો તેમના મિત્ર દ્વારા વાંચવામાં આવ્યા હતા. તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે તેમના મિત્રએ કેટલીક જ કડીઓ નીચે લીટી દોરી હતી અને તે જ ભાગો તેમની દ્વારા વાંચવામાં આવ્યા હતા. આરોપીઓ તરફથી હાજર વકીલ દ્વારા દલીલ કરવામાં આવ્યા મુજબ

સમગ્ર લખાણ વાંચ્યા વિના, વાસ્તવિક અર્થ બહાર કાઢી શકાય નહીં. એ સાચું છે કે પી.ડબલ્યુ.–૬૨ એ જણાવ્યું છે કે તેણે તેના સહકર્મચારી દ્વારા અંડરલાઇન કરાયેલો ભાગ વાંચ્યો હતો. અહીં હું નોંધું છું કે પી.ડબલ્યુ.–૬૫ એ પોતાનાં મુખ્ય પરીક્ષણમાં જ જણાવ્યું છે કે સમયની અછતને કારણે તેણે ઉર્દૂ અને અરબી ભાષામાં પારંગત એવા સહકર્મચારીની મદદ લીધી હતી. જેને તેની મદદ કરી તે વ્યક્તિ પી.ડબલ્યુ.–૬૫ ના સહકર્મચારી સિવાય અન્ય કોઈ નથી. પી.ડબલ્યુ.–૬૫ એ જણાવ્યું છે કે તેને આપવામાં આવેલી તમામ પુસ્તકોનો

સાર તેણે આંક પી–૨૨૫ મુજબના તેના અહેવાલમાં આપ્યો છે. તેણે જણાવ્યું છે કે આંક પી–૭૬ નો સાર એવો છે કે "ઇસ્લામ ધર્મની સ્થાપના માટે લોકશાહી યોગ્ય નથી અને સત્તા પ્રાપ્ત કરવા માટે હત્યા કરવી અનિવાર્ય છે". તેણે વધુમાં એવું પણ જણાવ્યું છે કે આંક પી–૭૬ ના પાનું નં. ૧૬ પર એવું લખાયેલું છે કે મુસ્લિમ સમાજને બહુમતી સમાજો દ્વારા દબાવવામાં આવે છે અને હેતુ મુસ્લિમ સમાજને જાગૃત કરવાનો નથી અને મુસ્લિમોએ હથિયારો સાથે તૈયારી ન કરવી જોઈએ; તેથી, તેનો અર્થ એવો થાય છે કે બહુમતી સમાજો મુસ્લિમો પર હુમલો કરી રહ્યા છે. વધુમાં પી.ડબલ્યુ.–૬૫ એ જણાવ્યું છે કે ઉક્ત પુસ્તકમાં એવું પણ લખાયેલું છે કે "મુસ્લિમો અલ્પસંખ્યક સમાજ હોવાથી લોકશાહી પ્રણાલીમાં તેઓ સત્તા પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી". તેણે એવું પણ જણાવ્યું છે કે 'તકબીર' નામના પુસ્તકમાં, એટલે કે આંક પી–૮૧ માં, એવું લખાયેલું છે કે "ભારતનો વિનાશ થશે" અને એવું પણ લખાયેલું છે કે "હાથમાં બંદૂક લેવી". એવું પણ લખાયેલું છે કે "લશ્કર–એ–તૈયબા કાફિરોનો વિનાશ કરે છે અને લશ્કર–એ–તૈયબા સારા કાર્યો માટે લડી રહ્યું છે". વધુમાં, પી.ડબલ્યુ.–૬૫ એ જણાવ્યું છે કે તેણે આંક પી–૬૪ એટલે કે 'જાદુલ મુજાહિદ' પુસ્તકનો સાર આપ્યો છે અને તેનો સાર એવો છે કે "પૈગંબરે ભારત પર હુમલો કરવા કહ્યું છે". પી.ડબલ્યુ.–૬૫ એ જણાવ્યું છે કે વાસ્તવમાં પૈગંબરે એવું કહ્યું નથી; પી.ડબલ્યુ.–૬૫ એ વિશેષ રીતે જણાવ્યું છે કે આ પુસ્તક ઉશ્કેરણીજનક અને અત્યંત જોખમી છે. તેણે એવું પણ જણાવ્યું છે કે આંક પી–૮૯ નું 'મુજાહિદ–કે–આઝાદ' પુસ્તક પણ ઉશ્કેરણીજનક અને ભારતવિરોધી છે. આંક પી–૮૧ સંબંધે વિશેષ સરકારી

વકીલે દલીલ કરી છે કે કાફિર તેઓ છે "જે ઇસ્લામના માર્ગથી વિમુખ થાય છે". આંક પી-૮૧ મુજબ, આ બિન-મુસ્લિમો વિરુદ્ધનું યુદ્ધ છે. જિહાદના અર્થ વિષે બન્ને પક્ષોથી ઘણું દલીલ કરવામાં આવ્યું છે. તેણે અનવર શેખ દ્વારા લખાયેલ 'ઇસ્લામ, સેક્સ એન્ડ વાયોલેન્સ' પુસ્તકનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. તેના ૭મા અધ્યાયમાં, લેખકે જિહાદનું પરીક્ષણ આ રીતે કર્યું છે

જિહાદ" એક અરબી શબ્દ છે, જેનો શાબ્દિક અર્થ 'પ્રયત્ન' એવો થાય છે, પરંતુ ઇસ્લામિક સિદ્ધાંત તરીકે તેનો અર્થ એવો થાય છે કે અલ્લાહના માર્ગમાં લડવું, જેથી અવિશ્વાસીઓ ઉપર તેની સર્વોચ્ચતા સ્થાપિત થાય, ત્યાં સુધી કે તેઓ મુસ્લિમ બનવા માટે પોતાનો ધર્મ ત્યજી દે અથવા 'જઝિયા' કહેવાતા અપમાનકારક કરની ચુકવણી કરીને પોતાની આધીનતા સ્વીકારે.

૫૫. આરોપી નં. ૩ ના વકીલે વેબસાઇટની નકલ વિકિપીડિયાનો ઉલ્લેખ કર્યો, જેમાં જિહાદનું વર્ણન નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યું છે:

"અધિકૃત 'ડિક્શનરી ઑફ ઇસ્લામ' અનુસાર, જિહાદની વ્યાખ્યા આ રીતે કરવામાં આવી છે: "મુહંમદના મિશનમાં અવિશ્વાસ ધરાવતા લોકો સામેનું એક ધાર્મિક યુદ્ધ, જે ખાસ કરીને ઇસ્લામના પ્રસાર માટે અને મુસ્લિમોમાંથી દુષ્ટતાને દૂર હાંકી કાઢવા માટે આદેશિત છે." "

૫૬. આતંકવાદી સંગઠનોનો ઉલ્લેખ કરીને વિશેષ સરકારી વકીલે દલીલ કરી કે જિહાદના નામે આ સંગઠનો વિનાશકારી પ્રવૃત્તિઓમાં સંકળાયેલા છે.

ઉદાહરણરૂપે, તેમણે વર્લ્ડ ટ્રેડ ઓર્ગેનાઈઝેશન પર થયેલા આતંકવાદી હુમલા, ભારતની સંસદ પરનો હુમલો અને બૉમ્બેના હોટેલ તાજ પરનો હુમલો દર્શાવ્યો છે. આ કેસમાં અમને અન્ય ઘટનાઓ સાથે કોઈ સંબંધ નથી અને વર્તમાન કેસમાં રજૂ થયેલી સામગ્રી જ જોવાની છે. જો આપણે પી.ડબ્લ્યુ.–૬૫ના પુરાવા તરફ વળીશું, તો જણાશે કે તેણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે આ કેસમાં જપ્ત કરાયેલ કેટલીક પુસ્તકો ઉશ્કેરનાર, જોખમી અને ભારતવિરોધી પણ છે. પી.ડબ્લ્યુ.–૬૫ જવાબદાર વ્યક્તિ છે. તેથી, ભલે તેણે સંપૂર્ણ અનુવાદ રજૂ કર્યો નથી, તેમ છતાં તેણે રજૂ કરેલા પુસ્તકના સારતત્ત્વને સ્વીકારવું પડે."

૨૦. જપ્ત કરાયેલ વસ્તુઓ તથા નોંધ પરના અન્ય સામગ્રી દ્વારા તેમના જોડાણને સ્થાપિંત કરવાનો પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો હતો અને એવા પાસાઓમાંથી જે અનુમાન કાઢી શકાય તે ધ્યાનમાં લેતાં, નીચલી અદાલતે આ નિષ્કર્ષ નોંધ્યો:– "ઉપરોક્ત પરિચ્છેદોમાં મેં આરોપી નં. ૨ અને ૩ પાસેથી ઉશ્કેરણીજનક વસ્તુઓની જપ્તી અંગે પણ ચર્ચા કરી છે, જે જોખમી અને રાષ્ટ્રવિરોધી છે. ઉપરોક્ત પરિચ્છેદોમાં મેં તપાસ અધિકારી દ્વારા આરોપી નં. ૨, ૩, ૪ અને ૬ પાસેથી જુદી જુદી જગ્યાઓએથી વિસ્ફોટક પદાર્થ, હથિયારો અને દારૂગોળાની જપ્તી અંગે પણ ચર્ચા કરી છે. એ સાચું છે કે જ્યારે આરોપી નં. ૩ની ધરપકડ કરવામાં આવી, ત્યારે તપાસ અધિકારીએ થોડો વિસ્ફોટક પદાર્થ જપ્ત કર્યો હતો. પરંતુ આરોપી નં. ૨, ૪ અને ૬ બાબતે, તેમના સ્વૈચ્છિક નિવેદનના આધારે વિસ્ફોટક પદાર્થ તેમજ હથિયારો અને દારૂગોળો જપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો. ઉપર મેં ઉલ્લેખ કરેલા ૨૦૦૭ ક્રિ. લો. જ. ૧૩૮૬ માં અહેવાલિત નિર્ણયમાં

જેમ ઠરાવવામાં આવ્યું છે, તેમ વર્તમાન કેસમાં પણ ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૧એ હેઠળ અનુમાન દોરવામાં આવી શકે નહિ. પરંતુ તે ઉક્ત કેસ–કાયદામાં એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૨ હેઠળનો ગુનો સ્થાપિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષે એ સાબિત કરવું આવશ્યક છે કે માણસોનો સમૂહ, હથિયારો અને દારૂગોળાનો સંગ્રહ ભારત સરકાર સામે યુદ્ધ છેડવાની તૈયારી કરવા સિવાય અન્ય કોઈ હેતુ માટે નહોતો, અને ફરિયાદ પક્ષ માટે એ સ્થાપિત કરવું પણ જરૂરી છે કે આરોપીઓ પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલા હથિયારો અને દારૂગોળાની આગશક્તિ અથવા તેમની કારણે થનાર સંભવિત વિનાશ એવી પ્રકૃતિનો હતો કે જે ભારત સરકાર સામે યુદ્ધ છેડવાની તૈયારી કરવાની રચનાની દિશામાં સંકેત આપે. મેં ઉપર ઉલ્લેખ કર્યો તેમ, આઈ.ઓ. એ આરોપી નં. ૬ પાસેથી વિસ્ફોટક પદાર્થ જપ્ત કર્યો હતો. બેલિસ્ટિક નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય અને વિસ્ફોટક પદાર્થ અંગેનો એફ.એસ.એલ. અહેવાલ ફરિયાદ પક્ષના પક્ષમાં છે. એ સાચું છે કે આરોપી નં. ૧, ૫ અને ૭ પાસેથી જપ્ત કરાયેલા દસ્તાવેજો ગુનાસૂચક સામગ્રી ગણાતા નથી. મેં આ પણ નિરીક્ષ્યું છે કે આરોપીઓનું કબૂલાત નિવેદન ફરિયાદ પક્ષના કેસને મદદરૂપ બનતું નથી. પરંતુ, જેમ મેં ઉપર ચર્ચા કરી, આંક પી૯૨ સ્પષ્ટ રીતે તેમની જિહાદી પ્રવૃત્તિઓમાં સક્રિય સંડોવણી દર્શાવે છે. માત્ર 'જિહાદ' શબ્દનો ઉલ્લેખ છે એટલા માત્રથી યુદ્ધ છેડવું બનતું નથી, પરંતુ આંક પી૯૨ માં એવો ઉલ્લેખ છે કે આરોપી નં. ૧ એ જિહાદ માટે બંદૂક, બોમ્બ વગેરે પૂરાં પાડવાની ખાતરી આપી હતી, આંક પી૯૨ (એચ) વધુમાં દર્શાવે છે કે જિહાદ બેઠકમાં આરોપી નં. ૪ અને

આરોપી નં. ૬ ને મહત્વપૂર્ણ સ્થળો અને દરગાહોની ઓળખ કરવા સોંપવામાં આવ્યું હતું, જે દર્શાવે છે કે આરોપીઓનો હેતુ આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ, જેમ કે દરગાહો સહિત મહત્વપૂર્ણ સ્થળોએ વિસ્ફોટ કરવાનો, હતો. ઉપર મેં ચર્ચા કરેલી પરિસ્થિતિઓ દર્શાવે છે કે આરોપી નં. ૧ થી ૬ એ ભારત સરકાર સામે યુદ્ધ છેડવા માટે કાવતરું રચ્યું અને પ્રેરણા આપી હતી અને તેમણે આ સંદર્ભે તૈયારી પણ કરી હતી, તેમજ સામાન્ય ઈરાદા સાથે તેમણે ગુપ્ત સ્થળે વિસ્ફોટક પદાર્થ, હથિયારો અને દારૂગોળો રાખ્યો હતો. આરોપી નં. ૭ની સંડોવણી અંગે કોઈ સામગ્રી રજૂ કરવામાં આવી નહોતી. કારણ કે આરોપી નં. ૧ થી ૬ ની પ્રવૃત્તિઓ તૈયારીના તબક્કે હતી, તેથી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૫૩–એ અને ૧૫૩–બી આકર્ષિત થતી નથી એવી મારી માન્યતા છે. આ નિરીક્ષણો સાથે, હું આ મુદ્દાઓના જવાબ ભાગે હકારાત્મક અને ભાગે નકારાત્મક આપું છું."

૨૧. આરોપીઓ દ્વારા કરાયેલ ષડયંત્ર અને તેમના દ્વારા આચરાયેલા ગુનાઓની પ્રકૃતિ સંબંધિત મુદ્દા અંગે આ અદાલતના કેહર સિંહ અને અન્ય વિ. રાજ્ય (દિલ્હી એડમિન.)[9] તથા નઝીર ખાન અને અન્ય વિ. દિલ્હી રાજ્ય[10] ના નિર્ણય પર આધાર મૂક્યા બાદ, નીચલી અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું: –

" ૭૩ . ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં તેમના લોર્ડશીપ્સે એ પણ અવલોકન કર્યું છે

9 એ.આઈ.આર. ૧૯૮૮ એસ.સી. ૧૮૮૩: ૧૯૮૮ એસ.સી.આર. સપ્લ. (૨) ૨૪

10 એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૪૪૨૭: (૨૦૦૩) ૮ એસ.સી.સી. ૪૬૧

કે ષડયંત્રના ગુનાનો સૌથી મહત્વનો ઘટક ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા માટે બે અથવા તેથી વધુ વ્યક્તિઓ વચ્ચે થયેલો કરાર. કરારના અનુસંધાને ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હોય કે ન કરવામાં આવ્યું હોય, છતાં માત્ર એવો કરાર પોતે જ ગુનો બને છે અને તે દંડનીય છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦–એ, ૧૨૦–બી નો સંદર્ભ આ પાસાઓને નિઃસંદેહ રીતે સ્પષ્ટ કરે છે. બે અથવા તેથી વધુ વ્યક્તિઓ દ્વારા ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા માટે, અથવા ગેરકાયદેસર ઉપાયોથી કાયદેસર કૃત્ય કરવા માટે કરારમાં પ્રવેશ કરવો એ જ કાવતરાનો મૂળ સાર છે."

૨૨. ઉપરોક્ત મુજબની ચર્ચાના પ્રકાશમાં, નીચલી અદાલતે તેના તા. ૧૭.૧૨.૨૦૧૧ ના ચુકાદા દ્વારા આવશ્યક મંજૂરીના અભાવે ૧૯૬૭ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળના આરોપોમાંથી આરોપીઓને નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો. વધુમાં, તેણે એ–૭ ને તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપ્યો, પરંતુ એ–૧ થી એ–૬ ને નીચે મુજબ દોષિત ઠેરવ્યા:–"ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૨૩૫(૨) હેઠળ કાર્યવાહી કરતાં, આરોપી નં. ૧ થી ૬ ને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૨૦–બી, ૧૨૧–એ, ૧૨૧, વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમો ૫ અને ૬ તથા શસ્ત્ર અધિનિયમની કલમ ૨૫ અને ૨૬ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ બાબતે દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે.

ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૨૩૫(૧) હેઠળ કાર્યવાહી કરતાં, આરોપી નં. ૭ ને ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમની કલમો ૧૦,

૧૩ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ માટે, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦–બી, ૧૨૧–એ, ૧૨૧, ૧૫૩–એ, ૧૫૩–બી તથા વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમની કલમો ૫ અને ૬ અને શસ્ત્ર અધિનિયમની કલમો ૨૫ અને ૨૬ હેઠળના ગુનાઓ બાબતે નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે.

ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૨૩૫(૧) હેઠળ કાર્ય કરતાં આરોપી નં. ૧ થી ૬ ને ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમની કલમ ૧૦ અને ૧૩ તથા ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૫૩–એ, ૧૫૩–બી હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ બાબતે નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે."

તા. ૧૯.૧૨.૨૦૧૧ના સજાના તેના આદેશ દ્વારા, નીચલી અદાલતે ઉપરોક્ત પેરા ૨માં કોષ્ટકરૂપે દર્શાવ્યા મુજબ મૂળ સજાઓ ફટકારી હતી.

૨૩. ઉપરોક્ત પરિચ્છેદ ૩ માં વિગતવાર દર્શાવેલ મુજબ, નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદા અને આદેશમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી ચાર અપીલોનો હાલ પડકાર હેઠળ રહેલા વડી અદાલતના તેના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા વિચાર કરીને નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો.

એ) વિવિધ ગુનાઓ અંગે મંજૂરી આપવામાં આવેલા પ્રશ્ન વિશે, વડી અદાલતે આ મુજબ નિર્ધારિત કર્યું: –

" ૩૪. ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૭ ની કલમ

૪૫ મુજબ, કેન્દ્રીય સરકારે રાજ્ય સરકારના ગૃહ વિભાગના સચિવને અનુમતિ આદેશ જારી કરવા માટે સક્ષમ સત્તાધિકારી તરીકે નિમણૂક કરી છે. આ કેસમાં, પી.ડબલ્યુ.–૭૩ બિપિન ગોપાલા કૃષ્ણા, અતિરિક્ત ડી.જી.પી.એ રેકોર્ડ પરની સમગ્ર સામગ્રીનું પરીક્ષણ કર્યું હતું અને રાજ્ય સરકાર, ગૃહમંત્રી અને મુખ્યમંત્રી સમક્ષ અનુમતિ આદેશ મંજૂર કરવા માટે ભલામણ કરી હતી અને તે તેમની પાસે પરત આવ્યા પછી, તેમણે વાસ્તવમાં અનુમતિ આપવા માટે પૂરતી સામગ્રી અને પ્રથમદર્શનીય કેસ હોવાનું જણાયું હતું, એટલે કે તેમણે આઈ.પી.સી.ની જોગવાઈઓ હેઠળ અનુમતિ આપવા અંગેનો નિર્ણય લીધો હતો, જેમાં સરકાર અનુમતિ આપનાર સત્તાધિકારી છે. શક્ય છે કે તે જ કારણસર તેમણે કાગળો સરકારને મોકલ્યા હોય, પરંતુ વાસ્તવમાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે પ્રથમદર્શનીય સામગ્રી મળી આવતાં તેમણે આ અનુમતિ આદેશ આપવા યોગ્ય કેસ છે એવો નિર્ણય લીધો હતો અને હકીકતમાં, મુખ્યમંત્રી અને ગૃહમંત્રીના કાર્યાલયમાંથી અનુમતિ આપવા સંમતિ સાથે ફાઈલ પરત આવી ત્યારબાદ, તેમણે પોતાની દ્વારા લેવાયેલા નિર્ણય અને સરકારના આદેશની પોલીસને જાણ કરવા માટે તે જ કાગળો અવર સચિવને મોકલ્યા હતા કે, આરોપી સામે ફરિયાદ ચલાવવા માટે આ યોગ્ય કેસ છે. સરકારે અને પી.ડબલ્યુ.–૭૩ એ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૯૬ અને ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમની કલમ ૪૫ હેઠળ યોગ્ય રીતે અનુમતિ આપી છે.

૩૫. આ સાક્ષીઓના પુરાવામાંથી જે બાબત જોવાની છે તે એ છે કે પી.ડબ્લ્યુ.–૭૩ બિપિન ગોપાલા કૃષ્ણ, એડિશનલ ડી.જી.પી., આંતરિક

સુરક્ષા, એ પોતાના નિવેદનમાં કહ્યું છે કે જ્યારે તેઓ સચિવ, પી.સી.એ.એસ., ગૃહ વિભાગ, બેંગલુરુ તરીકે કાર્યરત હતા, ત્યારે ૧.૪.૨૦૦૬ના રોજ તેમને બેંગલોર શહેરના પોલીસ કમિશનર તરફથી સરકાર પાસેથી ફરિયાદ પક્ષ ચલાવવા માટે મંજૂરી માગતી વિનંતી પ્રાપ્ત થઈ હતી અને મંજૂરીનો આદેશ જારી કરવા માટે તેઓ સક્ષમ સત્તાધિકારી હતા. તેમની સમક્ષ પસાર થયેલી સમગ્ર સામગ્રીનું તેમણે પરીક્ષણ કર્યું હતું અને મંજૂરી આપવાનો નિર્ણય કર્યો હતો, તથા ત્યારબાદ તેમણે સરકાર પાસેથી તેની અનુમોદન મેળવી અને પછી અન્ડર સેક્રેટરી મારફતે મંજૂરીનો આદેશ જારી કરવાનો આદેશ આપ્યો હતો. જો પી.ડબ્લ્યુ.–૭૩, જે તે સમયે ગૃહ વિભાગના સચિવ હતા, તેઓ આ મુદ્દે બિલકુલ એ નિષ્કર્ષે આવ્યા ન હોત કે મંજૂરી આપવા માટે આ યોગ્ય કેસ છે, તો પરિસ્થિતિ અલગ હોત; પરંતુ તેમણે યોગ્ય રીતે પોતાના મનનો ઉપયોગ કરીને નિર્ણય લીધો હતો. ગૃહ વિભાગના અન્ડર સેક્રેટરીએ માત્ર સરકારની તરફથી મંજૂરીનો આદેશ સંપ્રેષિત કર્યો હતો.

૩૬ . સમગ્ર રેકોર્ડમાંથી જેમ જોઈ શકાય તેમ, અમે એવું કહીએ છીએ કે આ સરકારની તરફથી પી.ડબલ્યુ.–૭૩ દ્વારા લેવામાં આવેલ નિર્ણય છે.

અતએવ, અમારી મતે, કલમ ૧૨૦–બી, ૧૨૧, ૧૨૧–એ, ૧૨૨, ૧૨૪–એ, ૧૫૩–એ અને ૧૫૩ હેઠળ તથા ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૭ હેઠળ કેસ ચલાવવા માટે અપાયેલી મંજૂરી વૈધ અને યોગ્ય છે. નીચલી અદાલતે પોતાને આ રીતે મનાવ્યું છે કે નિર્ણય માત્ર અન્ડર

સેક્રેટરીએ જ લીધો હતો, અને તે કારણે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૭ ની કલમ ૧૦ અને ૧૩ હેઠળના ગુનાને લગતા અંશે મંજૂરી આદેશને ખોટી રીતે નકારી કાઢ્યો હતો. અમારી મતે, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે લીધેલો ઉપરોક્ત અભિગમ યોગ્ય નથી. નીચલી અદાલતે એ ઠરાવવું જોઈતું હતું કે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૭ ની કલમ ૧૦ અને ૧૩ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં આરોપીઓ વિરુદ્ધ કેસ ચલાવવા માટે અપાયેલી મંજૂરી પણ વૈધ છે. તે મુજબ, અમે ઠરાવીએ છીએ કે આમ કરીને નીચલી અદાલતે ગંભીર ભૂલ કરી છે. અમે ઠરાવીએ છીએ કે ફરિયાદ પક્ષે એ પણ સાબિત કર્યું છે કે પીડબ્લ્યુ–૭૩ દ્વારા અપાયેલી મંજૂરી, ભલે તે સરકાર દ્વારા અનુમોદિત કરવામાં આવી હોય અથવા સરકાર દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હોય, તથાપિ વાસ્તવમાં નિર્ણય પીડબ્લ્યુ–૭૩ દ્વારા જ લેવાયો હતો, તે સ્પષ્ટ થાય છે. અતએવ, ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૭ ની કલમ ૧૦ અને ૧૩ સાથે સંબંધિત અંશે મંજૂરી આદેશ પણ વૈધ અને યોગ્ય છે.

૩૭ . જેટલી હદ સુધી તે વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમ હેઠળની મંજૂરી તથા શસ્ત્ર અધિનિયમની કલમ ૩૯ હેઠળની મંજૂરી સાથે સંબંધિત છે, પી.ડબ્લ્યુ.–૭૦ અજય કુમાર સિંહ, પોલીસ કમિશનરે, જ્યારે તેઓ બેંગલુરુ ખાતે પોલીસ કમિશનર તરીકે ફરજ બજાવતા હતા, ત્યારે મંજૂરી આપી હતી. તેમણે તેમના પુરાવામાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે તેમણે આંક પી–૨૬૬ મુજબ મંજૂરીનો આદેશ બહાર પાડ્યો હતો. તેમણે જમા કરાવ્યું છે કે, ૧.૪.૨૦૦૬ ના

રોજ, તેમને પોલીસ ઉપ કમિશનર, સેન્ટ્રલ ડિવિઝન તરફથી, એ.સી.પી., યશવંતપુરના અહેવાલ સાથે તેમજ એફ.આઈ.આર., એફ.એસ.એલ. અહેવાલ વગેરે જેવા દસ્તાવેજો પ્રાપ્ત થયા હતા, અને અહેવાલ તથા દસ્તાવેજોના અભ્યાસ કર્યા પછી તેમણે આંક પી–૨૬૬ મુજબ મંજૂરી આપી હતી અને તેમણે એમ પણ જણાવ્યું છે કે રેકોર્ડ પર રહેલી સમગ્ર સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા પછી તેમણે વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ પણ મંજૂરી આપી હતી. તેથી, બેંગલોર શહેરના પોલીસ કમિશનરે શસ્ત્ર અધિનિયમ તથા વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે આંક પી–૨૬૬ અને પી–૨૬૭ હેઠળ મંજૂરીનો આદેશ બહાર પાડ્યો હતો."

બી) એ–૭ને આપવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાને યથાવત્ રાખતાં, એ–૧થી એ–૬ પાસેથી થયેલ જપ્તીઓ તથા અભિલેખ પરની સામગ્રીનો વિચાર આ દ્રષ્ટિકોણથી કરવામાં આવ્યો હતો કે આરોપ મુજબનું ષડયંત્ર સાબિત થયું હતું કે નહીં. પ્રશ્નો નીચે મુજબ ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા:–" ૭૮ . આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, અદાલતે વિચારવાનું છે કે નીચલી અદાલતે દોષિત ઠેરવેલ આરોપી નં. ૧ થી ૬ વચ્ચે ષડયંત્ર દર્શાવતું કોઈ સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે કે નહીં અને આરોપી નં. ૨ થી ૭ના ઈશારે કરવામાં આવેલી ગુનાસ્પદ વસ્તુઓની જપ્તીથી, આરોપી નં. ૧ થી ૬ વચ્ચે ષડયંત્ર થયેલું હોવાનું સ્થાપિત થાય છે કે નહીં, અને તે ષડયંત્ર ભારત સરકારને અસ્થિર કરવાની બાબત સાથે સંબંધિત છે કે નહીં તથા ભારતના લોકોમાં કોઈ સામ્પ્રદાયિક અસામંજસ્ય ઊભું કરવાનું છે કે નહીં અને તેઓ સમાજવિરોધી તત્વો છે કે નહીં, તેમજ તેમની વર્તણૂક જપ્તી સાથે જોડીને જોતા,

પોલીસ દ્વારા લાગુ કરવામાં આવેલ મુજબ, તેમની તરફથી કોઈ ગુનો આચરાયો હોવાનું ઠરે છે કે નહીં."

સી) આંક પી–૨૭ અને પી–૯૨ના પ્રભાવને નોંધપાત્ર પુરાવાના પ્રકાશમાં વિચારતાં, વડી અદાલતે આ પ્રમાણે જણાવ્યું:–

૮૭ . પી.ડબ્લ્યુ.૪–ફિરોઝ @ ફિરોઝ પાશાએ સ્વીકાર્યું છે કે એ–૨, એ–૪, એ–૫ અને એ–૬ સહિત એ–૧ બધા તેને ઓળખતા હતા અને તે એ–૪ને બાળપણથી ઓળખતો હતો. તેણે આગળ નિવેદન આપ્યું કે ત્યાં બે મસ્જિદો હતી અને આ સાક્ષી પણ નમાજ અદા કરવા માટે મસ્જિદમાં જતો હતો. હકીકતમાં, આરોપી નં. ૨ થી ૬ને મસ્જિદમાંથી બહાર કાઢવામાં આવ્યા હતા કારણ કે તેમની નમાજ અદા કરવાની રીતભાતો ભિન્ન હતી. તેણે વધુમાં આ પણ સ્વીકાર્યું છે કે એ–૧ ચિંતામણી આવ્યો હતો અને એ–૨એ એ–૧ને તેની સાથે આ આધાર પર પરિચિત કરાવ્યો હતો કે એ–૧ અને એ–૨ સાઉદી અરેબિયામાં મિત્રો બન્યા હતા. જોકે, તેણે એ નકાર્યું કે ઉક્ત બેઠકમાં તેઓ ચિંતામણી ખાતે એકબીજાને મળ્યા હતા અને એ–૧એ અન્ય આરોપી વ્યક્તિઓને ઉશ્કેરણીજનક ભાષણ આપ્યું હતું કે મુસ્લિમોએ જિહાદ જાહેર કરવો જોઈએ અને તે ભારતને નષ્ટ કરવા માટે નાણાં, બોમ્બ તથા તાલીમ પણ પૂરી પાડશે. તેમ છતાં, તે સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે એ–૧ થી એ–૬ પરસ્પર ઓળખાણ ધરાવતા હતા અને એ–૧ ચિંતામણી આવ્યો હતો, તેણે અન્ય તમામ આરોપી વ્યક્તિઓને મળ્યો હતો અને તેમની સાથે વાતચીત કરી હતી. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, આંક પી–૯૨ની

સામગ્રી સમજવી જરૂરી બને છે.

ડી) ત્યારબાદ આંક ૯૨ ની વિષયવસ્તુ નીચે મુજબ વિચારવામાં આવી હતી:–" ૯૪ . આંક પી ૯૨ (સી) અને (ડી) માં આવેલા વર્ણનોનો સાર અને સુભાષિત એ દર્શાવે છે કે ધાર્મિક બેઠકના બહાને આરોપી વ્યક્તિઓ અને અન્ય કથિત ટ્રસ્ટીઓ વચ્ચે 'જિહાદ' બેઠક યોજાઈ હતી. અબ્દુલ રહેમાન (એ–૧) નો અન્ય લોકો સાથે પરિચય અફસર પાશા (એ–૨) દ્વારા કરાવવામાં આવ્યો હતો. એ–૧ એ બેઠકને સંબોધતા કહ્યું હતું કે ભારતમાં મુસ્લિમો સાથે ખૂબ જ ખરાબ રીતે (ભયંકર રીતે/અતિ દુર્દશાપૂર્વક) વર્તન કરવામાં આવે છે અને બાબરી મસ્જિદ તોડી પાડવામાં આવી છે. ગુજરાતમાં મુસ્લિમોની હત્યા કરવામાં આવી હતી અને તમામ મુસ્લિમોએ તેના વિરુદ્ધ લડવું પડે. એ–૧ રૂપિયા, બંદૂકો, બોમ્બો અને વિસ્ફોટકો વગેરે પૂરા પાડશે. એ જ બેઠકમાં એ પણ વર્ણવાયું છે કે અન્ય ટ્રસ્ટીઓ ફિરોઝ, જામીર અને અમીર, જેમણે એ–૧ ના ભાષણને સમર્થન આપ્યું ન હતું, તેમણે એ–૧ દ્વારા પ્રચારિત એવા ગેરકાયદેસર કૃત્યોમાં ભાગ લેવા અનિચ્છા દર્શાવી હતી અને કહ્યું હતું કે તેઓ આવું કરશે તો ભારતમાં મુસ્લિમ સમાજને અસુવિધા ઊભી થશે, અને તેથી તેઓ બધા બેઠક છોડીને ચાલી ગયા હતા. પરંતુ અન્ય વ્યક્તિઓ એ–૨, એ–૪ અને એ–૬, જેમણે એ–૧ ના ભાષણને સ્વીકાર્યું હતું, તેમણે ઉક્ત બેઠક અંગે પોતાની સહીઓ મૂકી હતી, જેમાં એ–૧ એ પણ પોતાની સહી મૂકી હતી, અને બેઠકનો સમાપન રાત્રે ૮.૦૦ વાગ્યે થયો હતો.

૯૫ . નિશ્ચિતરૂપે, તારીખ અંગે થોડું ઓવર–રાઈટિંગ છે, જે ૧૨ના બદલે ૧૦ તરીકે ઉપરથી લખાયેલું હોવાનું જણાય છે અને નં. નં.૭ ખાતે ફિરોઝના નામ અંગે પણ ઓવર–રાઈટિંગ છે. પરંતુ ઉપરોક્ત સાક્ષીઓના પુરાવા મુજબ, જેમ અગાઉ નોંધવામાં આવ્યું છે, તેમનો એવો મામલો છે કે તેઓ ટ્રસ્ટના હિત માટે સંયુક્ત રીતે બેઠકો યોજી રહ્યા હતા અને તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે આંક પી–૯૨ તેમની બેઠકની નોંધપોથી છે. જો ઉક્ત દસ્તાવેજમાં કોઈ ઓવર–રાઈટિંગ અથવા કોઈ ભૂલ હોય, તો તેની સમજ આપવાની જવાબદારી આરોપીની છે, કારણ કે એ–૧, એ–૨, એ–૪ અને એ–૬ ની સહીઓ પણ નિષ્ણાતોને મોકલવામાં આવી હતી અને નિષ્ણાતોએ પણ એવો અભિપ્રાય આપ્યો છે કે તે એ–૧, એ–૨, એ–૪ અને એ–૬ ની જ સહીઓ છે.

* * ***

૧૦૦ . કન્નડ આવૃત્તિનો સાર અને તાત્પર્ય એ દર્શાવે છે કે એ–૫ એ ઉક્ત બેઠકને સંબોધિત કરતાં કહ્યું હતું કે ઇસ્લામ પયગંબરના હાથે મોકલવામાં આવ્યો હતો, જે અન્ય તમામ ધર્મો કરતાં શ્રેષ્ઠ છે. જો કોઈ વ્યક્તિ તેને નુકસાન પહોંચાડે તો ‘જિહાદ’ જાહેર કરવો પડે. એ–૬ એ પણ ઉક્ત બેઠકને સંબોધિત કરતાં જણાવ્યું હતું કે ‘જિહાદ’ બપોરના ભોજન (દાવત) આપીને શરૂ કરવો પડે અને જો કોઈ વિરોધ કરે તો કોઈપણ સમયે ‘જિહાદ’ જાહેર કરવો. અફસર પાશા (એ–૨) એ પણ ઉક્ત બેઠકને સંબોધિત કરતાં જણાવ્યું હતું કે ‘જિહાદ’ ભગવાનના નામે જાહેર કરવો પડે અને જો કોઈ મરી જાય તો તેઓ ‘શહીદ’

બનશે. એ–૨ એ આગળ ‘કુવથ’ નો અર્થ શું થાય છે તે સમજાવતાં જણાવ્યું હતું કે “કુવથ” નો અર્થ “શક્તિ” થાય છે અને તારિકસાહની તથા બાંગ્લાદેશ દ્વારા આપવામાં આવેલ પુસ્તકના હસ્તલેખનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. એ–૨ એ જણાવ્યું હતું કે શક્તિ બૉમ્બ, બંદૂકો અને એકે–૪૭ માં છે. એ–૨ એ એ–૪ અને એ–૬ ને દરગાહો તથા અન્ય મહત્વના સ્થળોની ઓળખ કરવા સૂચના આપી હતી અને તે બાબતે તેઓ બધા સંમત થયા હતા. આંક પી૯૨(જી) થી એ પણ જણાય છે કે આગામી બેઠક ૩૧.૧૨.૨૦૧૬ ના રોજ નક્કી કરવામાં આવી હતી અને એમ કહી ત્રીજી બેઠક રાત્રે ૮.૦૦ વાગ્યે પૂર્ણ થઈ હતી.

૧૦૧ . ઉપરોક્ત આંક પી–૯૨(સી) થી (એચ) ને જોતા, તેમાંથી પ્રગટ થાય છે અને કોઈપણ રીતે કલ્પના ખેંચીને પણ એવું કહી શકાય નહીં કે તે બધા ટ્રસ્ટને સંબંધિત ધાર્મિક બેઠકો હતી; તેમણે સ્પષ્ટપણે સ્વીકાર્યું છે કે આ આંક પી–૯૨ ટ્રસ્ટને સંબંધિત મિનિટ્સ બુક છે; તેમાં ટ્રસ્ટના કોઈ હેતુઓ અને નીતિઓનો તો ઉલ્લેખ પણ નથી. બીજી તરફ, તમામ બેઠકો બદલો લેવા માટેની કાર્યવાહી કરવા, બાબરી મસ્જિદને તોડી પાડવા અને ગુજરાતમાં મુસ્લિમોની હત્યા કરવા માટે યોજાઈ હતી અને તે હેતુસર તેઓ તાલીમ લઈ રહ્યા હતા તથા બંદૂકો, બૉમ્બ વગેરે એકત્ર કરી રહ્યા હતા. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, અદાલતે એ–૧, એ–૨, એ૪ થી એ–૬ ના મનમેળની બેઠકના હેતુને સમજવો પડે, જેઓ વાસ્તવમાં આ બેઠકોમાં ભાગીદાર રહ્યા હતા, ખાસ કરીને પ્રથમ બેઠકમાં એ–૧, એ–૨, એ–૪ અને એ–૬ તથા અન્ય બેઠકોમાં એ–૨, એ–૪ થી એ–૬. નિઃસંદેહ, સ્પષ્ટ રીતે એ–૩ એ આ ત્રણેય બેઠકોમાંથી કોઈમાં પણ ભાગ લીધો

નહોતો."

ઇ) નોંધ પરની અન્ય સામગ્રીનો આ રીતે વિચાર કરવામાં આવ્યો:

" ૧૧૬ . ઉપરોક્ત અહેવાલ આપ્યા ઉપરાંત, હકીકતમાં, જપ્ત કરાયેલાં કેટલાંક પુસ્તકો તેને બતાવવામાં આવ્યા છે. આંક પી–૭૬, જેને "સનફ્લાવર નોટ બુક" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, તે સાચું હોવાનું જોયા પછી, તે બાંગ્લાદેશમાં પ્રકાશિત થયેલું અને સૌદી અરેબિયાના રહેવાસી એક શૈખ અબ્દુલ દ્વારા હસ્તલિખિત હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. ઉક્ત દસ્તાવેજની સામગ્રી અંગે પી.ડબલ્યુ.–૬૫ દ્વારા જણાવાયું છે કે–

"ઇસ્લામ ધર્મની સ્થાપના કરવા માટે લોકશાહી યોગ્ય નથી અને સત્તા પ્રાપ્ત કરવા માટે હત્યા કરવી અનિવાર્ય છે'.

તેમણે ઉક્ત પુસ્તકના પાનું ૧૬ પર પણ લખ્યું છે કે "મુસ્લિમ સમુદાય બહુમતી સમુદાયો દ્વારા દમનગ્રસ્ત છે અને હેતુ મુસ્લિમ સમુદાયને જાગૃત કરવાનો નથી અને મુસ્લિમોએ હથિયારો સાથે તૈયારી કરવી જોઈએ નહીં." તેનો અર્થ એવો થાય છે કે બહુમતી સમુદાયો મુસ્લિમો પર હુમલો કરી રહ્યા છે. પી.ડબલ્યુ.૬૫ એ વધુમાં જુબાની આપી છે કે ઉક્ત પુસ્તકમાં એવું પણ લખેલું છે કે લોકશાહી પદ્ધતિમાં મુસ્લિમો સત્તા પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. સાક્ષીએ આંક પી–૮૧, 'તકબીર' નામનું પુસ્તક, જોતા એવી પણ જુબાની આપી છે કે તેમાં "ભારતનો નાશ થશે", હાથમાં બંદૂક લેવા, અને એલ.ઈ.ટી. કાફિરોનો નાશ કરે

તથા 'લશ્કર–એ–તૈયબા' સારા હેતુઓ માટે લડી રહ્યું છે, જેવા ઉદ્ધરણો સમાવિષ્ટ છે. પી.ડબલ્યુ.–૬૫ એ આંક પી–૬૪, 'જદુલ મુજાહિદ' નામનું પુસ્તક, જોતા જણાવ્યું કે તેનો સાર એ છે કે 'પ્રોફેટે ભારતમાં હુમલો કરવાનો કહ્યું છે.' વધુમાં, પી.ડબલ્યુ.–૬૫ એ સ્પષ્ટતા કરી છે કે કોઈ પણ સમયે પ્રોફેટ મોહમ્મદે આવું જણાવ્યું નથી. તેમ છતાં, તેઓ કહે છે કે આંક પી–૬૪ માં આ રીતે તથ્યનું વર્ણન ઉશ્કેરણીજનક છે અને અત્યંત જોખમી છે. તેમણે જણાવ્યું છે કે આંક પી–૮૯, 'મુજાહિદ–કે–આઝાદ' નામનું પુસ્તક પણ ઉશ્કેરણીજનક અને રાષ્ટ્રવિરોધી છે. તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું છે કે કાફિર તેઓ છે જેઓ ઇસ્લામના માર્ગથી વિમુખ થાય છે અને આંક પી–૮૧ માં ગેર–મુસ્લિમો સામે 'યુદ્ધ ચલાવવું' એવો પણ ઉલ્લેખ છે. એ સ્વીકારાયેલું છે કે કેટલીક પુસ્તકોમાં 'જિહાદ' વિષે સામગ્રી છે. આ સાક્ષીએ એવું પણ જણાવ્યું છે કે પુસ્તકો જોયા બાદ તેણે આવી માહિતી આપી હતી; તેણે એ પણ સ્વીકાર્યું છે કે તેણે સમગ્ર પુસ્તકો વાંચ્યા નહોતા, પરંતુ તેને જે સામગ્રી દર્શાવવામાં આવી હતી તે તેણે વાસ્તવમાં એ જ રીતે અદાલત સમક્ષ જાહેર કરી હતી. ઉપરોક્ત પી.ડબલ્યુ. ૫૦, ૭૨, ૬૫ અને ૨૯ ના પુરાવા, તેમજ ઉપર સંદર્ભિત આંક પી૯૨ સાથે વાંચતા, અમે નિરાપદપણે એવો નિષ્કર્ષે પહોંચી શકીએ છીએ કે આરોપી નં. ૧, ૨, ૪ થી ૬ એ ભારત વિરુદ્ધ ઉશ્કેરણીજનક અને જોખમી પ્રવૃત્તિઓમાં પ્રવેશ કર્યો હતો; ભલે તેમનાં કૃત્યો અમલમાં આવ્યા ન હોય, તો પણ તેમની માનસિકતા અત્યંત સ્પષ્ટ થઈ ગઈ છે. પી.ડબલ્યુ.–૬૫ એક જવાબદાર વ્યક્તિ છે અને તેણે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જણાવ્યું છે કે એ–૨, એ–૩ અને એ–૫ ના દર્શનાથી જપ્ત કરાયેલ

પુસ્તકોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તેમાં અત્યંત જોખમી લેખો અને ભારતવિરોધી વર્ણનો સમાવિષ્ટ છે, ખાસ કરીને તે પુસ્તકો ભારતીય દેશના વિનાશ માટે ઉશ્કેરણા આપે છે."

એફ) વ્યક્તિગત આરોપી પાસેથી થયેલી વસૂલાતો તેમજ તેની અસરનો ત્યારબાદ નીચે મુજબ વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો: –

" ૧૨૦ . આરોપી વ્યક્તિઓના કહેવા પરથી કેટલીક ચીજવસ્તુઓની વસૂલાત વિશે અમે અગાઉથી જ વિસ્તૃત ચર્ચા કરી ચૂયાં છીએ. નિશ્ચિતરૂપે, આરોપી નં.૧ના કહેવા પરથી કોઈ દોષારોપક ચીજવસ્તુ વસૂલ થયેલી નથી. જો કે આરોપી નં.૧નું સ્વૈચ્છિક નિવેદન આંક પી.૨૬૨ મુજબ નોંધવામાં આવ્યું હતું અને આંકો પી૩૨ અને પી૩૯ (મહાજરો) હેઠળ, પોલીસએ ૧ ખિસ્સા ડાયરી (એમ.ઓ.૧), એક મોબાઇલ ફોન (એમ.ઓ.૧૦), ૧ પાસપોર્ટ (આંક પી૪૦), ફોન નંબરો ધરાવતી ૬ ચિઠ્ઠીઓ (આંકો પી૪૧ થી પી૪૬) અને પાસપોર્ટ કદના ૪ ફોટોગ્રાફો (આંકો પી૪૭ થી પી૪૯) વસૂલ કર્યા હતા. હકીકતમાં આ ચીજવસ્તુઓ દોષારોપક નથી, કારણ કે ફરિયાદ પક્ષ આરોપી નં.૧ તથા અન્ય આરોપી વ્યક્તિઓ સાથે આ સામગ્રીનો કોઈ સંબંધ સ્થાપિત કરવામાં સમર્થ થયું નથી, તેમ છતાં વસૂલ કરાયેલી આ સામગ્રીમાં આરોપી નં.૧નો મોબાઇલ ફોન સમાવેશ પામે છે.

૧૨૧ . રેકોર્ડ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે એ–૨ પાસેથી, આંક પી.૧૨૯ અને

પી.૬૯ હેઠળ, પોલીસએ ૧ મોબાઇલ ફોન (એમ.ઓ.૧૭), આર.ઈ. બુક (એમ.ઓ.૧૮), એક નાની ડાયરી (આંક પી૧૩૦), ડી.એલ. (આંક પી૧૩૧), એસ.ટી.ડી. બિલ (આંક પી.૧૩૨), વિઝિટિંગ કાર્ડ (આંક પી૧૩૩) અને ફોન નંબરો ધરાવતું એક બિલ (આંક પી૧૩૪) તથા એક લેટર હેડ (આંક પી.૭૦), ૧ પોસ્ટલ કવર (આંક પી.૭૧), પત્ર (આંક પી.૭૨), ૧ પાસપોર્ટ ફોર્મ (આંક પી.૭૩), ૧ સોગંદનામું (આંક પી.૭૪) કબ્જે કર્યા છે. તપાસ અધિકારીના કહેવા મુજબ, આ વસ્તુઓને ગુનામાં આરોપી સાથે સાંકળે તેવું કોઈ સામગ્રી તેમણે એકત્રિત કર્યું નથી, તેથી તેમની ચર્ચા કરવી પણ સંબંધિત નથી. તેમ છતાં, એ–૨નું સ્વૈચ્છિક નિવેદન આંક પી.૨૭૩ હેઠળ નોંધવામાં આવ્યું હતું અને ૨૧.૦૨.૨૦૧૬ના રોજ એ–૨ની બતાવટ પરથી એમ.ઓ. ૨ થી ૯ સુધીની વસ્તુઓ કબ્જે કરવામાં આવી હતી, જે અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે. હકીકતમાં, આ વસ્તુઓ દોષારોપક છે અને વાસ્તવમાં તે જોખમી વસ્તુઓ છે, એટલે કે, ઈલેક્ટ્રિકલ ડેટોનેટરો, જેલેટિન સ્ટિક્સ, ૧૧૪ ધાતુના પેલેટ્સ અને ૩ હેન્ડ ગ્રેનેડ તથા અન્ય વસ્તુઓ. જોકે આંક પી.૧૦૫ હેઠળ કેટલીક પુસ્તકો કબ્જે કરવામાં આવી હતી, તે પુસ્તકોનો ગુના સાથેનો સંબંધ અમે ઉપરોક્ત પરિછેદમાં અગાઉથી ચર્ચી ચૂક્યા છીએ.

૧૨૨ . એ–૩ પાસેથી, તેના સ્વૈચ્છિક નિવેદન (આંક પી.૨૭૨) ના આધારે, એક મહાજર (આંક પી.૧૫) હેઠળ, ફોન નંબર ધરાવતી કેટલીક ચિઠ્ઠીઓ, નાની ટેલિફોન ડાયરી, કુરિયર રસીદો, હિસાબની નાની ચિઠ્ઠી, ત્રણ ફોટોગ્રાફ્સ જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા, જેને આંક પી.૫૧ થી પી.૫૯ તરીકે

ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે). આ પણ દોષારોપક નથી અને આ વસ્તુઓમાંથી કોઈ કડી સ્થાપિત થતી નથી. તેમ છતાં, જેમ અમે ઉલ્લેખ કર્યો છે, પોલીસએ આ આરોપીઓ પાસેથી ૧૦ જેલેટિન સ્ટિક્સ અને ડેટોનેટરો પણ જપ્ત કર્યા છે, જે દોષારોપક છે અને જેના અંગે કોઈ સ્પષ્ટીકરણ આપવામાં આવ્યું નથી. આંક પી.૬૨ હેઠળ, આંક પી.૬૩ મુજબ એક પાસપોર્ટ પણ જપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો; એ–૩ પાસેથી આંક પી.૬૮ હેઠળ કેટલીક પુસ્તકો પણ જપ્ત કરવામાં આવી હતી, જેની અમે અગાઉથી ચર્ચા કરી છે.

૧૨૩ . એ–૪ પાસેથી, આંક પી૧૧૨ હેઠળ, પોલીસ અધિકારીએ એક રિલાયન્સ નોંધપોથી, ફોન નંબરોવાળું કાગળ, મુલાકાત–કાર્ડ અને ચામડાનું પાકીટ જપ્ત કર્યું છે, જે એમ.ઓ.પ૬ હેઠળ આંકો પી૧૧૩ થી પી.૧૧૬ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે. તપાસ અધિકારીના જણાવ્યા મુજબ, આ વસ્તુઓ પણ દોષારોપક સામગ્રી નથી અને કોઈ સંબંધસ્થાપન કરવામાં આવ્યું નથી. તેમ છતાં, આંક પી૧૬૯ હેઠળ, સ્વૈચ્છિક નિવેદન (આંક પી.૨૭૫) ના આધારે, તપાસ અધિકારીએ આ આરોપી પાસેથી એક ટીન બોમ્બ જપ્ત કર્યો છે અને આંક પી.૧૫૨ હેઠળ કેટલીક પુસ્તકો પણ જપ્ત કરી છે, જે દોષારોપક છે, તેમજ એ–૪ અને એ–૬ પાસેથી 'જેહાદ' સંબંધિત એક પુસ્તક આંક પી૧૬૭ હેઠળ પણ જપ્ત કરવામાં આવ્યું છે, જેના વિષે અમે અગાઉથી ચર્ચા કરી છે.

૧૨૪ . એ–૫ પાસેથી, જેમ કે અમે અગાઉથી જ વિગતવાર ચર્ચા કરી છે, તેના સ્વૈચ્છિક નિવેદન (આંક ૨૭૪) ના આધારે, પોલીસએ એક નોટબુક

(આંક પી૭૬) અને અન્ય પુસ્તકો, તેમજ એક નાની ડાયરી (આંક ૧૧૬) કબજે કરી છે, જેના સંબંધમાં કોઈ કડી સ્થાપિત કરવામાં આવી નથી. તેથી, મહાજર (આંક પી૭૫) હેઠળ એક નોટબુક (આંક પી૨૭૬) સિવાય એ–૫ પાસેથી કોઈ દોષારોપક સામગ્રી કબજે કરવામાં આવી નથી.

૧૨૫ . એ–૬ પાસેથી એક નાની ડાયરી જપ્ત કરવામાં આવી હતી અને આંક ૧૬૦ (મહાજર) હેઠળ કેટલાક ગુનાસૂચક સામાન જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા, એટલે કે ૧ નાનો ટીન બોમ્બ, વાયરો સાથે ૧ ટિફિન બોક્સ બોમ્બ, ૨ વિદ્યુત ડેટોનેટરો, ૨ વાયરો અને દેશી બનાવટના રિવોલ્વરો, જે એમ.ઓ.૨૩ તરીકે ચિહ્નિત છે, તેમજ જીવતા કારતૂસો (એમ.ઓઝ.૨૪ અને ૨૫) પણ મહાજરો હેઠળ જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા, જે આંક પીપ૬ થી પી૧૬૬ તરીકે ચિહ્નિત છે. બોમ્બોને બાદ કરતાં, વિદ્યુત ડેટોનેટરોની જોડાણક્ષમતા અને ગુનાથી સંબંધિત રીતે જપ્ત કરાયેલ અન્ય સામગ્રી સ્થાપિત કરવામાં આવી નથી.

૧૨૬ . એ–૭ પાસેથી, પોલીસએ આંક પી.૧૩૭ હેઠળ એક પર્સ (એમ.ઓઝ.૨૧), નોકિયા મોબાઈલ (એમ.ઓઝ.૨૨), ટેલિફોન નંબરની ચિઠ્ઠીઓ, વિઝિટિંગ કાર્ડ્સ અને એસ.ટી.ડી. બૂથના બિલો, જેને આંકો પી.૧૩૮ થી પી.૧૪૨ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે, તેમજ એક પાસપોર્ટ (આંક પી.૧૪૬), ઉર્દૂમાં એક પુસ્તક જેમાં એકબીજાને છેદતી બંદૂકોનું ચિત્ર છે (આંક પી.૧૪૭), એક નાની ડાયરી (આંક પી.૧૪૮) અને ૦૭ કાગળના ટુકડાઓ, જેને આંકો પી.૧૪૯ થી પી.૧૫૧ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે, કબજે કર્યા

હતા.

* * ***

૧૩૦ . દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલા આ આરોપી વ્યક્તિઓના નિવેદનોનું સાવધાનીપૂર્વક અવલોકન કરતાં, જો આ પ્રતિબંધિત વસ્તુઓ વિસ્ફોટ થાય તો વ્યાપક જનસમુદાયના જીવન અને સંપત્તિને નુકસાન પહોંચાડવા માટે પૂરતી એવી આ વસ્તુઓ તેઓ પોતાની કબજામાં શા માટે રાખતા હતા તે અંગે તેમની તરફથી કોઈ પૂરતું અને સ્વીકાર્ય સમજૂતી આપવામાં આવી નથી. તેમણે આ બધી વસ્તુઓ પોતાની પાસે રાખવાનું કારણ પણ સમજાવ્યું નથી. આરોપીઓના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, આરોપી વ્યક્તિઓ કાયદાનું પાલન કરનાર નાગરિકો છે. જો તેઓ ખરેખર કાયદાનું પાલન કરનાર નાગરિકો હોય, તો તેમને આવી જોખમી વસ્તુઓ પોતાની પાસે રાખવાની શું જરૂર હતી. જ્યારે આરોપી વ્યક્તિઓ તરફથી તેમની પાસે ઉપરોક્ત દોષારોપક વસ્તુઓ રાખવા અંગે કોઈ કારણ અથવા સમજૂતી ઉપલબ્ધ નથી, ત્યારે નિર્ભયતાપૂર્વક એવો અનુમાન કાઢી શકાય કે, ઉપર વિગતવાર દર્શાવ્યા મુજબ, તે વસ્તુઓ તેમણે પોતાના ષડયંત્રને આગળ વધારવા માટે કોઈ ગેરકાયદેસર કૃત્યો કરવા હેતુથી રાખી હતી.

૧૩૧ . ઉપરોક્ત જણાવેલ વસ્તુઓની જપ્તીની ચકાસણી રેકોર્ડ પરના અન્ય સામગ્રી સાથે કરવી જરૂરી છે. જેમ કે અમે અગાઉથી ચર્ચા કરી છે, આ

વસ્તુઓનો આ આરોપી વ્યક્તિઓમાંથી કેટલાક વચ્ચે બનેલી સાજિશ સાથે કંઈક સંબંધ છે. નિશ્ચિતપણે, એ દર્શાવવા માટે કોઈ સામગ્રી નથી કે અ–૩ અને અ–૭ એ કોઈપણ રીતે આ સાજિશમાં ભાગ લીધો હતો, જેમ કે અમે પહેલેથી ચર્ચા કરી છે. પુનરાવર્તનના ભોગે અમે કહી શકીએ કે તા. ૧૦.૧૨.૨૦૦૩, ૧૯.૦૮.૨૦૦૫ અને ૧૮.૧૨.૨૦૦૫ના આંક પી–૯૨ માં, આ બેઠકોમાં ભાગ લેનાર આરોપી વ્યક્તિઓએ બાબરી મસ્જિદના ધ્વંસ અને ગુજરાત ખાતે મહંમદીઓની હત્યાનો બદલો લેવા માટે શપથ લીધો હતો. તેમણે તાલીમ લઈને 'જિહાદ' માટે હાથ મિલાવવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. તેનો અર્થ એ થાય છે કે, તેમને બોમ્બ, બંદૂકો અને અન્ય વસ્તુઓ પોતાના કબજામાં રાખવાની હતી અને તેમના ઉપરવાળાઓ દ્વારા જ્યારે પણ સૂચના આપવામાં આવે ત્યારે તેનો ઉપયોગ કરવાનો હતો. ખાસ કરીને, તા. ૧૮.૧૨.૨૦૦૫ના રોજ યોજાયેલ બેઠકમાં, આરોપી વ્યક્તિઓએ એવા વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ 'જિહાદ' જાહેર કરવા અંગે પણ ચર્ચા કરી હતી, જેઓ ઈસ્લામમાં વિશ્વાસ રાખતા નથી અને તેમણે બોમ્બ, રાઈફલ, એકે–૪૭ વગેરે પોતાના કબજામાં રાખવાનો પણ નિર્ણય કર્યો હતો."

જી) ત્યારબાદ કયા ગુનાઓ સ્થાપિત થયા હતા તે વિચારવા માટે નોંધ પર રહેલી સામગ્રીનું પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું. સંબંધિત ચર્ચા નીચે મુજબ હતી:–

" ૧૪૧ . નોંધ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રીને, જેટલા હદે આ ગુનાઓનો પ્રશ્ન

છે, લાગુ કરતાં, સ્વીકાર્ય રીતે તપાસ અધિકારીએ પોતાના પુરાવામાં જિરહ દરમ્યાન સ્વીકાર્યું છે કે, આરોપી વ્યક્તિઓના સ્વૈચ્છિક નિવેદન સિવાય, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે તેઓ એવી એક સંસ્થા માટે કામ કરે છે જે યુ.એલ.એફ. તરીકે જાહેર કરાયેલ છે, એટલે કે, એલ.ઈ.ટી., અને એ–૧ દક્ષિણ ભારત માટે ઉક્ત યુ.એલ.એફ. સંસ્થાનો નેતા તરીકે કાર્ય કરે છે, તેવી બાબત સિવાય અન્ય કોઈ સામગ્રી નથી. તેણે આ પણ સ્વીકાર્યું છે કે અદાલત સમક્ષ અન્ય કોઈ સામગ્રી ઉપલબ્ધ નથી અને તેણે એવી કોઈ સામગ્રી એકત્રિત કરી નથી જે દર્શાવે કે કોઈપણ આરોપી વ્યક્તિ એવી સંસ્થાના સભ્ય છે અથવા તેની બેઠકોમાં કોઈ ભાગ લીધો છે અથવા એવી સંસ્થાના હેતુસર કોઈ ફાળો આપ્યો છે કે કોઈ ફાળો પ્રાપ્ત કર્યો છે અથવા કોઈપણ રીતે ઉક્ત સંસ્થાને સહાય કરી છે. તેણે આ પણ જણાવ્યું છે કે તેને પોતાના સૂચકો પાસેથી કેટલીક વાસ્તવિક માહિતી મળી હતી કે આરોપી વ્યક્તિઓ એલ.ઇ.ટી. સાથે સંકળાયેલા છે, જે એક ગેરકાયદેસર પ્રતિબંધિત સંસ્થા છે. સ્વીકાર્ય રીતે, આરોપી વ્યક્તિઓના સ્વૈચ્છિક નિવેદનો પર અદાલત આધાર રાખી શકે નહીં, જો તે આરોપીઓને દોષારોપિત કરતા હોય, કારણ કે તે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫થી અવરોધિત છે. ફરિયાદ પક્ષે ઉક્ત આક્ષેપોને સ્વતંત્ર રીતે સાબિત કરવાના રહે છે. કોઈપણ સાક્ષીએ એવી કોઈ બાબતનું નિવેદન આપ્યું નથી કે કોઈપણ આરોપી વ્યક્તિએ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓના આચરણમાં ભાગ લીધો હોય અથવા તે આચરણ કર્યું હોય, તેનું સમર્થન કર્યું હોય, પ્રેરણા આપી હોય અથવા ઉશ્કેરણી કરી હોય, જેમ કે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમની કલમો ૧૦ અને ૧૩

હેઠળની જોગવાઈઓમાં નિર્ધારિત છે. ભલે અમે આ નિષ્કર્ષે પહોંચ્યા હોઈએ કે સક્ષમ સત્તાધિકારીએ આરોપી વ્યક્તિઓ સામે ઉક્ત અધિનિયમની કલમો ૧૦ અને ૧૩ હેઠળના ગુનાઓ માટે કાર્યવાહી ચલાવવા મંજૂરી આપી હતી, તેમ છતાં અદાલત સમક્ષ મૂકાયેલ પુરાવા ઉક્ત અધિનિયમની કલમો ૧૦ અને ૧૩ હેઠળના કોઈપણ ગુનાને સ્થાપિત કરતા નથી. તેથી, ઉક્ત અધિનિયમની કલમો – ૧૦, ૧૧ અને ૧૩ હેઠળના ગુનાઓ બાબતે આરોપીઓને નિર્દોષ છૂટકારો આપતા નીચલી અદાલતના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે અમને કોઈ પ્રબળ કારણો દેખાતા નથી. પરિણામે, કાર્યવાહીપક્ષોમાંથી કોઈપણ દ્વારા ઉલ્લેખિત નિર્ણયો પર આ અદાલતે ચર્ચા કરવાની જરૂર નથી.

* * ***

૧૪૫ . અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવાના પરિશીલન પરથી, ફરિયાદ પક્ષે ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ સાબિત કરવા માટે પી.ડબલ્યુઝ. ૧ થી ૮ અને ૧૩ ના પુરાવા પર આ હદ સુધી આધાર રાખ્યો છે કે આ આરોપીઓ, ખાસ કરીને એ–૨ અને એ–૬ એ, પોતાની કાવતરાની આગળવધારમાં, પી.ડબલ્યુઝ. ૧ થી ૮ અને ૩ ને સમાજમાં શાંતિ ભંગ કરવા તથા ગેરકાયદેસર વિસંવાદિતા સર્જવાના હેતુસર તેમની સાથે હાથ મિલાવવા જોડાવવા માંગ્યા હતા વગેરે. પરંતુ, જેમ અમે ચર્ચા કરી છે, ઉપરોક્ત સાક્ષીઓ ફરિયાદ પક્ષના કેસ પ્રત્યે સંપૂર્ણપણે હોસ્ટાઇલ થઈ ગયા છે અને તેમણે આરોપીઓ વચ્ચે રચાયેલા કાવતરાં વિશે કંઈ જ જણાવ્યું નથી, તેમજ તેમણે એવું પણ જણાવ્યું નથી કે

એ–૨ અને એ–૬ એ તેમને એવી રીતે ઉશ્કેર્યા હતા કે જે રાષ્ટ્રીય અખંડિતતા માટે કોઈ હાનિકારક બાબત બને અથવા વિવિધ જાતિ, પંથ, ધર્મ, વંશ, જન્મસ્થળ, નિવાસસ્થાન વગેરે વચ્ચે વૈરભાવ પ્રોત્સાહિત કરવાનો પ્રયાસ ગણાય. આ રીતે પણ, વિદ્વાન સેશન્સ જજના અભિપ્રાયથી અમને જરાય પણ મતભેદ નથી. અમે આ ચુકાદાની પુષ્ટિ કરતાં કહીએ છીએ કે ફરિયાદ પક્ષ આરોપીઓ અને કથિત કચેરીઓ વચ્ચેની કડી સ્થાપિત કરવા માટે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો– ૧૫૩–એ અને ૧૫૩–બી ના તત્વો સાબિત કરવામાં પણ નિષ્ફળ ગયું છે. તેથી, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો– ૧૫૩–એ અને ૧૫૩–બી હેઠળના જણાવેલ ગુનાઓ બાબતે આરોપીઓને અપાયેલ નિર્દોષ છૂટકારામાં પણ આ અદાલત દ્ધારા હસ્તક્ષેપ કરવો યોગ્ય નથી.

* * ***

૧૪૮ . ઉપરોક્ત જોગવાઈઓમાંથી જેમ સ્પષ્ટ થાય છે, કલમ ૧૨૧–એ હેઠળ, કલમ ૧૨૧ અંતર્ગત દંડનીય ગુનો કરવા માટેનું ષડયંત્ર, તેવા ષડયંત્રના અનુસરણમાં અથવા તેની અનુરૂપ કરવામાં આવેલી કોઈપણ પ્રવૃત્તિ માટે પણ દંડનીય છે. તેથી, આરોપીગણએ સરકાર સામે યુદ્ધ ચલાવ્યું છે અથવા સરકાર સામે યુદ્ધ ચલાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે અથવા યુદ્ધ ચલાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે અથવા યુદ્ધ ચલાવવા માટે દુષ્પ્રેરણા આપી છે, તે કલમ ૧૨૧ હેઠળ સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત કરવું આવશ્યક નથી. માત્ર યુદ્ધ ચલાવવાનું ષડયંત્ર, અથવા યુદ્ધ ચલાવવાનો પ્રયાસ, અથવા યુદ્ધ ચલાવવા માટે દુષ્પ્રેરણા આપવી પણ કલમ

૧૨૧ હેઠળ દંડનીય છે અને જો ષડયંત્રનું ઉદ્દેશ્ય ફોજદારી બળ દ્વારા અથવા ફોજદારી બળનું પ્રદર્શન કરીને સરકારને ભયભીત કરી વશમાં લેવાનું હોય, તો તે આજીવન કેદથી અથવા દસ વર્ષ સુધી વિસ્તરી શકે તેવી કેદ અને દંડથી દંડનીય રહેશે.

૧૪૯ . કલમ ૧૨૦–બી કહે છે કે, જ્યારે બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓ કોઈ ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા અથવા ગેરકાયદેસર સાધનો દ્વારા ન હોય એવું કોઈ કૃત્ય કરવા માટે સહમત થાય છે, ત્યારે એવી સંમતિને આપરાધિક સાજિશ ગણવામાં આવે છે અને જો એવો કોઈ ગુનો કરવા અંગેનો સાજિશ મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કારાવાસથી દંડનીય હોય, તો એવી વ્યક્તિઓ બે વર્ષ અથવા તેથી વધુ સમયગાળાની સજાને પાત્ર બને છે.

૧૫૦ . તેથી, કલમ ૧૨૦–બી આકર્ષવા માટે, ઉપરોક્ત જોગવાઈ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, ફરિયાદ પક્ષે સ્થાપિત કરવું પડે છે કે આરોપીઓની સંખ્યા બે કરતાં વધુ છે અને તેઓ કોઈ કરાર/સમજૂતીમાં પ્રવેશ્યા હતા તથા તે કરાર ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવાની હેતુસર રચાયેલ હતો અથવા ગેરકાયદેસર ઉપાયો દ્વારા કોઈ કૃત્ય કરવા માટે રચાયેલ હતો અને આવા ગેરકાયદેસર કૃત્યો ભા.દં.સં. તથા અન્ય કાયદાઓની જોગવાઈઓ હેઠળ ગુનાઓના આચરણ સમાન બને છે. ભા.દં.સં.ની કલમ ૧૨૧ બાબતે, ફરિયાદ પક્ષે સાબિત કરવું પડે છે કે આરોપીઓએ વાસ્તવમાં સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ ચલાવ્યું હતું અથવા સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ ચલાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો.

૧૫૧ . ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ પરથી નિર્વિવાદપણે સ્પષ્ટ થાય છે કે જો ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલ ષડયંત્ર ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ના સંદર્ભમાં હોય, તો તેવું ષડયંત્ર માત્ર અને વિશેષરૂપે કલમ ૧૨૧–એ હેઠળ દંડનીય છે. આવી પરિસ્થિતિમાં ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦–એ અને ૧૨૦–બીનો આશ્રય લઈ શકાય નહીં. જો તેમ કરવામાં આવે, તો તે દ્વિગુણ સજા લાદવા સમાન બને છે. તેથી, અમારું મત છે કે કલમ ૧૨૦બી હેઠળનો દોષનિર્ણય અને સજા ટકી શકે તેવી નથી.

૧૫૨ . તે અત્યંત સ્પષ્ટ છે કે, જો ફરિયાદ પક્ષે જે ષડયંત્ર પર આધાર મૂક્યો છે તે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ના સંદર્ભમાં હોય, તો એવું ષડયંત્ર ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ હેઠળ જ વિશિષ્ટ અને સ્પષ્ટ રીતે દંડનીય બને છે, અને ઉક્ત ષડયંત્ર કલમ ૧૨૧–એ હેઠળ જ વિશિષ્ટ અને સ્પષ્ટ રીતે દંડનીય છે, પરંતુ એવી પરિસ્થિતિઓમાં કલમો ૧૨૦–એ અને ૧૨૦–બીનો આશ્રય લેવામાં આવી શકતો નથી."

એચ) દિલ્હી રાજ્ય (એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી) વિ. નવજોત સંધુ **@** અફસાન ગુરુ[11]૧૧ અને નઝીર ખાન અને અન્ય**૧૦** માં આ અદાલતના નિર્ણયો પર વિચારણા કર્યા પછી, વડી અદાલતે નિષ્કર્ષ નોંધ્યો કે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ના ઘટકો હાલના કેસમાં ગેરહાજર હતા, પરંતુ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧–એની જોગવાઈઓ આકર્ષિત થતી હતી. આમ અવલોકન

11 (૨૦૦૫) ૧૧ એસ.સી.સી. ૬૦૦

કરવામાં આવ્યું હતું:

" ૧૫૯ . આરોપી વ્યક્તિઓએ 'જેહાદ' માટે કોઈ સંઘના માધ્યમથી નાણાંકીય સહાય અંગે પણ ચર્ચા કરી છે અને આવી પ્રવૃત્તિઓ સામે લડવા માટે તેઓએ પોતાને હથિયારો સાથે સજ્જ કરવાની પણ નિર્ણય કર્યો છે. આરોપીઓની આ પ્રવૃત્તિઓ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે તેઓ સરકાર વગેરે વિરુદ્ધ પગલાં લેવા માગતા હતા.

૧૬૦. જેમ કે અમે એ પણ નોંધ્યું છે કે આરોપી વ્યક્તિઓની કબજેથી જપ્ત કરવામાં આવેલી કેટલીક પુસ્તકોમાંથી પણ એ પ્રગટ થાય છે કે આંક પી–૯૨ હેઠળનો એવો ઠરાવ પસાર કરવા માટે તે પુસ્તકો દ્વારા આરોપી વ્યક્તિઓને પ્રેરિત કરવામાં આવ્યા હોવા જોઈએ. તે પુસ્તકોમાં રાષ્ટ્રવિરોધી ઉલ્લેખો હતા, જેમાં એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે ભારતનો વિનાશ થશે અને મુસ્લિમોએ બંદૂકો ઉપાડી ભારત સામે લડવું જોઈએ, વગેરે. તેથી, આરોપી વ્યક્તિઓએ આવી બેઠકો યોજવામાં ચોક્કસ શું મનશા રાખી હતી તે અંગે અનુમાન કાઢવા માટે અદાલતે નોંધપાત્ર સમગ્ર સામગ્રીને સાથે જોડીને મૂલવવી પડે. ભલે અમે એ મતના હોઈએ કે કોઈ નુકસાન થયું નથી, તેમની સાજિશને અનુરૂપ કોઈ પ્રવૃત્તિ ઘટી નથી અને દેશને કોઈ મોટા પાયે નુકસાન કે ખોટ પહોંચી નથી, તેમ છતાં તેમની મુખ્ય મનશા લોકો અને દેશને ભારે નુકસાન પહોંચાડવાની હતી. આરોપીઓની આવી મનશા અને માનસિકતા, તેમજ તેઓ ભેગા થઈ આવી મનશાને અમલમાં મૂકવા માટે સાજિશ કરતા હતા, તે અમે સમજી શકીએ છીએ.

અમારા મત મુજબ, તેમની મનશા અને માનસિકતા કલમ ૧૨૧ હેઠળની જોગવાઈ આકર્ષવા માટે પૂરતી છે. જોકે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ હેઠળ નહીં.

૧૬૧ . અમે અહીં આ પણ ઉલ્લેખ કરવા માંગીએ છીએ કે ઉપર નોંધાયેલ કેટલાક આરોપી વ્યક્તિઓએ વધુ આગળ વધી વિદ્યુત ડિટોનેટરો, જેલેટિન સ્ટિકો અને બોમ્બો એકત્રિત કર્યા છે. આ વર્તન દર્શાવે છે કે તેઓએ દ્વારા લેવાયેલા નિર્ણયને અમલમાં મૂકવાનો નિર્ધાર કર્યો છે. તેઓએ, ધીમે ધીમે અને ક્રમશઃ અને તે હેતુસર જ, ભારતનો વિનાશ કરવા પૂરતી એવી વિશાળ માત્રામાં સામગ્રી એકત્રિત કરવાનું શરૂ કર્યું હતું. પરંતુ તેઓ તેમના નિર્ણયને કેવી રીતે અમલમાં મૂકવો તેની યોજના બનાવી રહ્યા હતા ત્યારે જ કાવતરાની પ્રારંભિક અવસ્થામાં પકડી લેવાયા હતા. અદાલતો માટે એવું થવા સુધી રાહ જોવી આવશ્યક નથી કે આરોપિત વ્યક્તિઓને એટલી વિશાળ માત્રામાં સામગ્રી એકત્રિત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે અને તેઓ દેશ, દેશવાસીઓ તથા દેશવાસીઓની સંપત્તિને નુકસાન પહોંચાડ્યા પછી જ કાર્યવાહી કરવામાં આવે. અમારી નિષ્ઠાપૂર્વક અને પ્રામાણિક માન્યતા મુજબ, આવી પ્રવૃત્તિઓને કાવતરાની અવસ્થામાં જ અંકુરમાં નષ્ટ કરી દેવી જોઈએ. અન્યથા, તે અપરિવર્તનીય નુકસાન થવામાં પરિણમી શકે છે. તેથી, અમે વિચારપૂર્વકના અભિપ્રાયે છીએ કે નીચલી અદાલતે આરોપિત વ્યક્તિઓને દોષિત ઠેરવવામાં અને તેમને આજીવન કારાવાસની સજા ફરમાવવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી. જોકે, નીચલી અદાલતે કલમ ૧૨૧–એ હેઠળ આરોપિતોને આજીવન કારાવાસની

સજા ફરમાવવાના બદલે, અજાણતા અને ભૂલભરેલી માન્યતા હેઠળ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦–બી લાગુ કરી હતી, જેને સુધારવાની જરૂર છે."

૧) અંતે, વડી અદાલતે પસાર કરેલો અમલયોગ્ય આદેશ આ મુજબ હતો:–

"સી.આર.એલ.એ.નં. ૨૨૦/ ૨૦૧૨ માં એ૧, એ૨ અને એ૪ થી એ૬ દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલ તથા સી.આર.એલ.એ.નં. ૫૩૦/૨૦૧૨ માં રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલ અને સી.આર.એલ.એ.નં.૧૧૨૩/૨૦૧૩ માં આરોપી નં.૩ દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલ, આથી, ભાગરૂપે મંજૂર કરવામાં આવે છે. સી.આર.એલ.એ.નં. ૫૩૧/૨૦૧૨ માં રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલ, આથી, નામંજૂર કરવામાં આવે છે. નીચલી અદાલત દ્વારા આપેલ દોષિત ઠેરવવાનો ચુકાદો અને સજાનો આદેશ સુધારવામાં આવે છે. પરિણામે,

(૧) આ દ્વારા એ–૧, એ–૨ તથા એ–૪ થી એ–૬ ને આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૧–એ હેઠળના ગુનામાં દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે. નીચલી અદાલતે ફટકારેલી સજા વધારી દેવામાં આવે છે; આરોપીઓએ આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૧–એ હેઠળના ગુનામાં આજીવન સખત કેદ ભોગવવી રહેશે અને રૂપિયા ૫,૦૦૦/– દંડ ભરવો રહેશે, તથા દંડ ન ભર્યે એક વર્ષની મુદત માટે સાદી કેદ ભોગવવી રહેશે. (આ હદ સુધી દોષિત ઠેરવતો આક્ષેપિત ચુકાદો યથાવત્ રાખવામાં આવે છે અને સજા વધારી દેવામાં આવે છે). તેમ છતાં, એ૧ થી એ૬

ને આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૧ અને ૧૨૦બી હેઠળના આરોપમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે. આરોપી નં. ૩ ને પણ આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૧એ હેઠળના આરોપમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે. (આ હદ સુધી દોષિત ઠેરવવો અને સજા રદ કરવામાં આવે છે).

(૨) એ૨, એ૩, એ૪ અને એ૬ ને આથી વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૫ હેઠળના ગુનાઓ બદલ ૭ વર્ષની સાદી કેદની સજા કરવામાં આવે છે અને તેઓ રૂા. ૫,૦૦૦/– દંડ ચૂકવશે, અને દંડ ન ભરે તો ૧ વર્ષની સાદી કેદ ભોગવશે. (તે હદ સુધી વિવાદિત ચુકાદાની પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે). જોકે, જણાવેલ અધિનિયમની કલમ ૬ હેઠળના આરોપોમાંથી આરોપી નં. ૧ અને ૫ ને નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે. (તે હદ સુધી વિવાદિત દોષારોપણ અને સજા રદ કરવામાં આવે છે).

(૩) આરોપી નં. ૬ ને આર્મ્સ અધિનિયમની કલમો ૨૫ અને ૨૬ હેઠળના ગુના બદલ દોષિત ઠરાવવામાં આવે છે અને તેને આર્મ્સ અધિનિયમની કલમ ૨૫ હેઠળના ગુના બદલ ૫ વર્ષના ગાળાની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવે છે તથા રૂપિયા ૫૦૦૦/– નો દંડ ચૂકવવાનો રહેશે, અને દંડ ન ચૂકવવામાં આવે તો એક વર્ષ માટે સાદી કેદ ભોગવવાની રહેશે. તેને અધિનિયમની કલમ ૨૬ હેઠળના ગુના બદલ ૩ વર્ષ માટે સાદી કેદની સજા પણ ફટકારવામાં આવે છે. (તે હદ સુધી, પડકારાયેલ દોષિત ઠરાવ અને સજા યથાવત્ રાખવામાં આવે છે). જોકે એ૨, ૩ અને ૪ ને આર્મ્સ અધિનિયમની

કલમ ૨૫ અને ૨૬ હેઠળના ગુના બદલ નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે. (તે હદ સુધી, દોષિત ઠરાવ અને સજાનો ચુકાદો રદ કરવામાં આવે છે).

(૪) નીચલી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો, જેટલા હદ સુધી તે આરોપી નં. ૭ ને સંબંધિત છે, તે અખંડિત રાખવામાં આવે છે (પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે).

૫) કારાવાસની સજાઓ એકસાથે ચાલશે. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૨૮ હેઠળ આરોપી વ્યક્તિઓએ અગાઉથી ભોગવેલ કારાવાસના સમયગાળાનો લાભ આપવામાં આવશે.

૬) કારણ કે અમને એવું જણાયું છે કે એ૩ એ તેના ઉપર લાદવામાં આવેલ કારાવાસની અવધિ પહેલેથી જ ભોગવી લીધી છે, તેથી જો તેની અન્ય કોઈ પણ કેસમાં જરૂર ન હોય તો તેને તાત્કાલિક મુક્ત કરવામાં આવે.

(૭) રજીસ્ટ્રીને આથી નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે ચુકાદાનો કાર્યકારી ભાગ યોગ્ય કાર્યવાહી માટે સંબંધિત જેલ સત્તાધિકારીઓને સંપ્રેષિત કરે."

૨૪. વડી અદાલતના નિર્ણયથી વ્યથિત થઈ, આરોપી નં. ૫, ૬, ૧ અને ૪ દ્વારા વિશેષ અનુમતિથી વર્તમાન અપીલો પ્રસ્તુત કરવામાં આવી છે. ઉપરોક્ત મુજબ, એ–૨ અને એ–૩ દ્વારા તેમની દોષિત ઠરાવ સામે પડકાર કરતી કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી નથી, તેમજ રાજ્ય દ્વારા તેની અપીલોની નામંજૂરી

સામે પણ કોઈ પડકાર ઉઠાવવામાં આવ્યો નથી.

અતએવ, આ અપીલોની વ્યાપ્તિ આરોપી નં. ૫, ૬, ૧ અને ૪ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ પડકાર સુધી મર્યાદિત છે

૨૫. એ–૫, એ–૬ અને એ–૧ દ્વારા પ્રાધાન્ય અપાયેલી વિશેષ અનુમતિ અરજીઓ, જેમાંથી તેમની અપીલો ઉદ્ભવે છે, તે ૨૧.૧૦.૨૦૧૬ના રોજ સુનાવણી માટે આવી હતી, ત્યારે આ અદાલતે તેમના પર લાદવાની સજાના પ્રશ્ન સુધી મર્યાદિત નોટિસ જારી કરી હતી. ત્યારબાદ એ–૧ દ્વારા ૨૮.૧૧.૨૦૧૬ના રોજ શપથપૂર્વક કરાયેલ એક સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં અન્ય બાબતો ઉપરાંત એમ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ગુનો આચરાયો ત્યારે તેની ઉંમર ૨૧ વર્ષ હતી અને જો ભોગવેલ સજાના આધારે તેને જેલમાંથી મુક્ત કરવામાં આવશે, તો તે પોતાના પરિવારનું ભરણપોષણ ઈમાનદાર જીવનોપાર્જન કરીને કરશે અને સહદેશવાસીઓને કોઈ પણ પ્રકારનું નુકસાન પહોંચાડશે નહીં. અન્ય આરોપીઓ દ્વારા પણ સમાન સોગંદનામાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ, તમામ ચાર આરોપીઓની વિશેષ અનુમતિ અરજીઓ ૨૮.૦૪.૨૦૧૭ના રોજ સુનાવણી માટે આવી હતી, ત્યારે અદાલતે નેશનલ ઈન્વેસ્ટિગેશન એજન્સી પાસેથી અહેવાલ મંગાવ્યો હતો. ત્યારપછી, ૩૧.૧.૨૦૧૮ના આદેશ દ્વારા, આ અદાલતે અપીલ કરવાની વિશેષ અનુમતિ મંજૂર કરી હતી, જેના પરિણામે આ અપીલોની નોંધણી કરવામાં આવી.

૨૬. અમે એ-૬, એ-૧ અને એ-૪ માટે અનુક્રમે શ્રી સિદ્ધાર્થ દવે, સુશ્રી નિત્યા રામકૃષ્ણન અને શ્રી રત્નાકર દાશ, વિદ્ધાન વરિષ્ઠ વકીલો, એ-૫ માટે શ્રી ફારુખ રશીદ, વિદ્ધાન વકીલ, અને કર્ણાટક રાજ્ય તરફથી શ્રી નિખિલ ગોયલ, વિદ્ધાન વધારાના એડવોકેટ જનરલને સાંભળ્યા. આ અપીલોમાં નેશનલ ઇન્વેસ્ટિગેશન એજન્સીની ભૂમિકા માત્ર તા. ૨૮.૪.૨૦૧૭ના આદેશને અનુસરીને જ હતી. કારણ કે રજૂઆતો ગુણદોષના આધારે કરવામાં આવી હતી, તેથી નેશનલ ઇન્વેસ્ટિગેશન એજન્સીને સાંભળવાનો કોઈ પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો નહોતો.

૨૭. શરૂઆતમાં, રાજ્ય તરફથી રજૂ કરાયેલ પ્રાથમિક રજૂઆતનો નિર્ણય કરવો જરૂરી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તા. ૨૧.૧૦.૨૦૧૬ના આદેશ દ્ધારા બાબતોનો વ્યાપ આરોપી પર લાદવાની સજાના મુદ્દા સુધી મર્યાદિત કરવામાં આવ્યો હોવાથી, દોષિત ઠરાવ અંગેની રજૂઆતો પર વિચાર કરવાની જરૂર નથી. આરોપીઓ દ્ધારા દાખલ કરાયેલા સોગંદનામાઓના આધારે, જેના પરિણામે તા. ૨૮.૦૪.૨૦૧૭નો આદેશ પસાર થયો હતો, એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આરોપીઓએ પણ બાબતનો વ્યાપ સજાના પરિમાણ સુધી મર્યાદિત હોવાનું સમજ્યું હતું. તેના પ્રતિઉત્તરમાં, આરોપીઓ તરફથી હાજર વિદ્ધાન વકીલે આ અદાલતના યોમેશભાઈ પ્રાણશંકર ભટ્ટ વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત[12] તરીકે અહેવાલિત નિર્ણય પર આધાર મૂકીને એવી રજૂઆત કરી હતી કે બાબતને ગુણદોષના આધારે વિચારવી કે નહીં અને રજૂઆતોને કોઈ

12 (૨૦૧૧) ૬ એસસીસી ૩૧૨

રીતે મર્યાદિત કરવી કે નહીં તે સંપૂર્ણપણે આ અદાલત પર નિર્ભર રહેશે. ઉક્ત નિર્ણયના ફકરા ૭ અને ૮ આ મુજબ છે:-

"૭. અપીલકર્તા તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી કે, નોટિસ બહાર પાડતી વખતે ભલે આ અદાલતે દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૭ની મર્યાદામાં જ મુદ્દાઓ ઉઠાવવાનો અધિકાર સીમિત રાખ્યો હોય, તેમ છતાં અંતિમ સુનાવણી વખતે નોટિસ બહાર પાડતી વખતે આપવામાં આવેલ તે દિશાનિર્દેશથી અદાલત બંધાયેલ નથી અને અપીલકર્તા તમામ પ્રશ્નો ઉઠાવવાનો હકદાર છે, જેમાં પ્રકરણના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં તેને નિર્દોષ છૂટકારો મળવો જોઈએ હતો એવી દલીલ ઉઠાવવાનો તેનો અધિકાર પણ સમાવેશ થાય છે.

૮. બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ની જોગવાઈઓનું આ અદાલતે અનેક ચુકાદાઓમાં અર્થઘટન કર્યું છે. જોકે, એક બાબત સ્પષ્ટ છે કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળ આ અદાલત પોતાની અધિકારિતાનો ઉપયોગ કરતાં, પોતાના સમક્ષ બાકી રહેલ કોઈપણ કેસ અથવા બાબતમાં સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે જે જરૂરી હોય તેવા હુકમનામા પસાર કરી શકે છે અને તેવા આદેશો આપી શકે છે. તેથી, સ્પષ્ટ છે કે અદાલત જ્યારે કોઈ બાબતની અંતિમ રીતે સુનાવણી કરે છે અને કેસના ન્યાયનો વિચાર કરે છે ત્યારે કેસના ન્યાયની માંગ મુજબ તેવા આદેશો આપી શકે છે અને એવું કરતાં, કાયદાની વિરુદ્ધ કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ હોય તે સિવાય અદાલતની અધિકારિતા પર કોઈ બંધન મૂકવામાં આવ્યું નથી, અને સામાન્ય રીતે આ અદાલત અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળની પોતાની સત્તાનો

ઉપયોગ કરતી વખતે તેવી જોગવાઈની અવગણના કરી શકતી નથી. અરજી સ્વીકારવાના સમયે અદાલતે આપેલો આદેશ કાયદાની સ્પષ્ટ જોગવાઈનો દરજ્જો ધરાવતો નથી. નોટિસ જારી કરીને અરજી વિચારણા માટે સ્વીકારવામાં આવે તે સમયે અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ અવલોકનો પ્રાથમિક સ્વરૂપના અવલોકનો હોય છે. તેવા અવલોકનો અથવા આદેશો આ અદાલતની અનુચ્છેદ ૧૪૨ હેઠળની અધિકારિતાને મર્યાદિત કરી શકતા નથી."

અભિલેખ પરના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ, જેમાં આ બાબત પણ સમાવેશ પામે છે કે અપીલ કરવાની વિશેષ પરવાનગી મંજૂર કરતી વખતે દંડના પ્રશ્ન અંગે મામલાને મર્યાદિત કરવામાં આવ્યો ન હતો, તેને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે અપીલકર્તાઓ તરફથી ગુણદોષના આધારે રજૂ કરવામાં આવેલી રજૂઆતો પર વિચાર કરવા આગળ વધીએ છીએ, દંડના મુદ્દા સુધી જ મામલાનો વ્યાપ મર્યાદિત કરવા બદલે.

૨૮. અપીલકર્તાઓ તરફથી રજૂઆત કરવામાં આવી કે:–

ક) ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ, એટલે કે પી.ડબ્લ્યુઝ. ૧ થી ૮ એ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપવામાં નિષ્ફળ ગયેલ હોવાથી, એવા કોઈ નોંધપાત્ર પુરાવા ઉપલબ્ધ નહોતા, જેના આધારે એવું કહી શકાય કે આરોપીઓ વિરુદ્ધના આક્ષેપો સામૂહિક રીતે અથવા વ્યક્તિગત રીતે સાબિત થયા હતા. વધુમાં, સંબંધિત તમામ આરોપીઓના કબૂલાતનામાઓ પણ નીચલી અદાલતો દ્વારા

સ્વીકારવામાં આવ્યા નહોતા.

ખ) આઈ.પી.સી.ની કલમો ૧૨૧, ૧૫૩એ અને ૧૫૩બી હેઠળના મૂળ આરોપો સ્થાપિત થયા ન હોવાથી, માત્ર આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૧એ હેઠળનો એકમાત્ર યથાવત રહેલો આરોપ જ રહ્યો હતો, જે પણ કોઈ સારતત્ત્વથી રહિત હતો.

ક) વિસ્ફોટક પદાર્થો, ડાયરી આંક પી–૯૨ અને અન્ય સામગ્રીની પુનઃપ્રાપ્તિ, માત્ર પોતાનાં આધારે, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧એ હેઠળનો આરોપ ટકાવી રાખવા માટે અપર્યાપ્ત હતી.

ડ) ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી(૧) અને કલમ ૧૧૫ની જોગવાઈઓનું વાંચન કરતાં, જ્યાં કલમ ૧૨૧ હેઠળનો મૂળ ગુનો કરવામાં આવ્યો ન હતો, ત્યાં સજા સાત વર્ષથી વધુ હોઈ શકતી ન હતી.

ઈ) કોઈપણ સ્થિતિમાં, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧એ હેઠળ નીચલી અદાલતે સાત વર્ષની મૂળભૂત કારાવાસની સજા ફટકારી હોય ત્યારે, દંડની માત્રામાં વધારો કરીને આજીવન કારાવાસ કરવાની કોઈ કારણસંગતતા નહોતી. નોંધ પર રહેલા તથ્યો આવા ઉપક્રમને ન્યાયસંગત ઠરાવતા નહોતા;

ચ) એ–૧ની એકમાત્ર સંડોવણી એટલી જ હતી કે તેણે ટ્રસ્ટની પ્રથમ બેઠકમાં હાજરી આપી હતી, જે બાબત વધુમાં વધુ હસ્તલેખ નિષ્ણાતના પુરાવા

દ્વારા જ સાબિત થઈ શકત. તેમ છતાં, તપાસ અધિકારીએ આપેલી આ કબૂલાતના પ્રકાશમાં કે એ–૧ને કન્નડ ભાષા સમજાતી નહોતી, કન્નડ ભાષાના લખાણની નીચેની સહી, કોઈ અન્ય નોંધપાત્ર પુરાવા અથવા અભિલેખ પર રહેલી સામગ્રીના અભાવે, એ–૧ને કોઈ પણ રીતે જવાબદાર ઠેરવી શકતી નથી.

જ) કોઈપણ સાક્ષીએ અદાલતમાં એ–૧ ની ઓળખ કરી નહોતી અને આંક – પી૯૨(સી) નો લખાણ કે એ–૧ એ તે પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા એવો ફરિયાદ પક્ષનો કેસ, એમ બંને, સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેની પૂછપરછ દરમ્યાન તેની સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યા નહોતા[13].

જ) ટ્રસ્ટની પ્રથમ બેઠકની એકમાત્ર સામગ્રી સિવાય, એ–૧ વિરુદ્ધ કશું જ નહોતું, અને બાકીના આરોપીઓ સાથે અન્ય કોઈ બેઠક થઈ હતી અથવા સંપર્કો હતા એવો સંકેત પણ નહોતો.

૧) કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં, પ્રથમ બેઠક વર્ષ ૨૦૦૩માં યોજાઈ હોવાનું કહેવાયું હતું, જ્યારે વર્તમાન કેસમાં થયેલી વસૂલાતો વર્ષ ૨૦૦૬ની છે.

જ) સંહિતાની કલમ ૧૯૬ ના અનુસંધાને, આઈ.પી.સી.ના ભાગ ૬ હેઠળ દંડનીય ગુનો અન્ય બાબતો ઉપરાંત આચરવા બદલ આરોપી સામે ફરિયાદ ચલાવવા માટેની મંજૂરી ફરજિયાત હતી અને નોંધપોથી પર રજૂ કરાયેલ મંજૂરી આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરતી નહોતી.

---

13 ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩

૨૯. રાજ્ય સરકાર તરફથી નીચે મુજબ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી:

ક) નોંધપાત્ર દસ્તાવેજી નોંધમાં રહેલી સામગ્રી, વિશેષ કરીને વિસ્ફોટક પદાર્થોની વિશાળ માત્રાઓ તેમજ સાહિત્ય અને પુસ્તકો,

સંબંધિત આરોપીની સૂચનાથી કરવામાં આવેલી બરામદગીએ મામલાને કોઈપણ શંકાથી પર મૂકી દીધો.

બ) ડાયરી આંક પી–૯૨ દ્વારા, જેઓ એકત્ર થયા હતા, જેઓએ બેઠકો યોજી હતી અને સંબંધિત ઠરાવોની નીચે પોતાની સહી કરી હતી એવા આરોપીઓનો ઈરાદો અત્યંત સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થાય છે.

ક) હસ્તાક્ષરોની ઓળખ હસ્તલેખન નિષ્ણાત દ્વારા કરવામાં આવી હતી, જેણે પોતાના નિષ્કર્ષોને કારણો સાથે યથાવત્ સમર્થન આપ્યું હતું.

ઘ) તે સમયગાળા દરમિયાન, જ્યારે બેઠકઓ યોજાઈ હતી, ત્યારે શહેરમાં સ્થાનિક વ્યક્તિ ન રહેલા એ–૧ની હિલચાલોએ, તેના સંડોવણી સંબંધિત પુરાવાને વધુ પુષ્ટિ અને આધાર આપ્યો.

ઈ) જપ્ત કરાયેલ વિસ્ફોટક પદાર્થોની મોટી માત્રા અને પુસ્તકો, સાહિત્ય તથા ડાયરી આંક પી–૯૨ સહિતની અન્ય સામગ્રીને ધ્યાનમાં લેતા, સજામાં વૃદ્ધિ કરવા માટેનો કેસ નિશ્ચિતપણે સ્થાપિત થતો હતો.

ચ) સંહિતાની કલમ ૧૯૬ હેઠળ અપાયેલી મંજૂરીને યોગ્ય રીતે માન્ય ઠેરવવામાં આવી હતી અને કોઈપણ દૃષ્ટિએ તેમાં કોઈ ખામી નહોતી.

૩૦. પ્રારંભમાં, સંહિતાની કલમ ૧૯૬ હેઠળ આપવામાં આવેલી મંજૂરીની સાચાઈ અને માન્યતા સંબંધિત રજૂઆતોનો વિચાર કરવો જરૂરી છે. નોંધપર રહેલા તથ્યો, જેમ કે વડી અદાલતના નિર્ણયના પરિચ્છેદ ૩૪ અને ૩૫ માં દર્શાવવામાં આવ્યા છે, તે દર્શાવે છે કે આ બાબતનો વિચાર ગૃહમંત્રીના કાર્યાલય તથા મુખ્યમંત્રી દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો અને નિયમિત કાર્યપદ્ધતિ અનુસાર મૂકવામાં આવેલા પ્રસ્તાવને સંમતિ આપવામાં આવી હતી, ત્યારબાદ અન્ડર સેક્રેટરી દ્વારા સંદેશાવ્યવહાર કરવામાં આવ્યો હતો. આ તથ્યોના પ્રકાશમાં, મંજૂરી સક્ષમ સત્તાધિકારીઓ દ્વારા આપવામાં આવી નહોતી એવી રજૂઆત નામંજૂર થવી જ જોઈએ. નીચલી અદાલતો દ્વારા આપવામાં આવેલા નિષ્કર્ષો સાથે સુસંગત રીતે, અમે ઠરાવીએ છીએ કે સંહિતાની કલમ ૧૯૬ મુજબની મંજૂરી માન્ય અને યોગ્ય હતી.

વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમ અને શસ્ત્ર અધિનિયમ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ સંબંધે અપાયેલી મંજૂરી અંગેના મુદ્દાનો પણ વડી અદાલતે વિસ્તૃત રીતે વિચાર કર્યો હતો અને તેના નિર્ણયના ફકરા ૩૭ માં પહોંચાડવામાં આવેલ નિષ્કર્ષમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવાની જરૂર પડતી નથી.

૩૧. હવે, મામલાના ગુણદોષ તરફ વળતાં, રેકોર્ડ પરનું પુરાવું મુખ્યત્વે

નીચે દર્શાવેલ વિભાગોમાં વર્ગીકૃત કરી શકાય છે:

ક) ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી નં. ૧ થી ૮ અને ૧૩ ની મૌખિક સાક્ષી.

ખ) પુનઃપ્રાપ્તિઓ સંબંધિત પુરાવા

૧) ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી નં. ૧ થી ૮ અને ૧૩ હોસ્ટાઇલ બન્યા હતા અને તેમણે ફરિયાદ પક્ષના કેસને સંપૂર્ણપણે ટેકો આપ્યો ન હતો, તે સાચું છે. તેમ છતાં, તેમની સાક્ષીમાંથી એવું બહાર આવે છે કે તેમાંના કેટલાક ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ હતા, જેના બેઠકવૃત્તાંત પુસ્તકને નોંધમાં આંક પી–૯૨ તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. સાક્ષીઓએ એ હકીકત સ્વીકારી હતી કે ટ્રસ્ટની બેઠકો યોજાઈ હતી અને કેટલાક આરોપીઓ તે બેઠકોમાં હાજર રહ્યા હતા. પીડબ્લ્યુજ–ફિરોઝે એ–૧ સહિત વિવિધ આરોપીઓની બેઠકોમાં હાજરી અને ભાગીદારી વિશે વિગતો આપી હતી અને એ હકીકત અંગે જુબાની આપી હતી કે ઉક્ત સાક્ષીએ એ–૧ને પોતાની બાઈક પર રેલવે સ્ટેશન પર ઉતાર્યો હતો.

અતએવ, આ સ્પષ્ટ થાય છે કે ભલે આ સાક્ષીઓએ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સંપૂર્ણ રીતે સમર્થન આપ્યું નહોતું, છતાં ફરિયાદ પક્ષના કેસના કેટલાક પાસાઓ આ સાક્ષીઓની સાક્ષી દ્વારા સમર્થિત થયા હતા. આ મુદ્દે કાયદો સ્પષ્ટ છે કે કોઈ સાક્ષીને હોસ્ટાઇલ જાહેર કરવામાં આવ્યો હોય તો પણ એવા સાક્ષીના પુરાવાને સંપૂર્ણપણે નકારી શકાય નહીં, પરંતુ યોગ્ય અભિગમ એ છે કે તેની રજૂઆતનો જેટલો ભાગ સાવધાનપૂર્વકની તપાસ પછી વિશ્વસનીય જણાય તેટલો

સ્વીકારવો.[14]

૨) પુસ્તકો અને સાહિત્યની જપ્તીઓ સંબંધિત પંચ સાક્ષીઓ દ્વારા તથા નોંધ પર રહેલા પંચનામાઓ દ્વારા સંપૂર્ણપણે સમર્થિત કરવામાં આવી હતી. પુસ્તકો અને સાહિત્યમાં ખરેખર ઉશ્કેરણીજનક સામગ્રી અને સંદેશાઓ સમાવાયેલા હતા. ઉર્દૂ ભાષામાં રહેલી મૂળ આવૃત્તિઓના અનુવાદ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા નોંધ પર મૂકવામાં આવ્યા હતા. આવી જપ્તીઓ સુધી દોરી ગયેલા સ્વૈચ્છિક નિવેદનો તથા જપ્તીઓ પોતે પણ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી હતી. અ–૨ પાસેથી જપ્ત કરાયેલ સામગ્રીનો એક મહત્વપૂર્ણ ભાગ ડાયરી આંક પી–૯૨ હતો. તેની અંદરની સામગ્રીનો ભાવ અને લખાણ, ઉપરોક્ત રીતે ઉલ્લેખિત મુજબ, નીચલી અદાલતે પોતાના ચુકાદામાં ખૂબ જ યોગ્ય રીતે આવરી લીધો હતો. સંબંધિત આરોપીઓના હસ્તાક્ષરો, હસ્તલેખ નિષ્ણાત પી.ડબલ્યુ.૬૭ ના પુરાવા દ્વારા, કોઈપણ શંકાને સ્થાન ન રહે તે રીતે સાબિત કરવામાં આવ્યા હતા.

આથી, ટ્રસ્ટની બેઠકોની કાર્યવાહી નોંધમાંથી પ્રગટ થતા આશય મુજબ, આરોપીઓ એકત્રિત થયા હતા તે રીતે સ્થાપિત થયું હતું.

---

14 સી. મુનિઅપ્પન અને અન્ય વિ. તમિલ નાડુ રાજ્ય – (૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૫૬૭;

રાધા મોહન સિંહ અને અન્ય વિ. ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય – (૨૦૦૬) ૨ એસ.સી.સી. ૪૫૦.

વિસ્ફોટક પદાર્થો, જેમની વિગત ઉપરોક્ત રીતે આપવામાં આવી છે, તે એ–૨, એ–૩, એ–૪ અને એ–૬ પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા. ઉક્ત આરોપીઓના સ્વૈચ્છિક નિવેદનો તથા પંચાઓ મારફતે તેના અનુસંધાનમાં થયેલી જપ્તિઓ પણ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા યથાવિધિ સાબિત કરવામાં આવી હતી.

૩૨. નોંધ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રીના આધાર પર, ઉપર જણાવ્યા મુજબનો નિષ્કર્ષ અથવા તારણ, નીચલી અદાલતો દ્વારા યોગ્ય રીતે કાઢવામાં આવ્યો હતો કે નહીં, તે પ્રશ્ન તરફ વળીએ તે પહેલાં, આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓને આવરી લેતા એવા મામલાઓના સંદર્ભમાં, જેમાં શસ્ત્રો અને દારૂગોળો આરોપીની નિશાનદેહીથી અથવા તેના જાહેરનામા પરથી જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા, તેમાં આ અદાલતે લાલ સિંહ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય[15] માં કરેલી કેટલીક ટિપ્પણીઓ નોંધવાની આવશ્યકતા છે. આ અદાલતે આ રીતે અવલોકન કર્યું હતું:

"૮૪. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સુશીલ કુમારે રજૂ કર્યું હતું કે ફરિયાદ પક્ષે જે તમામ કડીઓ પર આધાર રાખ્યો છે, તે તમામ કડીઓને વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરી નથી. અમારા મત અનુસાર, એવું કહેવું કે ફરિયાદ પક્ષે કેસને સો ટકા નિશ્ચિતતા સાથે સાબિત કરવો જ પડે, તે એક ભ્રમ છે. છેલ્લા ઘણા વર્ષોથી દેશ ભ્રમિત ઉગ્રવાદીઓ તથા ઉગ્રવાદને મળતા સહકારને કારણે ભારે તાણ અને દબાણનો સામનો કરી રહ્યો છે, જેના પરિણામે સામાજિક સુરક્ષા, શાંતિ અને

---

15 (૨૦૦૧) ૩ એસસીસી ૨૨૧

સ્થિરતા પ્રભાવિત થઈ છે. એ સામાન્ય જાણીતું છે કે આવી આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ અત્યંત ગુપ્તતાથી હાથ ધરવામાં આવે છે. આવી પ્રવૃત્તિઓને લગતા ઘણા તથ્યો સંબંધિત વ્યક્તિના વ્યક્તિગત જ્ઞાનક્ષેત્રમાં જ રહે છે. તેથી, કાવતરાના કેસમાં અને વિશેષ કરીને આવી પ્રવૃત્તિઓમાં, કાવતરાની અમલવારીમાં સહ–કાવતરાખોરોના કૃત્યો અને નિવેદનો સહિતના પુરાવા કરતાં ઉત્તમ પુરાવો મળવો અત્યંત દુર્લભ છે. આવા કેસોમાં, જ્યારે કબૂલાતી નિવેદન હોય, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષ માટે દરેક એકલ કડી સ્થાપિત કરવી આવશ્યક નથી, કારણ કે ફરિયાદ પક્ષે જે કડી સાબિત કરી હોય તેમાંથી કબૂલાતી નિવેદનને પુષ્ટિ મળે છે. કોઈપણ સ્થિતિમાં, કાયદો એવી સંભાવનાની કક્ષા સ્થાપિત કરવાની માંગ કરે છે કે જેના આધારે એક વિવેકી માણસ વિવાદિત તથ્યોના અસ્તિત્વમાં વિશ્વાસ મૂકી શકે. આવા કેસોમાં પુરાવાનું મૂલવણ કરવા માટે, આ અદાલતે કસ્ટમ્સ કલેક્ટર વિ. ડી. ભૂરમલ [(૧૯૭૪) ૨ એસ.સી.સી. ૫૪૪ : ૧૯૭૪ એસ.સી.સી. (ક્રિ) ૭૮૪] માં, ચોરીછુપા આયાત–નિકાસની પ્રવૃત્તિઓ અને સી કસ્ટમ્સ અધિનિયમ, ૧૮૭૮ ની કલમ ૧૬૭ હેઠળની દંડાત્મક કાર્યવાહી અંગે વિચાર કરતાં, નોંધ્યું હતું કે ગેરકાયદેસર વ્યવસાય સાથે સંબંધિત ઘણા તથ્યો તેમાં સંકળાયેલ વ્યક્તિના વિશેષ અથવા વિશિષ્ટ જ્ઞાનમાં જ રહે છે અને આ મુજબ ઠરાવ્યું હતું: (એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૫૫૩–૫૫, પરા ૩૦–૩૨ અને ૩૭)

" ૩૦ . ... કે ફરિયાદ પક્ષ અથવા વિભાગને પોતાનો મામલો ગણિતીય

ચોકસાઇ સાથે પ્રદર્શનયોગ્ય સ્તર સુધી સાબિત કરવાનો આવશ્યક નથી; કારણ કે, માનવ સંબંધિત તમામ બાબતોમાં પરમ નિશ્ચિતતા એક મિથ્યા કલ્પના છે, અને—જેમ પ્રો. બ્રેટ્ટે અત્યંત યોગ્ય રીતે કહ્યું છે— 'સમસ્ત ચોક્કસતા એક ખોટી બનાવટ છે'. પરમ પુરાવાના અલ ડોરાડો સુધી પહોંચવું અપ્રાપ્ય હોવાથી, કાયદો આ દૈનિક જીવનની દુનિયામાં તેના કાર્યકારી વિકલ્પ તરીકે સંભાવનાને સ્વીકારે છે. કાયદો ફરિયાદ પક્ષ પાસે અસંભવ બાબત સાબિત કરવાની માંગ કરતો નથી. તે ફક્ત એટલું જ માંગે છે કે તેવી સ્તરની સંભાવના સ્થાપિત કરવામાં આવે કે જેના આધારે એક સાવચેત માણસ વિવાદાસ્પદ તથ્યના અસ્તિત્વમાં વિશ્વાસ મૂકી શકે. તેથી, કાનૂની પુરાવો અનિવાર્ય રીતે નિખૂટ પુરાવો જ હોય એવું નથી; ઘણી વખત તે કેસની સંભાવનાઓ અંગે એક સાવચેત માણસના અંદાજથી વધુ કંઈ હોતું નથી.

૩૧ . પુરાવાના ભારની લાગુ પડત પર મહત્વપૂર્ણ અસર ધરાવતું બીજું એક મૂળભૂત સિદ્ધાંત એ છે કે પુરાવાની પર્યાપ્તતા અને ભારમૂલ્યનું અવલોકન કરવાનું રહે છે — લોર્ડ મન્સફીડે બ્લેચ વિ. આર્ચર [(૧૭૭૪) ૧ કાઉપ ૬૩ : ૯૮ ઈ.આર. ૯૬૯] (કાઉપ પૃ. ૬૫ પર) માં જે શબ્દો વાપર્યા છે તે મુજબ, 'જે પુરાવો રજૂ કરવો એક પક્ષની શક્તિમાં હતો, અને જેને ખંડિત કરવો બીજા પક્ષની શક્તિમાં હતો, તે અનુસાર'.

* * *

૩૨ . સ્મગલિંગ એ કાનૂની શુલ્કોથી બચવા માટે માલસામાનનું ગુપ્ત રીતે પરિવહન કરવું છે. ગોપનીયતા અને છૂપાવટ તેના રક્ષણકવચ હોવાને કારણે, નિવારક વિભાગ માટે આ પ્રક્રિયાની દરેક કડીનું ભેદ ઉકેલવું અશક્ય છે. આ ગેરકાયદેસર ધંધા સંબંધિત ઘણા તથ્યો તેમાં સંકળાયેલ વ્યક્તિઓના વિશેષ અથવા નિશ્ચિત જ્ઞાનમાં જ રહે છે. તેમ છતાં, તેનો અર્થ એવો થતો નથી કે જેના વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવામાં આવી છે તેવી વ્યક્તિનું વિશેષ અથવા નિશ્ચિત જ્ઞાન, વિવાદિત તથ્ય અંગે કંઈક પુરાવો રજૂ કરવાની ફરિયાદ પક્ષ અથવા વિભાગ પર રહેલી જવાબદારીમાંથી તેમને સંપૂર્ણપણે મુક્ત કરી દેશે. તે માત્ર આ બોજને હળવો કરશે, જેને ઉતારવા માટે અત્યંત અલ્પ પુરાવો પણ પૂરતો થઈ શકે છે.

* * *

૩૭. "પુરાવાનું તોલમાપ કરવા અને તેમાંથી અનુમાન કાઢવા માટે," બર્ચ, જે. એ આર. વિ. મધુબ ચંદર [(૧૮૭૩) ૨૧ ડબ્લ્યુ.આર. ક્રિ ૧૩] (ડબ્લ્યુ.આર. ક્રિ, પૃ. ૧૯ પર) માં કહ્યું હતું, "તે માટે કોઈ નિશ્ચિત માપદંડ હોઈ શકતો નથી. દરેક પ્રકરણ તેની પોતાની વિશિષ્ટતાઓ રજૂ કરે છે અને દરેકમાં બહાર આવેલ તથ્યો પર સામાન્ય સમજ અને ચતુરાઈનો પ્રયોગ કરવો આવશ્યક છે."

* * ***

૮૭. તે કેસમાં, અદાલતે લોર્ડ ડેનિંગ, ન્યાયાધીશ દ્વારા મિલર વિ.

મિનિસ્ટર ઑફ પેન્શનસ [(૧૯૪૭) ૨ ઑલ ઇ.આર. ૩૭૨ : ૧૭૭ એલ.ટી. ૫૩૬] માં કરાયેલ નીચેની ટિપ્પણીઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો.

તે પ્રમાણ હવે સારી રીતે સ્થિર થયેલું છે. તેને પૂર્ણ નિશ્ચિતતા સુધી પહોંચવાની જરૂર નથી, પરંતુ તેમાં સંભાવનાનો ઊંચો દરજ્જો હોવો આવશ્યક છે. વાજબી શંકાથી પરે પુરાવો હોવાનો અર્થ શંકાની છાયાથી પણ પરે પુરાવો હોવો એવો નથી. જો ન્યાયના પ્રવાહને વિમુખ કરવા કલ્પિત સંભાવનાઓને સ્વીકારી લેવામાં આવે, તો કાયદો સમાજનું રક્ષણ કરવામાં નિષ્ફળ જશે. જો કોઈ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ પુરાવો એટલો મજબૂત હોય કે તેના પક્ષમાં માત્ર એક દૂરસ્થ સંભાવના જ બાકી રહે, જેને 'અવશ્ય, તે શક્ય છે, પરંતુ જરા પણ સંભવિત નથી' એવા વાક્યથી નકારી શકાય, તો મામલો વાજબી શંકાથી પરે સાબિત થયેલો ગણાય.

૮૮. એ સાચું છે કે ફોજદારી મામલાઓમાં અમારા વર્તમાન ન્યાયશાસ્ત્ર હેઠળ અમારે નિર્દોષિતાની અનુમાનધારણા સાથે આગળ વધવું પડે છે, પરંતુ તે જ સમયે, આ અનુમાનધારણાનું નિર્ધારણ એક વાજબી અને સાવચેત વ્યક્તિની કલ્પનાઓના આધારે કરવાનું રહે છે. શંકાનો લાભ આપવા માટે જ શંકા શોધવાનું આ દેશનો કાયદો નથી. આવા પ્રકારની આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓમાં જો આરોપીના ઈશારે અથવા તેના ખુલાસાના આધારે શસ્ત્રો અને દારૂગોળો મળી આવે, તો એવું કહી શકાય કે ત્યારબાદ નિર્દોષિતાની અનુમાનધારણા અસ્તિત્વમાં રહેતી નથી અને ત્યારપછી તેની માલિકી, શોધ અથવા જપ્તી અંગે સમજૂતી આપવાની ફરજ આરોપીની રહે છે, અને તે દરેક કેસના તથ્યો પર

નિર્ભર રહેશે, જેમની મૂલવણી સામાન્ય બુદ્ધિ ધરાવતા અને "ધાનમાંથી ભૂસી અલગ કરવાની" ક્ષમતા ધરાવતા સાવચેત વ્યક્તિની સામાન્ય સમજણની કસોટી પર કરવી પડે. આવા કેસોમાં, લોર્ડ ડેનિંગ, જે.એ જણાવ્યું છે તેમ, જો ન્યાયની પ્રક્રિયાને ભટકાવવા માટે કલ્પિત શક્યતાઓને સ્વીકારવામાં આવે, તો કાયદો સમાજનું રક્ષણ કરવામાં નિષ્ફળ જશે. જો નોંધ પર એ સ્થાપિત થાય કે એ–૨૦ અલિગઢ ખાતે એ–૧ અને એ–૨ની સંગતમાં મળ્યો હતો અને બોમ્બેમાં પણ તેણે પોતાને એ–૧ અને એ–૩ના મિત્ર તરીકે પી.ડબલ્યુ. ૮૭ સમક્ષ ઓળખાવ્યો હતો, જે તેનો બાળમિત્ર છે, તો એવો વાજબી અનુમાન કાઢી શકાય કે તે સહષડયંત્રકારી હતો અને પોતાના કબૂલાતનામામાં જણાવ્યા મુજબ એ–૧ અને એ–૨ને સહાય કરી રહ્યો હતો."

(ભારારોપણ પૂરું પાડવામાં આવ્યું)

૩૩. અજય અગરવાલ વિ. યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા અને અન્ય[16] માં, ષડયંત્રના અનુક્રમિક તબક્કાઓમાં વિવિધ આરોપીઓએ ભજવેલી ભૂમિકા અને ના અન્ય સભ્યો દ્વારા કરાયેલ કૃત્યો માટેની જવાબદારી કેટલા અંશે

ષડયંત્ર સહ–ષડયંત્રકારો પર આરોપિત કરી શકાય કે નહીં તે બાબત આ અદાલતે વિચારણા કરી હતી. નીચેના અવલોકનો નોંધપાત્ર છે:

"૨૪. આ રીતે, બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓ વચ્ચે ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા

16 ૧૯૯૩ (૩) એસસીસી ૬૦૯

માટે અથવા ગેરકાયદેસર ઉપાયો દ્વારા કાયદેસર કૃત્યો કરવા માટે થયેલો કરાર ફોજદારી કાવતરું ગણાય છે. જો તે કરાર ગુનો કરવા માટેનો કરાર ન હોય, તો કરારને આગળ ધપાવવા માટે એક અથવા વધુ વ્યક્તિઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા સ્પષ્ટ કૃત્ય દ્વારા તેનો અનુસરો ન થાય ત્યાં સુધી તે કાવતરું ગણાતું નથી. ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા માટે અથવા ગેરકાયદેસર ઉપાયો દ્વારા કાયદેસર કૃત્ય કરવા માટે કાવતરાખોરો વચ્ચે મનમેળ અને હેતુની એકતા થાય તત્ક્ષણે જ ગુનો પૂર્ણ થઈ જાય છે. કાવતરું પોતે જ એક સ્વતંત્ર ગુનો છે અને જે ગુનો કરવા માટે કાવતરું કરવામાં આવે છે તે ગુનાથી ભિન્ન છે. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે સામાન્ય કાવતરું, કાવતરાના ગુનાના અમલીકરણ દરમિયાન થયેલા અલગ અલગ અનેક ગુનાઓથી ભિન્ન છે. દરેક કૃત્ય, કાવતરાથી સ્વતંત્ર રીતે, દંડનીય અલગ ગુનો બને છે. કાવતરાનો વ્યાપ સમજાવવા માટે કાયદાએ અનેક અથવા વિવિધ નમૂનાઓ અથવા પદ્ધતિઓ વિકસાવી છે. એવો જ એક નમૂનો સાંકળનો છે, જેમાં દરેક પક્ષ, બીજાની જાણ વગર પણ, એવી ભૂમિકા ભજવે છે કે જે અનુગામી પક્ષોને કાવતરાના ફોજદારી હેતુઓ સિદ્ધ કરવામાં સહાય કરે છે. એકલ કાવતરાનું ઉદાહરણ, જેના ભાગો સાંકળની કડીઓની જેમ પરસ્પર બંધાયેલા હોય, તે વિશ્વના વિવિધ ભાગોમાં વેચાણ માટે મादक પદાર્થો અથવા ગેરકાયદેસર વિદેશી દવાના સંગ્રહ અને વિતરણની પ્રક્રિયા છે. આવા કેસમાં, દાણચોરો, વચ્ચેના દલાલો અને છૂટક વેચાણકારો, માદક પદાર્થોની દાણચોરી અને વિતરણ કરવા માટેના એક જ કાવતરાના ભાગીદાર હોય છે. દાણચોરો જાણતા હતા કે વચ્ચેના દલાલોએ છૂટક વેચાણકારોને વેચવું જ પડશે; અને

છૂટક વેચાણકારો જાણતા હતા કે વચ્ચેના દલાલોએ કોઈક ને કોઈ આયાતકાર પાસેથી ખરીદવું જ પડશે. તેથી, સાંકળના એક છેડે રહેલા કાવતરાખોરો જાણતા હતા કે ગેરકાયદેસર ધંધો તેમના ખરીદદારો પર અટકવાનો નથી અને અટકી પણ શકતો નથી; અને બીજા છેડે રહેલાઓ જાણતા હતા કે તેનો આરંભ તેમના પૂર્વવઠાકર્તાઓથી થયો નહોતો. આરોપીઓએ એવા પ્રયત્નમાં પ્રવેશ કર્યો હતો જેના દરેક ભાગમાં દરેક વ્યક્તિ ભાગીદાર અને દુષ્પ્રેરક હતો, તે અર્થમાં કે જે ભાગ સાથે તે તાત્કાલિક રીતે સંકળાયેલો હતો તેની સફળતા સમગ્ર યોજનાની સફળતા પર નિર્ભર હતી. તેને કેન્દ્રમાં આવેલી નાભિના આરે જોડાતી કાંટીઓ પૈકીની એક કાંટી તરીકે પણ માનવું જોઈએ. તમામ કાંટીઓને એક જ કાવતરામાં જોડીને રાખવા માટે એક બાહ્ય વલય હોય છે. વલય માત્ર ત્યારે જ હોવાનું સાબિત કરવું જરૂરી નથી જ્યારે એવું પુરવાર થાય કે દરેક કાંટી બીજાની હાજરીથી પરિચિત હતી; મહત્વનું એ છે કે બધાએ મળીને એક જ ગેરકાયદેસર હેતુની સિદ્ધિ માટે આગળ વધારો કર્યો હતો. એક જ કરારની પરંપરાગત સંકલ્પના એવી પરિસ્થિતિને પણ આવરી લઈ શકે છે જેમાં સ્પષ્ટપણે ઓળખી શકાય એવું એક જૂથ અનેક ગુનાઓ કરવા માટે કાવતરું રચે; જેટલા સમય સુધી આ બધાં ગુનાઓ એ જ કરારના વિષયો હોય અથવા સતત કાવતરાપૂર્ણ સંબંધના ભાગરૂપ હોય, અને કાવતરું શરૂઆતમાં કરવામાં આવ્યું હોવા છતાં યથાવત્ ચાલુ રહે. ઉદાહરણ તરીકે, માનો કે ત્રણ વ્યક્તિઓએ દેશ એમાં દેશ બીમાં ડીને વિસ્ફોટક પદાર્થ વડે મારી નાખવા માટે કાવતરું રચ્યું. કાવતરાની હદ સુધી, તે દેશ એમાં પૂર્ણ થઈ જાય છે. ત્યારબાદ, તેમાંના એકે તે મુજબ વિસ્ફોટક પદાર્થ લઈ જઈ

દેશ બીમાં ત્રીજા વ્યક્તિને સોંપ્યો, જે ડી વારંવાર આવતો હોય તેવા સ્થળે તેને ગોઠવે છે અને દૂરસ્થ નિયંત્રણથી વિસ્ફોટ કરાવે છે. ડી મરી શકે, બચી શકે, અથવા વિસ્ફોટ નિષ્ક્રિય કરવામાં આવી શકે. કાવતરું દેશ બીમાં અમલમાં આવે અથવા નિષ્ફળ બને ત્યાં સુધી ચાલુ રહે છે. તેથી, તે એક સતત કૃત્ય છે અને સૌ દેશ બીમાં કાવતરાના ગુનામાં જવાબદાર બને છે, ભલે પ્રથમ બે વ્યક્તિઓ કલમ ૧૨૦–બીની સહાયથી હત્યાના ગુનામાં જવાબદાર બને અને છેલ્લો વ્યક્તિ, પ્રસંગાનુસાર, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ અથવા ૩૦૭ હેઠળ જવાબદાર બને. કાવતરાને ધ્વજ હેઠળ નીકળેલા કૂચ તરીકે પણ માનવામાં આવી શકે, અને ધ્વજ પરના લખાણમાં ફેરફાર કરવાની આવશ્યકતા વગર વ્યક્તિ તે કૂચમાં જોડાઈ પણ શકે અને બહાર પણ નીકળી શકે. આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાની પરસ્પર સૌહાર્દની વ્યવસ્થામાં, આજકાલ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે ગુનાઓ કરવું સામાન્ય લક્ષણ બની ગયું છે. કાવતરાનો ગુનો ઉપયોગી હથિયાર સાબિત થાય અને સ્થાનિક કાયદાઓમાં કોઈ વિસંગતિ ઊભી ન થાય તેમજ પૂર્વ દોષસિદ્ધિ અથવા નિર્દોષ છૂટકારાના સિદ્ધાંતનો વિસ્તાર આવા ગુનાઓ સુધી પહોંચે. રાષ્ટ્રોનું પરસ્પર સૌહાર્દ કાવતરાખોરો દેશની પ્રાદેશિક સીમામાં પગ મૂકે તત્ક્ષણે જ તેમને પકડી પાડવાનું અને ગુનાને અંકુરમાં જ દબાવી દેવાનું કર્તવ્યબદ્ધ છે.

૨૫. આથી, ષડયંત્ર એક સતત ચાલુ રહેતો ગુનો છે અને જ્યાં જ્યાં ષડયંત્રકારોમાંથી કોઈ એક વ્યક્તિ કોઈ કૃત્ય અથવા કૃત્યોની શ્રેણી કરે છે ત્યાં ત્યાં તે અસ્તિત્વમાં રહે છે અને આચરાય છે. જ્યાં સુધી તેનું અમલીકરણ ચાલુ

રહે છે, ત્યાં સુધી તે અમલમાં મૂકવામાં આવે અથવા રદ કરવામાં આવે અથવા પસંદગીથી કે આવશ્યકતાવશ નિષ્ફળ બને ત્યાં સુધી તે સતત ચાલુ રહેતો ગુનો રહે છે. કરાર થઈ જાય તત્ક્ષણે ગુનો પૂર્ણ બને છે, પરંતુ તે ક્ષણિક બાબત નથી. કરાર કરવામાં આવે તે સાથે તેનો અંત આવતો નથી. જ્યાં સુધી તેમાં બે અથવા વધુ પક્ષકારો તેની રચનાને અસરકારક બનાવવાનો ઈરાદો ધરાવે છે ત્યાં સુધી તે ચાલુ રહેશે. તેની આ સતતતા તે સમાજ માટે જોખમરૂપ છે જેના વિરુદ્ધ તેનું લક્ષ્ય રાખવામાં આવ્યું હતું અને જે ક્ષણે સંબંધિત અધિકારક્ષેત્ર યોગ્ય રીતે આવી સત્તાનો દાવો કરી શકે, તે ક્ષણે તેની સામે કાર્યવાહી કરવામાં આવશે. વિદેશમાં રચાયેલ અથવા સંમત થયેલ ષડયંત્રને ભારતની જેમ જ સમાન અસર થશે, જ્યારે કરારને અનુસરીને કરવામાં આવનાર કૃત્યોના કોઈ ભાગને અંતિમરૂપ આપવાનું અથવા કરવાનું, પ્રયત્ન કરવાનું અથવા નિષ્ફળ બનાવવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું હોય અને તેની વિપરીત સ્થિતિમાં પણ."

(ભાર મૂકેલો)

૩૪. જો નોંધપોથી પરના તથ્યોનો વિચાર કરવામાં આવે, તો નીચે મુજબ પ્રગટ થાય છે:-

અ) ૧૦.૧૨.૨૦૦૩ના રોજ, જ્યારે ચિંતામણિ ખાતે ફિરોઝના ઘરે એક બેઠક યોજવામાં આવી હતી, ત્યારે તેમાં એ-૧, એ-૨, એ-૪ અને એ-૬ સહિત અન્ય સભ્યો, જેમાં ફરિયાદ પક્ષના કેટલાક સાક્ષીઓનો પણ સમાવેશ

થાય છે, હાજર રહ્યા હતા.

બ) નીચલી અદાલતના નિર્ણયના પરિચ્છેદ ૧૭ માં દર્શાવ્યા મુજબ, બેઠકની કાર્યવાહી નોંધમાંથી તે આશય અને હેતુ પ્રગટ થતો હતો, જેના માટે બંદૂકો અને બોમ્બ જેવી સામગ્રી મેળવવાની અથવા એકત્રિત કરવાની હતી.

સી) મિનિટ્સની નીચે જોડાયેલા હસ્તાક્ષરો ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી–૬૭, સૈયદ અસગર ઇમામ, હસ્તલેખન નિષ્ણાત દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા હતા.

ઘટના સંબંધિત તે દિવસે ચિંતામણી ખાતે એ–૧ ની હાજરી સંપૂર્ણપણે સ્થાપિત થઈ હતી. તે સ્થાનિક વ્યક્તિ ન હોવાથી તેની હાજરી મહત્ત્વ ધરાવે છે.

ઈ) પ્રશ્નાસ્પદ દિવસે એ–૧ ની હાજરીનો ઉલ્લેખ ફરિયાદ પક્ષના કેટલાક સાક્ષીઓએ કર્યો હતો. એ સાચું છે કે આ પુરાવાના ઘટકો સિવાય એ–૧ વિરુદ્ધ કોઈ નોંધપાત્ર બાબત દર્શાવી શકાઈ નહોતી, પરંતુ સમગ્ર યોજનાના પ્રેરક તત્ત્વોમાંના એક તરીકે આ કાવતરામાં તેની સંડોવણી પૂરતી સ્પષ્ટ હતી.

એફ) બેઠકની કાર્યવાહીની નોંધોમાંથી પ્રકાશિત થતો અભિપ્રાય અને ઉદ્દેશ ત્યારબાદની બેઠકોમાં આગળ ધપાવવામાં આવ્યો હતો.

ગ) અન્ય આરોપીઓ પાસેથી તથા તેમના કહેવા પર કરવામાં આવેલી જપ્તીઓ દર્શાવે છે કે પ્રથમ બેઠકમાં જે આશય અને હેતુ અંગે ચર્ચા કરવામાં આવી હતી, તે જ આશય અને હેતુને આ આરોપીઓ દ્વારા હથિયારો અને ગોળા–

બારૂદની પ્રાપ્તી અને કબજાથી આગળ ધપાવવામાં આવી રહ્યો હતો.

હ) તેમની પાસેથી જપ્ત કરાયેલ સામગ્રીનો પ્રકાર પોતે જ સંભાવિત જોખમ દર્શાવે છે. આવી સંભાવિત રીતે જોખમકારક સામગ્રીના અધિગ્રહણ અને કબજાના કારણ અથવા હેતુ દર્શાવવા માટે અભિલેખ પર કશું જ રજૂ કરવામાં આવ્યું નહોતું.

આ હકીકતો માત્ર એટલું જ દર્શાવતી નથી કે ષડ્યંત્રના મૂળભૂત તત્ત્વો સુસ્થાપિત થયા હતા, પરંતુ એ–૧ની સંડોવણી પણ સાબિત કરે છે. આ અદાલત દ્વારા પ્રતિપાદિત કાયદા અનુસાર, ફક્ત આ આધાર પર કે તેની પાસેથી કોઈ શસ્ત્રો અને દારૂગોળો અથવા કોઈ ઉશ્કેરણીજનક સામગ્રી કે સાહિત્ય વાસ્તવમાં જપ્ત કરવામાં આવ્યું નહોતું, એ–૧ જવાબદારીમાંથી બચી શકતો નથી.

૩૫. આ તબક્કે, અમારે એ–૧ ની તરફેથી રજૂ કરવામાં આવેલી ત્રણ દલીલોનો વિચાર કરવો આવશ્યક છે.

અ) તા. ૧૦.૧૨.૨૦૦૩ની પ્રથમ બેઠકની કાર્યવાહીની નોંધ કન્નડ ભાષામાં લખવામાં આવી હતી, જેના અંતે એ–૧ સહિત તમામ સંબંધિત વ્યક્તિઓએ હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. તપાસ અધિકારીએ સ્વીકાર્યા મુજબ, એ–૧ને કન્નડ ભાષા આવડતી નહોતી. તેથી, એ–૧ ઉપર જવાબદારી નિશ્ચિત કરવા માટે ઉક્ત દસ્તાવેજની વિશ્વસનીયતા અંગે ગંભીર વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો.

ઉપર ચર્ચા કરવામાં આવ્યું છે તેમ, સંબંધિત દિવસે ચિંતામણિ ટાઉનમાં એ–૧ની હાજરી સુસ્થાપિત થઈ હતી. તે દિવસે સંબંધિત તમામ આરોપીઓ પી.ડબલ્યુ.–જના ઘરે એકત્ર થયા હતા તે હકીકત પણ સ્થાપિત થઈ હતી. બેઠકમાં થયેલી ચર્ચાનો સ્વર અને કેટલાક સાક્ષીઓએ તેને યોગ્ય ન ગણ્યો હતો તે હકીકતનો પણ સાક્ષીઓની સાક્ષીમાં ઉલ્લેખ થયો હતો. હસ્તલેખ નિષ્ણાતે હસ્તાક્ષર એ–૧ના હોવાનું નિર્ધારિત કર્યું હતું. આ પરિસ્થિતિમાં, કોઈ આધાર વિના માત્ર એટલી રજૂઆત કે આરોપીઓના હસ્તાક્ષર પાછળથી મેળવવામાં આવ્યા હતા, સ્વીકાર્ય ગણાવી શકાય નહીં. ફરિયાદ પક્ષે સૂચવેલ પરિસ્થિતિઓમાં જ તે હસ્તાક્ષરો નિશ્ચિતપણે કરવામાં આવ્યા હતા.

અતે, રજૂઆત નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

બ) આગામી રજૂઆત પ્રથમ બેઠક અને કેટલાક આરોપીઓ પાસેથી હથિયારો અને વિસ્ફોટકોની જપ્તી વચ્ચેના અંતરને લગતી હતી. આ બાબત ઉજાગર કરવામાં આવી કે આ બન્ને પરિસ્થિતિઓ વચ્ચે અંદાજે ત્રણ વર્ષનું અંતર હતું અને ભારપૂર્વક રજૂ કરવામાં આવ્યું કે આ વચ્ચેના ગાળામાં, આંક– ૧ કોઈપણ આરોપીના સંપર્કમાં હતો અથવા હથિયારો અને વિસ્ફોટકોની મેળવણીમાં તેની કોઈ ભૂમિકા હતી, એવો કોઈ દસ્તાવેજી નોંધપાત્ર સામગ્રી અભિલેખ પર નહોતો, જે હથિયારો અને વિસ્ફોટકો અંતે સંબંધિત આરોપીઓ દ્વારા કરાયેલા ખુલાસાઓના અનુસંધાને જપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા.

ષડ્યંત્ર, જેના મૂળભૂત લક્ષણોનું માળખાકીય નિર્માણ ૨૦૦૩ ની પ્રથમ બેઠકમાં કરવામાં આવ્યું હતું, તે સતત ચાલુ રહેલું હતું; જે અનુગામી બેઠકોની કાર્યવાહી નોંધ અને આશયને શસ્ત્રો તથા વિસ્ફોટકોની ખરીદીમાં અમલમાં મૂકવામાં આવેલ હોવાથી સ્પષ્ટ થાય છે. એવું ન તો કહી શકાય કે અનુગામી ઘટનાઓ અને પરિસ્થિતિઓમાં જે દોર ચાલુ રહ્યો હતો તે તૂટી ગયો હતો, અને ન તો એવું કહી શકાય કે પ્રથમ બેઠક અને અનુગામી તબક્કાઓ વચ્ચેની કડી કોઈ પણ રીતે તૂટી ગઈ હતી.

આથી, રજૂઆત નામંજૂર કરવાને પાત્ર છે.

સી) વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ફરિયાદ પક્ષનો આ મામલો કે એ-૧ એ પ્રથમ બેઠકની કાર્યવાહી પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા, તે સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ તેની પૂછપરછ દરમિયાન ઉક્ત આરોપીને પૂછવામાં આવ્યો નહોતો.

અભિલેખ દર્શાવે છે કે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી-૬૭, હસ્તલેખ નિષ્ણાતના આંક પી-૨૩૯ પરના અહેવાલ (સુવિધા સંકલનના પાનું ૧૯૪) અંગે તથા ચિંતામણી ખાતેની બેઠક અંગે અને એ-૧ ચિંતામણી ગયો હતો તે અંગે (સુવિધા સંકલનના પાનું ૧૯૭) પ્રશ્નો સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીની તપાસ દરમિયાન તેને પૂછવામાં આવ્યા હતા. આ પ્રશ્નોએ નિશ્ચિતપણે એ-૧નું તેના વિરુદ્ધ રહેલી પરિસ્થિતિઓ તરફ ધ્યાન દોર્યું હતું. હસ્તલેખ નિષ્ણાતના

અભિપ્રાય અંગેનું સારભૂત પુરાવું, જેમાં પ્રથમ બેઠકની નોંધપોથીની નીચે એ–૧ની સહી હોવાનું મળ્યું હતું, તેમજ ચિંતામણીની બેઠક અંગેની પરિસ્થિતિઓ અને એ–૧ ચિંતામણી ગયો હતો તે વાત, આ રીતે આરોપીને પુછવામાં આવી હતી. તેથી, હાલની રજૂઆત સ્વીકારપાત્રતા પાત્ર નથી.

૩૬. નોંધાયેલ પુરાવા પરથી સ્થાપિત થયેલા તથ્યોના પ્રકાશમાં હવે વિચારવાનો આગલો પ્રશ્ન આરોપીએ કયા સ્વરૂપનો ગુનો કર્યો છે તે અંગે છે.

પટણા વડી અદાલતની દ્વિ–ન્યાયાધીશોવાળી ખંડપીઠ દ્વારા મીર હસન ખાન વિ. રાજ્ય[17] મામલામાં અપાયેલા નિર્ણય પર આધાર રાખીને, જેને આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોવાળી ખંડપીઠે નવજોત સંધુ**૧૧** માં નોંધ્યો હતો, આરોપીની તરફથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે રેકોર્ડ પરની સામગ્રી "યુદ્ધ ચલાવવું" શું ગણાય તેની આવશ્યકતા પૂર્ણ કરતી નથી અને પરિણામે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧–એ હેઠળ કોઈ દોષારોપણ થઈ શકતું નથી.

નવજોત સંધુ **૧૧** ના નિર્ણયમાંથી સંબંધિત અંશ આ પ્રમાણે છે:–

---

17 *એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ પટણા ૬૦ = ૧૯૫૧ સી.આર.એલ.જે. ૪૬૨.

* એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ પટણા ૬૦ = ૧૯૫૧ ક્રિ.એલ્.જે. ૪૬૨ માં આવેલો નિર્ણય મીર હસન ખાન વિ. સ્ટેટ તરીકે અહેવાલિત થયેલો છે. એ જ નિર્ણય ૧૯૫૧ ક્રિ.એલ્.જે. ૪૬૨ માં રમાનંદ વિ. સ્ટેટ તરીકે અહેવાલિત થયેલો છે. અનુવર્તી કેટલાક ચુકાદાઓમાં તેનો ઉલ્લેખ ક્યારેક મીર હસન ખાન વિ. સ્ટેટ તરીકે અથવા રમાનંદ વિ. સ્ટેટ તરીકે કરવામાં આવેલો છે.

૨૬૯. મીર હસન ખાન વિ. રાજ્ય મામલામાં પટણા વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠનો નિર્ણય કયા કૃત્યો યુદ્ધ ચલાવવાનું રચતા નથી તે બાબતે દૃષ્ટાંતરૂપ છે. તે એવો કેસ હતો જેમાં તેમના એક સાથીદારે આપવામાં આવેલી સજાથી ઉદ્ભવેલા રોષને કારણે પોલીસ દળના કેટલાક વિભાગોમાં બળવો થયો હતો. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ હેઠળની દોષસિદ્ધિ મુખ્યત્વે

આ હકીકતના આધારે કે આરોપીઓ તેઓમાંના હતા જેઓએ શસ્ત્રાગારનો કબજો લીધો હતો અને સૈનિક દળો સામે કરવામાં આવેલા પ્રતિકારમાં પણ ભાગ લીધો હતો. દોષિત ઠરાવવાનો નિર્ણય રદ કરવામાં આવ્યો અને શીયરર, ન્યાયાધીશે નીચે મુજબની સંબંધિત નોંધો કરી હતી: (એ.આઈ.આર. પૃષ્ઠ ૬૩)

‘યુદ્ધ ચલાવવું’ એવો અભિવ્યક્તિનો અર્થ ‘યુદ્ધમાં જે રીતે સામાન્ય રીતે યુદ્ધ ચલાવવામાં આવે છે તે રીતે યુદ્ધ ચલાવવું’ એવો થાય છે અને, મારા મત મુજબ, માત્ર એવો જ થઈ શકે. અન્ય શબ્દોમાં, આવા આરોપ હેઠળ દોષિત ઠેરવવાના નિર્ણયને આધાર આપવા માટે માત્ર એટલું દર્શાવવું પૂરતું નથી કે આરોપ મૂકાયેલા વ્યક્તિઓએ કોઈ શસ્ત્રાગારનો કબજો મેળવવાની યોજના ઘડી હતી અને તેને સમર્પણ કરવા કહેવામાં આવતાં, તેમથી પ્રાપ્ત થયેલી રાઇફલો અને દારૂગોળાનો ઉપયોગ રાજાના સૈનિકો સામે કર્યો હતો. તે ઉપરાંત એ પણ દર્શાવવું આવશ્યક છે કે શસ્ત્રાગારનો કબજો કરવો એ પૂર્વનિયોજિત કાર્યવાહીનો અભિન્ન ભાગ હતો અને રાજાના સૈનિકોનો પ્રતિકાર કરતી વખતે તેમનો આશય

આ સૈનિકોને પરાસ્ત કરીને હાર અપાવવાનો હતો અને ત્યારબાદ આગળ વધીને તેઓને જે કોઈ વધુ વિરોધનો સામનો કરવો પડે તેને દમન કરવાનો હતો, ત્યાં સુધી કે અથવા તો આ ચળવળના નેતાઓ સરકારના તંત્ર પર કબજો મેળવવામાં સફળ થાય અથવા તો જે લોકો તેના કબજામાં હતા તેઓ તેમના નેતાઓની માંગણીઓને વશ થઈ જાય.

૨૭૦. સર જેમ્સ સ્ટીફન્સ દ્વારા રચિત ફોજદારી કાનૂનના ડાયજેસ્ટમાંથી આધાર લેવામાં આવ્યો હતો. ડાયજેસ્ટમાં, "યુદ્ધ ચલાવવું" આ અભિવ્યક્તિને આપવામાં આવેલા અર્થોમાંનો એક એવો છે: "યુદ્ધમાં સામાન્ય રીતે જે રીતે આક્રમણ થાય છે તે રીતે (સિક દ્વારા) સ્વયં રાજા પર અથવા તેમની આજ્ઞા હેઠળ તે હિસાબે ફરજ બજાવતી તેમની સૈન્ય દળો પર આક્રમણ કરવું." એવું નિષ્કર્ષ કરવામાં આવ્યું કે "મારા મત મુજબ, એવું કહેવું સંપૂર્ણપણે અશક્ય છે કે આ અપીલકર્તાઓમાંથી કોઈએ પણ, અથવા કેટલાંકએ પણ, દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ માં આ અભિવ્યક્તિ જે અર્થમાં વપરાઈ છે તે અર્થમાં યુદ્ધ ચલાવ્યું હતું." "અપીલકર્તાઓ અથવા તેમાથી કેટલાક ગયા ખાતે આવેલા શસ્ત્રાગારના અનેક દિવસો સુધી કબજામાં હતા અને એ સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ છે કે તેમનો તેનો ઉપયોગ આગળની કાર્યવાહી માટેના આધારસ્થાન તરીકે કરવાનો ક્યારેય ઈરાદો ન હતો."

૨૭૧. ત્યારબાદનો પ્રશ્ન એ છે કે, કાવતરાના અનુસંધાને મૃત આતંકવાદીઓ દ્વારા આચરવામાં આવેલા દુઃસાહસિક અને ભયાનક કૃત્યો,

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય યુદ્ધ છેડવા અથવા યુદ્ધ છેડવાનો પ્રયાસ કરવા સમાન થાય છે કે નહીં અને શું કાવતરાખોરો કલમ ૧૨૧ અથવા ૧૨૧–એ અથવા બન્ને હેઠળ દંડનીય ઠરે છે.

૨૭૨. કલમો ૧૨૧ અને ૧૨૧–એ "રાજ્ય વિરુદ્ધના ગુનાઓ" નામના અધ્યાયમાં આવે છે. આવા ગુનાઓ, જેઓ સરકારની સત્તાને ઉથલાવી દેવા અથવા બંધારણીય યાંત્રિકતાને અશક્ત બનાવવાના હેતુસર કરવામાં આવતા હોય છે, તેમના કારણે જાહેર શાંતિ ભંગ પામે છે અને સરકારના સામાન્ય કારભારના માર્ગો અવરોધિત થાય છે. "યુદ્ધ" શબ્દપ્રયોગ, જેના અગાઉ "છેડે છે" એવું ક્રિયાપદ આવેલું છે, તે અર્થની અનેક છાયાઓ સ્વીકારે છે અને ચોક્કસતા સાથે તેની વ્યાખ્યા કરવી મુશ્કેલ બને છે, જોકે ૧૮૪૭ માં દંડ સંહિતાના મસૂદાનું પરીક્ષણ કરનાર ભારતીય કાયદા આયોગીઓને તે નિર્વિવાદ શબ્દપ્રયોગ લાગતો હતો. કાયદા આયોગીઓએ નોંધ્યું હતું:

અમે 'સરકાર સામે યુદ્ધ ચલાવે છે' આ શબ્દપ્રયોગનો સ્વાભાવિક અર્થ એવો સમજીએ છીએ કે કોઈ વ્યક્તિ સરકારનો એ જ રીતથી અને એ જ સાધનો દ્વારા અવમાનપૂર્વક સામનો કરવા માટે પોતાની જાતને ગોઠવે, જેમ કોઈ વિદેશી શત્રુ કરે; અને અમને એવું જણાય છે, તેમજ અમારો અનુમાન છે કે સંહિતાના રચયિતાઓને પણ એવું જ લાગ્યું હશે કે એટલો નિર્વિવાદ અર્થ ધરાવતા આ શબ્દપ્રયોગની કોઈ વ્યાખ્યા આપવી અનાવશ્યક બની રહે.

૨૭૩. "સરકાર–એ–હિંદ" શબ્દપ્રયોગના સ્થાને "ક્વીન" શબ્દપ્રયોગને કાયદાઓના અનુકૂલન આદેશ, ૧૯૫૦ દ્વારા પ્રતિસ્થાપિત કરવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૧૨૧ હવે આ પ્રમાણે વાંચાય છે—

૧૨૧. જે કોઈ ભારત સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ કરે છે, અથવા આવું યુદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે, અથવા આવું યુદ્ધ કરવામાં પ્રેરણા આપે છે, તેને મૃત્યુદંડ, અથવા આજીવન કેદની સજા કરવામાં આવશે, અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર ગણાશે.

૨૭૪. કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ કરવા માટેની સાઠગાંઠ કલમ ૧૨૧–એ હેઠળ દંડને આકર્ષે છે અને મહત્તમ સજા આજીવન કેદ હોઈ શકે છે. કલમ ૧૨૧–એ નો બીજો અંગ એ છે કે ગુનાહિત બળ દ્વારા અથવા ગુનાહિત બળના પ્રદર્શન દ્વારા કેન્દ્ર સરકાર અથવા કોઈપણ રાજ્ય સરકારને ભયભીત કરવાની સાઠગાંઠ. કલમ ૧૨૧–એ સાથેની સ્પષ્ટીકરણમાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે કે ઉક્ત ગુનો રચવા માટે, સાઠગાંઠના અનુસંધાનમાં કોઈ કૃત્ય અથવા ગેરકાયદેસર ચૂક થવી આવશ્યક નથી.

૨૭૫. યુદ્ધ, આતંકવાદ અને સ્થાપિત સરકારને ભયભીત કરીને દબાવી દેવા માટે કરવામાં આવતા હિંસક કૃત્યોમાં ઘણી બાબતો સામ્યરૂપ છે. તેમને અલગ પાડવું બહુ સહેલું નથી, પરંતુ એક બાબત નિશ્ચિત છે કે કલમ ૧૨૧ માં અંતર્નિહિત યુદ્ધની સંકલ્પનાને આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂની અર્થમાં, જેમાં બે અથવા

વધુ શત્રુ દેશો દ્વારા અને તેમના વચ્ચે સૈનિક કાર્યવાહી સાથે દેશો વચ્ચેનું યુદ્ધ આવરે છે, તે રીતે સમજવાની નથી. કલમ ૧૨૧ નો હેતુ યુદ્ધરત રાષ્ટ્રના યુદ્ધબંદીઓને દંડિત કરવાનો નથી. આ જોગવાઈના વિધાન ઈતિહાસ અને સ્વાતંત્ર્યપૂર્વ કાળ દરમ્યાન વિવિધ વડી અદાલતો દ્વારા આ અભિવ્યક્તિ અંગે અપાયેલી સમજણ સિવાય, કલમ ૧૨૧ ની દૃષ્ટાંત જ એ સ્પષ્ટ કરે છે કે કલમ ૧૨૧ દ્વારા અભિપ્રેત "યુદ્ધ" બે રાષ્ટ્રો વચ્ચેનું પરંપરાગત યુદ્ધ નથી. ભારત સરકાર વિરુદ્ધ બળવો સંગઠિત કરવો અથવા તેમાં જોડાવું પણ યુદ્ધનું એક સ્વરૂપ છે. શબ્દકોશોમાં વ્યાખ્યાયિત અને સામાન્ય રીતે સમજાતો "બળવો" એવો અર્થ સૂચવે છે કે સત્તામાં રહેલી સરકાર અથવા નાગરિક સત્તાધિકારીઓ વિરુદ્ધ સમૂહ દ્વારા કરવામાં આવેલ હિંસક ઉત્થાન. "બગાવત, ક્રાંતિ અને ગૃહયુદ્ધ" નાગરિક અશાંતિના વિકાસના ક્રમશઃ આગળ વધતા તબક્કાઓ છે, જેના સૌથી પ્રાથમિક સ્વરૂપને "બળવો" કહેવામાં આવે છે — વિદે પેન અમેરિકન વર્લ્ડ એર ઇન્ક. વિ. એટના કેસ એન્ડ સર કું.[18] (એફ.આર. ૨ ડી એટ પૃ. ૧૦૧૭). બળવાખોરીનું કૃત્ય યુદ્ધરત સ્થિતિથી ભિન્ન છે. આ સ્પષ્ટ કરવું જરૂરી છે કે બળવો "યુદ્ધ" શબ્દપ્રયોગનું માત્ર દૃષ્ટાંતરૂપ ઉદાહરણ છે અને ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત જૂના અંગ્રેજી અધિકરણોમાંથી જણાય છે કે જો પરિસ્થિતિઓ બળવા જેવી સમાનતા ધરાવતી હોય અને તે શાસક અથવા સરકારની સત્તાને કમજોર કરવાની વૃત્તિ ધરાવતી હોય, તો તે પણ આ અભિવ્યક્તિની વ્યાપ્તિમાં આવશે.

---

18 ૫૦૫ એફ.આર. ૨ડી ૯૮૯ (૨મો સર્કિટ, ૧૯૭૪)

૨૭૬. સર જે.એફ. સ્ટીફને યોગ્ય રીતે જણાવ્યું છે:

ગેરકાયદેસર સભાઓ, હુલ્લડો, બળવો, વિદ્રોહો, યુદ્ધ છેડવું એવાં ગુનાઓ છે કે જે પરસ્પર એકબીજામાં પ્રવેશી જાય છે અને જેને સંપૂર્ણપણે નિશ્ચિત સીમારેખાઓ વડે અલગ પાડવા સક્ષમ નથી. આ બધામાં એક લક્ષણ સામાન્ય છે, એટલે કે, ઉલ્લેખિત દરેક કિસ્સામાં સંસ્કારી સમાજની સામાન્ય શાંતિ અથવા તો વાસ્તવિક બળપ્રયોગથી અથવા ઓછામાં ઓછું તેના પ્રદર્શન અને ધમકીથી ભંગ થાય છે.

૨૭૭. આ યાદીમાં હવે અત્યંત પ્રગટ સ્વરૂપે જોવા મળતા "આતંકવાદી કૃત્યો" નો પણ સમાવેશ કરવો આવશ્યક છે. યદ્યપિ દરેક આતંકવાદી કૃત્ય યુદ્ધ છેડવા બરાબર ગણાતું નથી, તેમ છતાં કેટલાક આતંકવાદી કૃત્યો યુદ્ધ છેડવાના ગુનાનું પણ રચન કરે છે અને આ બન્ને વચ્ચે કોઈ દ્વિભાજન નથી. આતંકવાદી કૃત્યો યુદ્ધના કૃત્યોના સ્વરૂપમાં પણ પ્રગટ થઈ શકે છે. રાજ્ય તરફથી હાજર વરિષ્ઠ વકીલના મતે, રાજ્ય/સરકારની સાર્વભૌમ સત્તા પર પ્રહાર કરવાની મન્સાથી પ્રેરિત આતંકવાદી કૃત્યો, તેમાં સંકળાયેલા વ્યક્તિઓની સંખ્યા કે પ્રયોગમાં લેવાયેલા બળને અવગણીને, યુદ્ધ છેડવા બરાબર છે.

૨૭૮. એવું જોવા મળે છે કે પોટાની કલમ ૩(૧) નો પ્રથમ ભાગ—

"ભારતની એકતા, અખંડિતતા, સુરક્ષા અથવા સર્વભૌમત્વને ધમકી આપવાના ઈરાદાથી અથવા લોકોમાં અથવા તેના કોઈ વર્ગમાં આતંક ફેલાવવાના

હેતુથી

વ્યક્તિઓ બોમ્બ, ડાયનામાઇટ અથવા અન્ય વિસ્ફોટક પદાર્થો અથવા જ્વલનશીલ પદાર્થો અથવા આગ્નેય હથિયારો અથવા અન્ય પ્રાણઘાતક હથિયારો અથવા ઝેર અથવા હાનિકારક વાયુઓ અથવા અન્ય રસાયણોનો ઉપયોગ કરીને અથવા જોખમી સ્વરૂપ ધરાવતા અન્ય કોઈપણ પદાર્થો દ્વારા (જૈવિક હોય કે અન્યથા) અથવા અન્ય કોઈપણ રીતે, જે હોય તે રીતે, કોઈ કાર્ય અથવા કૃત્ય કરે છે"

અને યુદ્ધ ચલાવવાના કૃત્યોમાં પરસ્પર આવરી લેતા લક્ષણો હોય છે. તેમ છતાં, યુદ્ધસ્થિતિ ઊભી થાય છે કે નહીં તે વિચારવા માટે આતંકવાદી કૃત્યોના સંદર્ભમાં દુર્ભાવના અથવા આશયની માત્રા તેમજ કરવામાં આવેલા અથવા કરવાનો પ્રયાસ કરાયેલા કૃત્યોનું વ્યાપક પ્રમાણ કંઈક પ્રાસંગિકતા ધારણ કરે છે. તેમ છતાં, ભેદ દર્શાવતી રેખા કોઈ રીતે સ્પષ્ટ, તો દૂરની વાત, પારદર્શક પણ નથી. ઘણી વખત તે માત્ર માત્રામાંનો ફરક હોય છે. જો આતંકવાદી કૃત્યોની સરખામણી ફોજદારી બળના ઉપાયોથી સરકારને ભયભીત કરવાની દિશામાં કરાયેલા કૃત્યો સાથે કરવામાં આવે, તો આ ભેદ વધુ સૂક્ષ્મ બની જાય છે. આ પાછળના ગુનાને અંજામ આપવા માટેનું ષડયંત્ર કલમ ૧૨૧-અ હેઠળ આવરી લેવામાં આવે છે.

૨૭૯. એ નોંધવાનું જરૂરી છે કે આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂનના ક્ષેત્રમાં પણ યુદ્ધની કોઈ પ્રમાણભૂત વ્યાખ્યા નથી. પ્રો. એલ. ઓપેનહાઇમએ આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂન વિષયક પોતાના સુપ્રસિદ્ધ ગ્રંથમાં સંક્ષિપ્તતા અને શબ્દચયનની વિશિષ્ટતા ધરાવતી એક વ્યાખ્યા આપી છે. વિદ્વાન લેખકે જણાવ્યું હતું: "યુદ્ધ એ બે અથવા તેથી વધુ રાજ્યો વચ્ચે તેમની સશસ્ત્ર દળો દ્વારા, એકબીજાને પરાસ્ત કરવા અને વિજેતાને ગમે તેવી શાંતિની શરતો લાદવાના હેતુસર થતો સંઘર્ષ છે." આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂનના ક્ષેત્રના નિષ્ણાત યોરામ ડિનસ્ટેઇને ઉક્ત વ્યાખ્યાનું નીચેના શબ્દોમાં વિશ્લેષણ કર્યું:

ઓપેનહાઇમના મત મુજબ યુદ્ધના ચાર મુખ્ય ઘટક તત્ત્વો છે: (૧) ઓછામાં ઓછા બે રાજ્યો વચ્ચે વિવાદ હોવો આવશ્યક છે, (૨) તે રાજ્યોની સશસ્ત્ર દળોનો ઉપયોગ જરૂરી છે, (૩) હેતુ શત્રુ પર પ્રભુત્વ સ્થાપિત કરવાનો હોવો જોઈએ (તેમજ વિજેતાની શરતો મુજબ શાંતિ લાદવાનો); અને, વિશેષ કરીને 'એકબીજા' શબ્દોમાંથી, એવો અર્થ અભિપ્રેત થઈ શકે છે કે (૪) બંને પક્ષોના હેતુઓ સમમિતીય હોવા અપેક્ષિત છે, જોકે તે સંપૂર્ણપણે પરસ્પર વિરોધી હોય છે.

વિદ્વાન લેખકે ટિપ્પણી કરી હતી કે ઓપનહાઇમ દ્વારા પોતાના વ્યાખ્યામાંથી નાગરિક યુદ્ધોને બહાર રાખવામાં આવ્યા હતા તે સંપૂર્ણપણે યોગ્ય હતું. શ્રી ડિનસ્ટેઇને "યુદ્ધ" ની વ્યાખ્યા નીચેના શબ્દોમાં કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો:

યુદ્ધ એટલે બે અથવા તેથી વધુ રાજ્યો વચ્ચેનું શત્રુતાપૂર્ણ પરસ્પર સંઘર્ષ, ભલે તે તકનીકી અર્થમાં હોય કે વાસ્તવિક અર્થમાં. તકનીકી અર્થમાં યુદ્ધ એ યુદ્ધની ઔપચારિક જાહેરાતથી સર્જાતી ઔપચારિક સ્થિતિ છે. વાસ્તવિક અર્થમાં યુદ્ધ શસ્ત્રબળના વાસ્તવિક ઉપયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે, અને એવો ઉપયોગ સંઘર્ષના ઓછામાં ઓછા એક પક્ષ દ્વારા સર્વગ્રાહી હોવો આવશ્યક છે.

૨૮૦. આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂનમાં, અમારી પાસે જાહેર ન કરાયેલ યુદ્ધ, મર્યાદિત યુદ્ધ, યુદ્ધસમાન પરિસ્થિતિ — એવી સંબંધિત સંકલ્પનાઓ છે, જેના સૂક્ષ્મ ભેદોને ઉકેલવાની આવશ્યકતા નથી.

૨૮૧. એ બાબતમાં કોઈ શંકા નથી કે યુદ્ધ ચલાવવાના અપરાધને દંડ સંહિતામાં સામેલ કરવામાં આવ્યો હતો જેથી તે રાજદ્રોહ સંબંધિત અંગ્રેજી કાયદાઓમાં રહેલી યુદ્ધ ઊભું કરવાની સંકલ્પના સાથે સુસંગત રહે, જેમાંથી પ્રથમ કાયદો ઈસવીસન ૧૩૫૧નો છે. એવું લગભગ સ્વાતંત્ર્યપૂર્વ સમયગાળાની ભારતની તમામ વડી અદાલતોના નિર્ણયોમાં, આંગ હ્વા વિ. એમ્પરર[19] થી શરૂ કરીને, કહેવામાં આવ્યું છે. નઝીર ખાન કેસ૧૦ માં આ અદાલતે પરિછેદ ૩૫ માં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં એવું જણાવ્યું હતું અને પ્રાચીન અંગ્રેજી કેસોના અવતરણોમાંથી વિશદ રીતે ઉદ્ધરણો આપ્યાં હતાં. સર માઈકલ ફોસ્ટરના રાજદ્રોહ વિષયક પ્રવચનો અને તેમાં ઉલ્લેખિત વડી અદાલતોના નિર્ણયોના અવતરણો રતનલાલના લૉ ઑફ ક્રાઇમ્સમાં પણ જોવા મળે છે. તેથી, કલમ ૧૨૧ માં

19 એ.આઈ.આર. ૧૯૩૧ રેંગ ૨૩૫: આઈ.એલ.આર. ૯ રેંગ ૪૦૪ (એસબી)

આવેલ "યુદ્ધ ચલાવે છે" આ અભિવ્યક્તિને, ઇંગ્લેન્ડમાં ટ્રીઝન સ્ટેચ્યુટમાં આવેલ સમકક્ષ અભિવ્યક્તિનો વિચાર કરતી વખતે જે અર્થમાં સમજવામાં આવતી હતી, એ જ વ્યાપક અર્થમાં આપણે પણ સમજવી જોઈએ. જોકે, આ અભિવ્યક્તિને આપણે સ્વતંત્ર ભારતના લોકોની દૃષ્ટિએ જોવી પડશે અને પ્રાચીન નિર્ણયોમાં અતિ વ્યાપક રીતે કરાયેલ અવલોકનોના વ્યાપને પણ એવો સંયમિત અને મર્યાદિત કરવો પડશે કે જે આપણા લોકશાહીના કાર્યપ્રવાહ સાથે સંકળાયેલી લોકતાંત્રિક ભાવના અને આધુનિક પરિસ્થિતિઓને અનુરૂપ હોય. મેન્સફિલ્ડ, એલ.સી.જે. દ્વારા રચાયેલ અને વિવિધ અંગ્રેજી તથા ભારતીય નિર્ણયોમાં પુનરોચ્ચાર થયેલ "સામાન્ય જાહેર સ્વભાવના હેતુને પ્રાપ્ત કરવા" આ વારંવાર દોહરાતી ઉક્તિને વર્તમાન સંદર્ભમાં અયોગ્ય રીતે અતિશય વિસ્તૃત કરવી જોઈએ નહીં.

૨૮૨. ઉપર ઉલ્લેખિત કેસો અને ટિપ્પણીઓમાં મળતા વિવિધ અવતરણોના વિશ્લેષણ પર, અમને કયા મુખ્ય મુદ્દાઓ સમક્ષ આવે છે? સૌથી મહત્વપૂર્ણ બાબત સરકાર સામે અવગણના કે બળવો ઊભો કરવાની પાછળનો આશય અથવા હેતુ છે. ફોસ્ટરે, જણાવ્યું છે તેમ

"સાચી કસોટી એ છે કે પક્ષકારો કયા આશયથી એકત્ર થયા હતા?" અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, સરકારી તંત્ર સામે દિશિત યુદ્ધસદશ પ્રવૃત્તિઓનો હેતુ અને ઉદ્દેશ એક મહત્વપૂર્ણ કસોટી છે. જો હેતુ અને ઉદ્દેશ શાસક અથવા સરકારની સર્વભૌમ સત્તા પર આઘાત પહોંચાડવાનો હોય અને તે ખાનગી તથા વિશિષ્ટ

હેતુથી ભિન્ન એવો જાહેર તથા સામાન્ય હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે હોય, તો તે યુદ્ધ કરવાના એક મહત્વપૂર્ણ સંકેતરૂપ છે. નિશ્ચિતપણે, એવો હેતુ બળ અને હથિયારોના ઉપયોગથી તથા જાહેર શાંતિ જાળવવા માટે તહેનાત સરકારી સૈનિકો અથવા શસ્ત્રસજ્જ કર્મચારીઓના અવમાનના–સભર પ્રતિકાર દ્વારા સિદ્ધ કરવાનો આશય ધરાવતો હોવો જોઈએ. સરકાર સામે આક્રમક કૃત્ય માટેની તૈયારી કરવાની કાર્યપદ્ધતિ ભલે નિયમિત યુદ્ધમાં થતી તૈયારીને ઘણી સમાન હોય, છતાં ઘણી વખત એવું કહેવામાં આવે છે કે દળની સંખ્યા, તેઓ કેવી રીતે ગોઠવાયેલા છે, શસ્ત્રસજ્જ છે કે સજ્જ છે, તે અગત્યનું નથી. પોતાના સુરક્ષાનો વિચાર કર્યા વગર શક્તિશાળી વિસ્ફોટકો અને પ્રક્ષેપાસ્ત્રો લઈને ફરતા મર્યાદિત સંખ્યાના લોકો પણ સામાન્ય હથિયારો અથવા આગ્નેયાસ્ત્રોથી સજ્જ મોટા સમૂહ કરતાં વધુ વિનાશક નુકસાન પહોંચાડી શકે છે. ત્યારબાદ, બીજી સ્થાપિત વિધિસ્થિતિ એ છે કે યુદ્ધ સાથે સામાન્ય રીતે સંકળાતી ઢોલધામ અને દેખાવ, જેમ કે અપરાધીઓએ પોતાને યુદ્ધરેખામાં ગોઠવવા અને યુદ્ધસદશ રીતે સજ્જ થવા, તે આવશ્યક નથી. સરકાર દ્વારા તહેનાત શસ્ત્રસજ્જ અથવા અન્ય કર્મચારીઓને પરાસ્ત કરવા અને એવી પ્રભુત્વસભર સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવા માટેની ગુપ્ત કાર્યવાહી, જેના દ્વારા સરકાર પર શરતો લાદી શકાય, તે પણ યુદ્ધ કરવાનું કૃત્ય ગણાઈ શકે.

૨૮૩. યુદ્ધ ચલાવવાના સ્વીકાર્ય માપદંડો આ હોવા છતાં, જૂના અંગ્રેજી અને ભારતીય અધિકરણોના નિર્ણયોથી આપણે એટલી હદ સુધી પોતાને અલગ રાખવા જોઈએ કે જેમાં સામાન્ય જાહેર સ્વરૂપના હેતુની સિદ્ધિ અથવા રાજકીય

હેતુની પ્રાપ્તિનો અત્યંત સામાન્ય કસોટીરૂપ માપદંડ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. આ કસોટીને શાબ્દિક અર્થમાં સ્વીકારવા અને વર્તમાન સમયસંદર્ભથી અસંગત રીતે તેનો અર્થઘટન કરવા બાબતે આપણે અગાઉથી જ અનામત વ્યક્ત કરી છે. અદાલતે એવો અભિગમ અપનાવતા સાવચેત રહેવું જોઈએ જેનો પરિણામ એ થાય કે કલમ ૧૨૧ની વ્યાપ્તિમાં જાહેર સંપત્તિના વિનાશ વગેરેમાં परिणमતાં તમામ ગેરકાયદેસર અને હિંસક કૃત્યો તેમજ નિશ્ચિત રાજકીય હેતુઓ હાંસલ કરવા માટે સશસ્ત્ર કર્મચારીઓ સામે કરવામાં આવેલા તમામ હિંસક પ્રતિકારના કૃત્યોનો સમાવેશ થઈ જાય. જેમ જ એવું જણાય કે હાંસલ કરવાનું ઇચ્છાયેલું હેતુ સામાન્ય જાહેર સ્વરૂપનું છે અથવા તેમાં રાજકીય છાંટ છે, તેમ જ સશસ્ત્ર દળો અને જાહેર અધિકારીઓને નિશાન બનાવી કરવામાં આવેલા આક્રમક હિંસક કૃત્યોને યુદ્ધ ચલાવવાના કૃત્યો તરીકે ગણવા જોઈએ નહીં. “યુદ્ધ ચલાવવું” આ અભિવ્યક્તિને એટલી દૂર સુધી વિસ્તૃત કરવી નહીં કે જાહેર વ્યવસ્થા અને શાંતિ ભંગ કરવાના તમામ કૃત્યોને, તેમના પ્રભાવ અને પરિણામોની પરવા કર્યા વિના, સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ ચલાવવાના કૃત્યો તરીકે ગણવામાં આવે. “યુદ્ધ ચલાવવું” આ અભિવ્યક્તિનું અર્થઘટન કરતી વખતે, ઘણાં દૂરના ભૂતકાળમાં તેને કેવી રીતે જોવામાં આવતું હતું તેની પરવા કર્યા વિના, સંતુલિત અને યથાર્થવાદી અભિગમ અપનાવવો જરૂરી છે. અપ્રિય કાયદાના રદ માટે અથવા ભારરૂપ કર રોકવા માટે કરવામાં આવેલા આંદોલન દરમ્યાન હિંસા અને જાહેર અધિકારીઓ તથા સશસ્ત્ર દળો પરના હુમલાઓ સાથે સંકળાયેલ સુસંગઠિત ચળવળને રાજદ્રોહના સ્વરૂપમાં યુદ્ધ ઊભું કરવાના કૃત્યો

તરીકે જોવામાં આવતી હતી. એવો અર્થઘટન આધુનિક દૃષ્ટિકોણો અને ધોરણો સાથે સુસંગત છે કે નહીં તે બાબતે અમને શંકા છે. બીજી એક બાબત, જેમાં સ્પષ્ટીકરણ આવશ્યક છે, તે જૂના નિર્ણયોમાં કરાયેલ આ અવલોકન અંગે છે કે "સંકળાયેલા લોકોની સંખ્યા, કે ઉપયોગમાં લેવાયેલ બળ, કે તેઓ જે પ્રકારના હથિયારોથી સજ્જ હોય" તે યુદ્ધ ઊભું કરવાના/યુદ્ધ ચલાવવાના ગુનાને સાબિત કરવા માટે વાસ્તવમાં મહત્વપૂર્ણ નથી. આ વાત લોર્ડ પ્રેસિડન્ટ હોપે આર. વિ. હાર્ડી[20] માં ૧૮૨૦માં કહી હતી અને એ જ નિવેદનને અન્ય અનેક અંગ્રેજી કેસોમાં તેમજ મગનલાલ રાધાકિશન વિ. એમ્પરર[21] (એ.આઈ.આર. પૃષ્ઠ ૧૮૫ પર) માં પણ પ્રતિધ્વનિ મળી આવે છે. પરંતુ, અમારા મત મુજબ, આ પરિબળો અસંગત નથી. સ્થાપિત સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ ચલાવવાનો ઈરાદો અને યોજનાનો અસ્તિત્વ છે કે ગુનો તેનાથી ઓછા સ્તરનો છે, તે અંગે અદાલતને કલ્પના બનાવવામાં તેઓ નિશ્ચિતપણે મદદરૂપ થશે. ઉદાહરણ તરીકે, કોઈ વ્યક્તિઓના સમૂહ પાસે રહેલી હથિયારો અને વિસ્ફોટકોની આગશક્તિ અથવા વિનાશક ક્ષમતા — જેમ વર્તમાન કેસમાં — મોટી પણ હોઈ શકે અને નાની પણ હોઈ શકે; અને તેના અનુસંધાને થતી હિંસાનું પ્રમાણ પણ ક્યારેક અપનાવવામાં આવેલી કાર્યવાહીનું સ્વરૂપ અને વ્યાપ દર્શાવતા ઉપયોગી સૂચકો બની શકે છે. આ પરિબળો, અન્ય પરિબળો સાથે મળીને, યુદ્ધ ચલાવવાનો અનુમાન ઊભું કરી શકે છે.

૨૮૪. જે એકમાત્ર સર્વાધિક મહત્વનો પરિબળ અમને એ રીતે વિચારવા

20 (૧૮૨૦) ૧ સ્ટેટ ટ્ર એનએસ ૬૦૯, ૬૧૦

21 એ.આઈ.આર. ૧૯૪૬ નાગ ૧૭૩: ૪૭ ક્રિ એલ.જે. ૮૫૧

પ્રેરિત કરે છે કે આ ભારત સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ ચલાવવાનો અથવા યુદ્ધ ચલાવવાનો પ્રયત્ન કરવાનો કેસ છે, તે એ છે કે મોતને ભેટેલા આતંકવાદીઓ અને ષડ્યંત્રકારોએ હુમલા માટે જે લક્ષ્ય પસંદ કર્યું હતું અને તે દ્વારા સિદ્ધ કરવાનું જે તાત્કાલિક ઉદ્દેશ્ય અનુસંધાનમાં રાખ્યું હતું. પસંદ કરાયેલ યુદ્ધમોરચો સંસદ ભવન પરિસર હતો. પસંદ કરાયેલ લક્ષ્ય સંસદ હતું — ભારતીય ગણરાજ્યની સાર્વભૌમ સત્તાનું એક પ્રતીક. લોકોના પ્રતિનિધિઓથી બનેલું આ સર્વોચ્ચ કાયદા–નિર્માણ મંડળ ભારતીય જનસમૂહની વિશાળ બહુલતાના ભાગ્યને દિશા આપે છે. તે એવી બંધારણીય નિધિ છે જેમાં રહેલી સાર્વભૌમ સત્તા સામૂહિક રીતે ભારતના લોકોને અનુસરે છે. મંત્રિસભા મારફતે કાર્યપાલક સરકાર સંસદ પ્રત્યે જવાબદાર છે. સંસદીય લોકશાહી બંધારણનું એક મૂળભૂત અને અખંડનીય લક્ષણ છે. જ્યારે સંસદના સભ્યો, મંત્રિસભાના સભ્યો, ઉચ્ચ અધિકારીઓ અને ભારત સરકારના ગણમાન્ય વ્યક્તિઓ સંસદીય કાર્ય કરવા માટે એકત્રિત થયા હતા, તે સમયે તે ઇમારતને ઘેરી લેવા ના ઇરાદાથી સુસજ્જ શસ્ત્રો અને પ્રબળ વિસ્ફોટકો સાથે સંસદ ભવનમાં પ્રવેશ કરવો, તેમની સુરક્ષાને જોખમમાં મૂકવાની તથા સરકારના કાર્યનિર્વહને અસ્થિર કરવાની સ્પષ્ટ કલ્પના સાથે, અને તે પ્રક્રિયામાં સંસદની રક્ષા કરતી સુરક્ષા દળો સાથે સશસ્ત્ર અથડામણમાં પ્રવર્તવાનો પ્રયત્ન કરવો, કાયદાની તથા સામાન્ય બુદ્ધિની તમામ યુક્તિસંગત દૃષ્ટિઓ અનુસાર, સરકાર સામે યુદ્ધ ચલાવવાના સમાન છે. આ સમગ્ર સુયોજિત કાર્યવાહીનો હેતુ આપણા ગણરાજ્યની સાર્વભૌમ સત્તા અને અખંડિતતા પર સીધો પ્રહાર કરવાનો હતો, જેમાં ભારત સરકાર અભિન્ન ઘટક છે.

સંસદ પરનો પ્રયાસિત હુમલો રાજ્યના સાર્વભૌમ ગુણધર્મ પર, જેમાં ભારત સરકાર તેનો પ્રતિરૂપ છે, એક નિઃસંદેહ આક્રમણ છે. આ પ્રકારના હુમલાને કોઈ સરકારી કચેરીની ઈમારત પરના આતંકવાદી હુમલા અથવા જાહેર શાંતિના ભંગરૂપ બનેલી કોઈ ઘટનાની સમકક્ષ રીતે જોવામાં આવી શકતો નથી. કારમાં મળેલા ખોટા ગૃહ મંત્રાલયના સ્ટીકર પરના લેખન (આંક પી.ડબલ્યુ.–૧/૮) પરથી જણાય છે કે મૃત આતંકવાદીઓ પ્રબળ ભારતવિરોધી ભાવનાથી ઉશ્કેરાયા હતા અને ક્રિયામાં પ્રેરાયા હતા. નિશ્ચિત હેતુ ધ્યાનમાં રાખીને "ફિદાયીન" કામગીરી કરવા તત્પર રહેલા મોતને ભેટેલા આતંકવાદીઓ પાસે રહેલા વિશાળ અને પ્રબળ વિસ્ફોટકો, સુસજ્જ શસ્ત્રો અને દારૂગોળો, ગૃહના અંદર રહેલા સભ્યો માટે ઊભા થયેલા ગંભીર જોખમના સ્પષ્ટ સંકેત છે. જો આ સુયોજિત કાર્યવાહી અમલમાં મુકાઈ હોત, તો તે સમગ્ર રાષ્ટ્ર માટે વિનાશક સાબિત થાત. ઘણા દિવસો અથવા અઠવાડિયાઓ સુધી યુદ્ધસમાન સ્થિતિ યથાવત્ રહી હોત. આવી અકલ્પનીય સ્વરૂપની આક્રમક અને વિનાશક કૃત્યો સરકારે તથા લોકશાહી સંસ્થાઓએ, જેઓના સંરક્ષણ માટે તત્કાલીન સરકાર અસ્તિત્વમાં છે, માટે પડકાર ઉભો કર્યો હોત. તેને એવા થોડા લોકોની માત્ર નિરાશાજનક હરકત ગણવી, જેમને મૃત્યુ નિશ્ચિત હતું, એ સ્પષ્ટ વાસ્તવિકતાઓની અવગણના કરવા જેવું છે અને ભારતીય દંડ સંહિતાના રચયિતાઓએ પસંદ કરેલા "યુદ્ધ" શબ્દપ્રયોગના વ્યાપક અર્થને નિષ્ફળ બનાવવા જેવું છે. લક્ષ્ય, સ્પષ્ટ હેતુ, જેમાં રાજકીય અને જાહેર પરિમાણો છે, તથા કટ્ટર "ફિદાયીન" દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી કામગીરીની પદ્ધતિ — આ

બધું મળીને ભારત સરકાર સામે યુદ્ધ આરંભવાના ઈરાદાને દર્શાવે છે. આવા પ્રયોગની સફળતાની શક્યતાઓનું મૂલ્યાંકન કરીને જ અમે ગુનાની પ્રકૃતિ નક્કી કરવાની જરૂર નથી. પાંચ મોતને ભેટેલા આતંકવાદીઓને યુદ્ધમાં ભાગ લેતા યોધ્ધાઓના દરજ્જા સુધી "ઉચ્ચસ્થાને" ન લઈ જવા જોઈએ તે દલીલથી અમે પ્રભાવિત નથી. તેમજ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સુશિલ કુમારની આ દલીલને પણ અમે સમર્થન આપતા નથી કે યુદ્ધ ચલાવવાના ગુનાને ઉત્પન્ન કરવા માટે, તે ગુનાનો જાહેર કરાયેલ હેતુ અને રચના ભારત સરકારના સ્થાને બીજી કોઈ સત્તા સ્થાપિત કરવાનો હોવો જોઈએ. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, કલમ ૧૨૧ હેઠળ ગુનો ગણાવવા માટે આરોપીઓનો વ્યાપક હેતુ સાર્વભૌમ સત્તા છીનવી લેવાનો હોવો જોઈએ, અને હાલના મામલામાં તે ગેરહાજર છે. અમને આ દલીલમાં કોઈ જ બળ દેખાતું નથી. મૃત આતંકવાદીઓનો નિઃસંદેહ હેતુ અને દ્દઢ નિશ્ચય રાષ્ટ્રની તથા તેની સરકારની સાર્વભૌમ સત્તા પર આંચકો પહોંચાડવાનો હતો. ભલે જ ષડયંત્રબદ્ધ હેતુ અને ઉદ્દેશ સ્થાપિત સરકારના સ્થાને બીજી કોઈ સત્તા અથવા એકમ સ્થાપિત કરવાનો કરતાં ઓછો હોય, તો પણ અમારા મત પ્રમાણે તે યુદ્ધ ચલાવવાના ગુનાને ઘટાડતું નથી. આવી સંકુચિત વ્યાખ્યા માટે કોઈ આધાર નથી.

૩૭. રજૂઆત પર વિચારણા કરતાં પહેલાં, અમે સંબંધિત જોગવાઈઓ ઉદ્ધૃત કરી શકીએ છીએ. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમો ૧૨૧ અને ૧૨૧–અ નીચે મુજબ છે:– "૧૨૧. ભારત સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ ચલાવવું, અથવા યુદ્ધ ચલાવવાનો પ્રયત્ન કરવો, અથવા યુદ્ધ ચલાવવામાં પ્રેરણા આપવી. —જે કોઈ

ભારત સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ ચલાવે છે, અથવા આવું યુદ્ધ ચલાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, અથવા આવા યુદ્ધના ચલાવવામાં પ્રેરણા આપે છે, તેને મૃત્યુદંડ, અથવા આજીવન કેદની સજા કરવામાં આવશે અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.

દૃષ્ટાંત: એ ભારત સરકાર વિરુદ્ધ બળવામાં જોડાય છે. એએ આ કલમમાં વ્યાખ્યાયિત ગુનો કર્યો છે.

૧૨૧એ. કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ કરવા માટેનું ષડયંત્ર.—જે કોઈ ભારતની અંદર અથવા બહાર કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય કોઈપણ ગુનો કરવા માટે ષડયંત્ર કરે છે, અથવા ફોજદારી બળ દ્વારા અથવા ફોજદારી બળના પ્રદર્શન દ્વારા કેન્દ્રીય સરકાર અથવા કોઈપણ રાજ્ય સરકારને ભયભીત કરી દબાણમાં લેવા માટે ષડયંત્ર કરે છે, તેને આજીવન કેદથી, અથવા કોઈપણ પ્રકારની એવી કેદથી કે જે દસ વર્ષ સુધી વિસ્તરી શકે, દંડિત કરવામાં આવશે, અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.

સ્પષ્ટીકરણ.—આ કલમ હેઠળ ષડયંત્ર રચાય તે માટે, તેના અનુસરણમાં કોઈ કૃત્ય કરવામાં આવે અથવા કોઈ ગેરકાયદેસર ચૂક થાય, તે આવશ્યક નથી."

૩૮. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ હેઠળ જે કૃત્ય ગુનો બને છે તે ભારત સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ કરવું અથવા યુદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો અથવા એવા યુદ્ધને પ્રેરણા આપવી છે. "યુદ્ધ કરવું" આ અભિવ્યક્તિનો વિચાર આ અદાલતે

નવજોત સંધુ૧૧ માં કર્યો હતો. આ અદાલતના નઝીર ખાન૧૦ ના નિર્ણયનો પરિચ્છેદ ૩૪ પણ એ જ અસરનો હતો. ઉક્ત પરિચ્છેદ નીચે મુજબ છે:–

૩૪. "યુદ્ધ ચલાવવું" શબ્દપ્રયોગનો અર્થ યુદ્ધમાં સામાન્ય રીતે જે રીતે યુદ્ધ ચલાવવામાં આવે છે તે રીતે યુદ્ધ ચલાવવું એવો થાય છે અને તે એટલો જ થઈ શકે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આવા આરોપ હેઠળ દોષિત ઠરાવાને આધાર આપવા માટે માત્ર એટલું દર્શાવવું પૂરતું નથી કે આરોપિત વ્યક્તિઓએ કોઈ શસ્ત્રાગારનો કબજો મેળવવા માટે કાવતરું રચ્યું હતું અને, જ્યારે તેમને તે સમર્પણ કરવા કહેવામાં આવ્યું ત્યારે, તેમણે તે રીતે પ્રાપ્ત કરેલી રાઇફલો અને દારૂગોળાનો સરકારના દળો સામે ઉપયોગ કર્યો હતો. આ ઉપરાંત એ પણ દર્શાવવું જરૂરી છે કે શસ્ત્રાગારનો કબજો મેળવવો એ પૂર્વનિયોજિત કામગીરીનો અભિન્ન ભાગ હતો અને સરકારના દળોનો પ્રતિકાર કરતી વખતે તેમનો આશય આ દળોને પરાસ્ત કરી હરાવવાનો હતો અને ત્યારબાદ તેઓને આગળ મળનારો કોઈ પણ વધારાનો વિરોધ દમન કરી નાંખવાનો હતો, જ્યાં સુધી કે આંદોલનના નેતાઓ સરકારના યંત્રતંત્રનો કબજો મેળવવામાં સફળ ન થાય અથવા તો જે લોકો તેના કબજામાં હોય તેઓ તેમના નેતાઓની માંગણીઓને સ્વીકારી ન લે.

૩૯. જોકે, આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૧–એ, આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ કરવા માટેની સાજિશ તેમજ બળપ્રયોગ દ્વારા કેન્દ્રીય સરકાર અથવા કોઈપણ રાજ્ય સરકારને ભયભીત કરીને વશમાં લેવા માટેની સાજિશ સાથે સંબંધિત છે. તેથી, તેની લાગુ પડતાની દ્રષ્ટિએ, કલમ

૧૨૧–એનો વ્યાપ માત્ર આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ કરવા માટેની સાજિશ સુધી મર્યાદિત નથી.

મીર હસન ખાન વિ. રાજ્ય (અથવા રમાનંદ વિ. રાજ્ય)૧૭ માં, પટણા વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે, નીચે મુજબ, કલમ ૧૨૧એ હેઠળ આવરી લેવાયેલા કાવતરાના બંને અંગો વચ્ચેનો ભેદ સ્પષ્ટ કર્યો હતો:

"કલમ ૧૨૧એની હાંસિયેની નોંધ "કલમ ૧૨૧ દ્વારા દંડનીય ગુનાઓ કરવા માટેનું ષડયંત્ર" છે. વિધાન પરિષદમાં મૂળ રજૂ કરવામાં આવેલા વિધેયકમાં જે કલમ ઘડવાની પ્રસ્તાવિત હતી તેનું આ સખત અર્થમાં ચોક્કસ વર્ણન હતું. તે એકદમ સ્પષ્ટ છે કે વિધેયકમાં જે ષડયંત્રોને લક્ષિત કરવામાં આવ્યા હતા તેવા ષડયંત્રો એવા હતા કે તો રાજા વિરુદ્ધ તે રીતે યુદ્ધ ચલાવવાનું, જે રીતે સામાન્ય રીતે યુદ્ધ ચલાવવામાં આવે છે, અથવા બંધારણને ઉથલાવી નાખવાના હેતુથી બળવો ઉભો કરવાનો. તેમ છતાં, અંતે જેમ કલમ અધિનિયમિત કરવામાં આવી તેનાથી અન્ય ષડયંત્રો પણ તેના કાર્યક્ષેત્રમાં આવરી લેવામાં આવ્યા અને હાંસિયેની નોંધ તેમાં સમાવિષ્ટ બાબતોનું સખત અર્થમાં ચોક્કસ વર્ણન નથી. "ફોજદારી બળ દ્વારા અથવા ફોજદારી બળના પ્રદર્શન દ્વારા કેન્દ્રીય સરકાર અથવા કોઈ પ્રાંતીય સરકારને ભયભીત કરવાની સાઠગાંઠ કરે" એવા શબ્દો સ્પષ્ટપણે માત્ર સામાન્ય બળવો ઉભો કરવાના ષડયંત્રને જ નહીં, પરંતુ ગંભીર તોફાનનું આયોજન કરીને અથવા વિશાળ અને ઉશ્કેરાયેલી ગેરકાયદેસર સભા ગોઠવીને કેન્દ્રીય સરકાર અથવા કોઈ પ્રાંતીય

સરકારને ભયભીત કરવાના ષડયંત્રને પણ આવરી લે છે. શક્ય છે કે, વિધેયકમાં જે રીતે કલમ હતી તેમાં ફેરફાર કરતાં વિધાન પરિષદના ધ્યાનમાં લોર્ડ જ્યોર્જ ગોર્ડનનો કેસ[22] રહ્યો હોય. લોર્ડ જ્યોર્જ ગોર્ડને પોતાને વિશાળ ટોળાના નેતૃત્વમાં મુક્યા હતા, અને તે ટોળું અમુક કાયદેસરની જોગવાઈઓના અધિનિયમન વિરુદ્ધ વિરોધ નોંધાવવા સંસદના ગૃહો તરફ આગળ વધ્યું હતું. વિરોધ નોંધાવ્યા બાદ ટોળું વિખેરાઈ ગયું, પરંતુ તેના અમુક સભ્યો લંડન શહેરના વિવિધ ભાગોમાં ઉપદ્રવો કરવા આગળ વધ્યા. લોર્ડ જ્યોર્જ ગોર્ડન સામે રાજદ્રોહના ગંભીર આરોપ હેઠળ ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી હતી, અને તેમને નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવ્યો હતો; તેનું કારણ દેખીતું એવું હતું કે, ભલે તેમણે સંસદ ભવનની બહાર પ્રદર્શન કરવાનો ઈરાદો રાખ્યો હતો, છતાં તેમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા ઉપદ્રવોમાં તેઓ ભાગીદાર નહોતા. કલમ ૧૨૧એ દંડ સંહિતાના એવા પ્રકરણમાં આવે છે જેને “રાજ્ય વિરુદ્ધના ગુનાઓ” એવો મથાળો આપવામાં આવ્યો છે, જ્યારે ષડયંત્રનો ગુનો તે પહેલાંના પ્રકરણ, પ્રકરણ વીએમાં સમાવાયેલ છે, જેને “ફોજદારી ષડયંત્ર” એવો મથાળો આપવામાં આવ્યો છે. કલમ ૧૨૧એ અધિનિયમિત કરતી વખતે વિધાનમંડળના ધ્યાનમાં સ્પષ્ટપણે ઈંગ્લિશ ટ્રેઝન ફેલની અધિનિયમ, ૧૮૪૮ હતો અને મને એવો ખૂબ ઝુકાવ છે કે, તેને અધિનિયમિત કરતી વખતે, તે રાજકીય હેતુ ધરાવતા ષડયંત્રો સિવાયના ષડયંત્રોને લક્ષિત કરતું નહોતું, તે છે, વર્તમાન બંધારણને પલટાવી નાખવાના ષડયંત્રો અથવા જે વિધાનને અપ્રિય માનવામાં આવતું હતું તેવા કાયદાના અધિનિયમનને અટકાવવાના ષડયંત્રો અથવા

22 ૨૧ સ્ટેટ ટ્રાયલ ૪૮૬

સરકારના એવા સભ્ય અથવા સભ્યને, જે અલોકપ્રિય બની ગયો હોય, રાજીનામું આપવા માટે મજબૂર કરવા. જોકે, કલમ જેમ અસ્તિત્વમાં છે, તે મુજબ હું એવું કહેવા તૈયાર નથી કે ચોક્કસ પરિસ્થિતિઓમાં પોલીસકર્મીઓ અથવા કેટલાક અન્ય સરકારી અથવા પાલિકાના કર્મચારીઓમાં હડતાળનું આયોજન કરનાર વ્યક્તિઓ તેના હેઠળ ફોજદારી કાર્યવાહી માટે જવાબદાર ન બને. જોકે, સ્પષ્ટ છે કે વ્યક્તિઓ ત્યારે સુધી આ ગુનો કરતા નથી, જ્યાં સુધી કે કેન્દ્ર સરકાર અથવા પ્રાંતિય સરકારને ફોજદારી બળ દ્વારા અથવા ફોજદારી બળના પ્રદર્શન દ્વારા ભયભીત કરીને વશમાં લેવું તેમની યોજનાનો અભિન્ન અને અનિવાર્ય ભાગ ન હોય. “ઓવરૉ” શબ્દ દંડ સંહિતામાં આ કલમ સિવાય અન્ય ક્યાંય દેખાતો નથી, સિવાય એ જ અધ્યાયની બીજી એક કલમ (કલમ ૧૨૪) માં. ટ્રીઝન ફેલની અધિનિયમ, ૧૮૪૮ માં, જેને કલમ ૧૨૧એના રચયિતાઓએ ધ્યાનમાં રાખ્યો હોય એવું જણાય છે, તેમાં વપરાયેલા શબ્દો આ મુજબ છે:

સંસદના બંને ગૃહો અથવા કોઈ એક ગૃહને ધમકી આપવી અથવા ભયભીત કરવું

અને ત્યાં આવેલાં શબ્દોનો વાચન તેમના તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી શબ્દો સાથે સંયુક્ત રીતે કરવો જોઈએ, જે આ મુજબ છે

“બળ અથવા બળજબરી દ્વારા તેમના મહારાજાને તેમના ઉપાયો અથવા સલાહોમાં ફેરફાર કરવા મજબૂર કરવા માટે”.

શબ્દ “ઓવરૉ” સ્પષ્ટપણે માત્ર આશંકા અથવા ચિંતા, અથવા કદાચ ભય પણ, ઉત્પન્ન કરવાની બાબતથી વધુ અર્થ સૂચવે છે. મારા મત મુજબ, તેનો અર્થ એવી પરિસ્થિતિ સર્જવામાં થાય છે જેમાં કેન્દ્રીય અથવા પ્રાંતીય સરકારના સભ્યો પોતાને બળને વશ થવું કે પોતાની જાતને અથવા જનતાના સભ્યોને અત્યંત ગંભીર જોખમ સામે મૂકવા વચ્ચે પસંદગી કરવા માટે બાધ્ય સમજતા હોય. જોખમ તેમની સામે હત્યા કરવાનો અથવા શારીરિક ઈજા પહોંચાડવાનો જ હોવો આવશ્યક નથી. એવું જોખમ જાહેર સંપત્તિને હાનિ પહોંચાડવાનો અથવા સામાન્ય જનતાના સભ્યોની સુરક્ષાને જોખમમાં મૂકવાનો પણ હોઈ શકે છે.

૪૦. સંબંધિત કલમનો પાઠ દર્શાવે છે તેમ, જે વ્યક્તિઓ ફોજદારી બળ દ્વારા અથવા ફોજદારી બળના પ્રદર્શન દ્વારા કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય સરકારને ભયભીત કરીને વશમાં કરવાની યોજના બનાવે છે, તેઓ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧એના અથ માં ષડયંત્રમાં પ્રવેશ કરવાનો ગુનો કરનાર ગણાશે. “ઓવરઓ” શબ્દનો શબ્દકોશીય અર્થ ભય અથવા વિસ્મયની ભાવના દ્વારા વશમાં કરવો અથવા અવરોધિત કરવો એવો થાય છે.[23]

આથી “ઓવરઓ” શબ્દપ્રયોગનો અર્થ ભય અથવા ચિંતાજનક પરિસ્થિતિની ઉત્પત્તિ એવો થાય, અને વિભાગીય ખંડપીઠે યોગ્ય રીતે નિર્ધારિત કર્યું છે કે જોખમ સરકારના તંત્ર અથવા યંત્રણાના સભ્યોની હત્યા કે શારીરિક ઈજા પૂરતું જ હોવું આવશ્યક નથી, પરંતુ એવો જોખમ જાહેર સંપત્તિ અથવા

---

23 ધ કોન્સાઇઝ ઑક્સફર્ડ ઇંગ્લિશ ડિક્શનરી.

સામાન્ય જનતાના સભ્યોની સુરક્ષા પ્રત્યે પણ હોઈ શકે છે.

૪૧. વર્તમાન કેસમાં કાવતરું, જેનો આશય બેઠકોની કાર્યવાહી નોંધોમાંથી તથા ઉક્ત કાવતરાના હેતુ અને આશયને કાર્યાન્વિત કરવા માટે ત્યારબાદ કરવામાં આવેલ શસ્ત્રો અને વિસ્ફોટકોના હસ્તગતકરણમાંથી સ્પષ્ટ થતો હતો, તેથી તે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧એ હેઠળ આવરી લેવાયેલ કાવતરાના અંતિમ ભાગની હદમાં સ્પષ્ટપણે આવશે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧એની વ્યાખ્યા મુજબ, કાવતરાના ગુનામાં, તેના અનુસંધાને કોઈ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હોય અથવા કોઈ ગેરકાયદેસર ઉપેક્ષા ઘટી હોય તે આવશ્યક નથી. તેથી, કાવતરાના પરિણામે વાસ્તવમાં કોઈ અપ્રિય ઘટના બની ન હતી, તેમ છતાં આ બાબત ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧એની સંપૂર્ણ હદમાં આવશે.

આથી, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧અ હેઠળ આરોપી વિરુદ્ધ નોંધાયેલી દોષસિદ્ધિમાં કોઈપણ હસ્તક્ષેપ કરવાની જરૂરિયાત ઊભી થતી નથી.

૪૨. હવે અમે આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૦–બી ને આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૧૬ સાથે વાંચીને આધારિત રજૂઆત તરફ વળી શકીએ છીએ. આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૦–બી માત્ર ત્યારે જ લાગુ પડશે જ્યારે “આ પ્રકારના ષડયંત્ર માટેની સજાની બાબતમાં કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી”. કારણ કે વિશિષ્ટ પ્રકારના ષડયંત્ર માટેની સ્પષ્ટ જોગવાઈ આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૧એમાં ખાસ

કરીને કરવામાં આવી છે, તેથી આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૦–બીમાં સમાવાયેલ જોગવાઈનો કોઈ અમલ રહેશે નહીં. તેથી, આ રજૂઆત નામંજૂર થવા પાત્ર છે.

૪૩. અંતિમ રજૂઆત એવી હતી કે આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૧–એ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે નીચલી અદાલતે ફટકારેલી સાત વર્ષની સજાની માત્રાને વધારીને આજીવન કારાવાસ કરવાની વડી અદાલતને કોઈ જ પ્રસંગોચિત કારણ નહોતું.

અમે આ રજૂઆત પર ગંભીરતાપૂર્વક વિચારણા કરી છે. વર્તમાન મામલામાં પ્રગટ થયેલ ષડયંત્ર, જો અમલમાં મૂકવામાં આવ્યું હોત, તો સામાન્ય જનતાના સભ્યોના જીવન અને કલ્યાણને ભારે નુકસાન અને હાનિ પહોંચાડી હોત તથા જાહેર સંપત્તિને પણ નુકસાન થયું હોત. જાહેર સંપત્તિને જોખમ પહોંચાડવા અથવા સામાન્ય જનતાના સભ્યોની સલામતીને ખતરામાં મૂકવા માટેના આવા ષડયંત્રો સાથે કડકાઈથી વ્યવહાર થવો જોઈએ. હથિયારો અને વિસ્ફોટકોનો નોંધપાત્ર જથ્થો મેળવવામાં આવ્યો હોવાનો પરિબળ, તેમજ ડાયરી આંક પી–૯૨ અને નોંધ પરના અન્ય સામગ્રીમાંથી પ્રગટ થતી મનશા ધ્યાનમાં લેતાં, તે બાબતમાં રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલ અપીલ સ્વીકારી સજામાં વધારો કરવામાં વડી અદાલત યોગ્ય હતી.

૪૪. પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, અમને આરોપી દ્વારા પ્રાધાન્ય અપાયેલી અપીલોમાં કોઈ સારત્વ જણાતું નથી અને તેથી બધી અપીલો નામંજૂર

કરવામાં આવે છે. નિધિ જૈન અપીલો નામંજૂર. (સહાયથી : તમાના, એલ.સી.આર.એ.)

The translation of this judgment has been provided by M/s. Hyperlink E-solutions Pvt. Ltd.

==

<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.